

בסיעתא דשמיא

ימי הפורים
בהלכה ובאגדה

מהדורה שלישית
אדר התשס"ח

רשימת החוברות שיצאו לאור בסיועיתא דשמיא:

השבת בהלכה ובאגדה, ב' חלקים: כולל עיקר הלכות שבת המצויות בימינו, עם דברי אגדה המושכים את הלב לחיזוק בשמירת השבת.

הלכות סעודה: נטילת ידיים, זימון, ברכת המזון ועוד.

הלכות כשרות המטבח: בשר בחלב, מליחה וצליה, תולעים, בישולי גויים, פת גויים, טבילת והכשרת כלים ועוד.

הימים הנוראים בהלכה ובאגדה: דברי חיזוק לתורה ויראת שמים מתובל בהרבה סיפורים ומשלים נחמדים מדברי חז"ל, בלשון סיפורית המושכת את הלב. וכן הלכות הימים הנוראים.

ימי החנוכה בהלכה ובאגדה: סיפור נס חנוכה, מעשה יהודית ועוד, על פי ספרי יוסיפון, מעם לועז ומדרשי חז"ל בלשון סיפורית המושכת את הלב, עם הרבה מאוד חידושים. וכן הלכות של ימי החנוכה.

ימי הפורים בהלכה ובאגדה: הרקע למלכות אחשורוש, יחד עם סיפור המגילה בהרחבה על פי מדרשי חז"ל בלשון סיפורית המושכת את הלב, עם הרבה מאוד חידושים מעניינים. וכן הלכות פורים, כולל מגילת אסתר.

חג הפסח בהלכה ובאגדה: סיפור יציאת מצרים וקריעת ים סוף בהרחבה ממדרשי חז"ל בלשון סיפורית המושכת את הלב, עם הרבה חידושים מעניינים מאוד לליל הסדר בשעת קריאת ההגדה, וכן הלכות הפסח. עם הגדה של פסח.

חג השבועות בהלכה ובאגדה: סיפור מתן תורה, בהרחבה ממדרשי חז"ל בלשון סיפורית המושכת את הלב, עם הרבה חידושים מעניינים. הסיפור של מגילת רות, וסקירה כללית על דוד המלך ע"ה. וכן הלכות שבועות, והלכות תלמוד תורה.

ארבע התעניות ובין המצרים בהלכה ובאגדה: סיפור חורבן בית ראשון ובית שני. המאורעות שהיו בכל ארבע התעניות. עשרת הרוגי מלכות. הכותל. ביאת המשיח. בהרחבה ממדרשי חז"ל בלשון סיפורית המושכת את הלב, עם הרבה חידושים מעניינים. וכן הלכות ארבע התעניות ובין המצרים.

עצה טובה ומיוחדת: נאמר על חזקיהו המלך (דברי הימים ב פרק לב פסוק לג) "וכבוד עשו לו במותו". ודרשו חז"ל בגמרא (מסכת בבא קמא דף טז עמוד ב) "מלמד שהושיבו ישיבה על קברו". ומבאר רש"י שהושיבו תלמידים לעסוק בתורה. למדנו מכאן שאין לך כבוד ומעלה לכבד את הנפטר, יותר מאשר שמושיבים אנשים שיעסקו בתורה לעילוי נשמתו. וכמו שאמרו במשנה: "אין כבוד אלא תורה". אי לכך, הננו להודיע לציבור הרחב כי כל הרוצה לזכות את נשמת הנפטרים ע"ה, ושבזכותו ילמדו תורה אנשים, נשים ובני נוער, ניתן להזמין מהחוברות הנ"ל - חוברות עם הקדשה על הכריכה, לעילוי נשמת הנפטר. "מכבדו בחייו מכבדו במותו" (קידושין דף לא עמוד ב).

כמו כן ניתן להזמין הקדשה לרפואה, להצלחה וכד', או הקדשה למוסדות וארגונים. יש לציין כי החוברות נכתבו במיוחד לזיכוי הרבים ללא מטרות רווח כספית.

תוכן העניינים

מגילת אסתר.....4

שער האגדה

הרקע למלכות אחשורוש.....12
סיפור מגילת אסתר.....18
מאמרים לפורים.....50

שער ההלכה

חודש אדר.....65
קריאת ארבע פרשיות.....66
מחצית השקל.....70
תענית אסתר.....72
קריאת המגילה.....73
ליל פורים.....82
יום פורים.....85
סעודת פורים.....86
משלוח מנות.....89
מתנות לאביונים.....92
כמה פרטי דינים ליום הפורים.....94
הלכות פורים משולש.....95

לתועלת המעיינים:

יש לציין שההלכות שבחוברת הן לכל הדעות, גם לבני אשכנז וגם לבני ספרד. לבד
מההלכות שבארנו בהם במפורש, שיש חילוק בין בני אשכנז לבני ספרד.

העמודים המסומנים בהלכות ב- (), הם לפי הספר חזון עובדיה הלכות פורים.

דברי האגדה שנכתבו בס"ד, הינם על פי דברי רבותינו במדרשים ובמפרשים, ומהספרים
מעם לועז וחזון עובדיה פורים.

©

כל הזכויות שמורות

לפרטים, ברורים והזמנות, טלפון: 04-9080047 0522-813833

סדר קריאת המגילה

לְשֵׁם יְחִוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ, בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוֹ, וּרְחִימוֹ וּדְחִילוֹ, לְיַחְדָּא שְׁם יו"ד ק"י בְּנְא"ו ק"י בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה אֲנַחְנוּ בְּאִים לְקִים מִצּוֹת מְקַרָּא מְגֵלָה, כְּמוֹ שֶׁתְּקַנּוּ לָנוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה, עִם כָּל הַמִּצְוֹת הַכְּלוּלוֹת בָּהּ, לְתַקֵּן אֶת שְׂרָשָׁה בְּמִקּוּם עֲלִיּוֹן, לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיִוְצָרְנוּ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאָנוּ. וַיְהִי נֵעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ.

השליח ציבור אומר: **בְּרִשׁוֹת מוֹרֵי וְרְבוּתֵי. הַצִּיבוֹר עוֹנִים: שְׁמִים.**

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַיְצַוֵנוּ עַל מְקַרָּא מְגֵלָה:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לְאַבוֹתֵינוּ
בְּיָמֵים הָהֵם בְּזִמְן הַזֶּה:**

בני ספרד מברכים 'שהחיינו' רק בליל פורים. ובני אשכנז מברכים 'שהחיינו' גם ביום. ויכוין בברכת 'שהחיינו' לפטור את סעודת פורים ומשלוח מנות.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיֵּינוּ וְקִיַּמְנוּ
וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְן הַזֶּה:**

אחר קריאת המגילה, גוללה ואחר כך מברך:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הָרַב אֶת רִיבֵנוּ, וְהַדָּן
אֶת דֵּינֵנוּ, וְהַנּוֹקֵם אֶת נַקְמָתֵנוּ, וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּלָה לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ,
וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַנִּפְרָע לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִכָּל
צָרֵיהֶם הָאֵל הַמוֹשִׁיעַ:**

**אֲרוּר הַמֵּן בְּרוּךְ מְרַדְּכֵי. אֲרוּרָה זֶרֶשׁ. בְּרוּכָה אֶסְתֵּר. אֲרוּרִים כָּל
הַרְשָׁעִים שׁוֹנְאֵי ה'. בְּרוּכִים כָּל יִשְׂרָאֵל. וְגַם חֲרֻבוֹנָה זְכוּר לְטוֹב:**

ואומרים "ואתה קדוש" והחזן אומר קדיש תתקבל, וגומרים את התפלה.

מגילת אסתר

פרק א

א ויהי בימי אחשוורוש הוא אחשוורוש המלך מהדו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה: ב בימים ההם כשבת המלך אחשוורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה: ג בשנת שלוש למלכו עשה משתה לכל שריו ועבדיו חיל פרס ומדי הפרתמים ושרי המדינות לפניו: ד בהראתו את עשר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו ימים רבים שמונים ומאת יום: ה ובמלואת הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים בחצר גנת ביתן המלך: ו חור כרפס ותכלת אחוזו בחבלי בוץ וארגמן על גלילי כסף ועמודי שש מטות זהב וכסף על רצפת בדהט ושש ודר וסחרת: ז והשקות בכלי זהב וכלים מפלים שונים ויין מלכות רב כיד המלך: ח והשתיה כדת אין אגס כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש: ט גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות אשר למלך אחשוורוש: י ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר למהומן בותא חרבונא בגתא ואבגתא ותר וכרפס שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך אחשוורוש: יא להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא: יב ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים ויקצף המלך מאד וחמתו בערה בו: יג ויאמר המלך לחכמים ידעי העתים כי כן דבר המלך לפני כל ידעי דת ודין: יד והקרב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן שבעת שרי פרס ומדי ראי פני המלך הישבים ראשנה במלכות: טו כדת מה לעשות במלכה ושתי על אשר לא עשתה את מאמר המלך אחשוורוש ביד הסריסים: טז ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים לא על המלך לבדו עושה ושתי המלכה כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך אחשוורוש: יז כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן באמרם המלך אחשוורוש אמר להביא את ושתי המלכה לפניו ולא באה: יח והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו את דבר המלכה לכל שרי המלך וכדי בזיון וקצף: יט אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשוורוש ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה: כ ונשמע פתגם המלך אשר יעשה בכל מלכותו כי רבה היא וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן למגדול ועד קטן: כא וייטב הדבר בעיני המלך והשרים ויעש המלך כדבר ממוכן: כב וישלח ספרים אל כל מדינות המלך אל מדינה ומדינה ככתבה ואל עם ועם כלשונו להיות כל איש שרר בביתו ומדבר כלשון עמו:

פרק ב

א אחר הדברים האלה כשך חמת המלך אחשוורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה: ב ויאמרו נערי המלך משרתיו יבקשו למלך נערות בתולות טובות מראה: ג ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו ויקבצו את כל נערה

בתולה טובת מראה אל שושן הבירה אל בית הנשים אל יד הגא סריס המלך שמר הנשים ונתון תמרקיהן: ד והנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלך תחת ושתי וייטב הדבר בעיני המלך ויעש כן: [הקהל אומרים פסוק הבא בקול רם] ה איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני: ו אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל: ז ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דדו כי אין לה אב ואם והנערה יפת תאר וטובת מראה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת: ח ויהי בהשמע דבר המלך ודתו ובהקבץ נערות רבות אל שושן הבירה אל יד הגי ותלקח אסתר אל בית המלך אל יד הגי שמר הנשים: ט ותיטב הנערה בעיניו ותשא חסד לפניו ויבהל את תמרוקיה ואת מנותה לתת לה ואת שבע הנערות הראיות לתת לה מבית המלך וישנה ואת נערותיה לטוב בית הנשים: י לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד: יא ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה: יב ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אל המלך אחשוורוש מקץ היות לה כדת הנשים שנים עשר חדש כי כן ימלאו ימי מרוקיהן ששה חדשים בשמן המר ויששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים: יג ובוזה הנערה באה אל המלך את כל אשר תאמר ונתן לה לבוא עמה מבית הנשים עד בית המלך: יד בערב היא באה ובבקר היא שבה אל בית הנשים שני אל יד שעשגו סריס המלך שמר הפילגשים לא תבוא עוד אל המלך כי אם חפץ בה המלך ונקראה בשם: טו ובהגיע תר אסתר בת אביחיל דד מרדכי אשר לקח לו לבת לבוא אל המלך לא בקשה דבר כי אם את אשר יאמר הגי סריס המלך שמר הנשים ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל ראייה: טז ותלקח אסתר אל המלך אחשוורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת בשנת שבע למלכותו: יז ויאבה המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות וישם כתר מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי: יח ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר והנחה למדינות עשה ויתן משאת כיד המלך: יט ובהקבץ בתולות שנית ומרדכי ישב בשער המלך: כ אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר צוה עליה מרדכי ואת מאמר מרדכי אסתר עשה כאשר היתה באמנה אתו: כא בימים ההם ומרדכי ישב בשער המלך קצף בגתן ותרש שני סריסי המלך משמרי הסף ויבקשו לשלח יד במלך אחשוורוש: כב ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי: כג ויבקש הדבר וימצא ויתלו שניהם על עץ ויכתב בספר דברי הימים לפני המלך:

פרק ג

א אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן בן המדתא האגגי וינשאהו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו: ב וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כרעים ומשתחוים להמן כי כן צוה לו המלך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה: ג ויאמרו עבדי המלך אשר בשער המלך למרדכי מדוע אתה עובר את מצות המלך: ד ויהי כאמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי: ה וירא המן כי אין מרדכי כרע ומשתחוה לו

וימלא המן המן חמה: ו יבו בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי: ז בחדש הראשון הוא חדש ניסן בשנת שתיים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחדש לחדש שנים עשר הוא חדש אדר: ח ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפזר ומפרד בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתייהם שנות מכל עם ואת דתי המלך אינם עשים ולמלך אין שוה להניחם: ט אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים כפר כסף אשקול על ידי עשי המלאכה להביא אל גנזי המלך: י ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן בן המדתא האגגי צרר היהודים: יא ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כשבו בעיניך: יב ויקראו ספרי המלך בחדש הראשון בשלושה עשר יום בו ויכתב ככל אשר צוה המן אל אחשורפני המלך ואל הפחות אשר על מדינה ומדינה ואל שרי עם ועם מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו בשם המלך אחשורוש נכתב ונחתם בטבעת המלך: יג ונשלוח ספרים ביד הרצים אל כל מדינות המלך להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בשלושה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ושללם לבז: יד פתשגן הכתב להנתן דת בכל מדינה ומדינה גלוי לכל העמים להיות עתדים ליום הזה: טו הרצים יצאו דחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה:

פרק ד

א ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק וזעקה גדלה ומרה: ב ויבוא עד לפני שער המלך כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק: ג ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יצע לרבים: ד ותבאנה נערות אסתר וסריסה ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל: ה ותקרא אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפני ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה: ו ויצא התך אל מרדכי אל רחוב העיר אשר לפני שער המלך: ז ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גנזי המלך ביהודים לאבדם: ח ואת פתשגן כתב הדת אשר נתן בשושן להשמידם נתן לו להראות את אסתר ולהגיד לה ולצוות עליה לבוא אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה: ט ויבוא התך ויגד לאסתר את דברי מרדכי: י ותאמר אסתר להתך ותצוהו אל מרדכי: יא כל עבדי המלך ועם מדינות המלך ידעים אשר כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת דתו להמית לבד מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב וחייה ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלוש יום: יב ויגידו למרדכי את דברי אסתר: יג ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך מכל היהודים: יד כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם לעת פזאת הגעת למלכות: טו ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי: טז לך כנוס את כל

היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונערתי אצום כן ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי: יז ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר צוהה עליו אסתר:

פרק ה

א ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות ותעמד בחצר בית המלך הפנימית נכח בית המלך והמלך יושב על כסא מלכותו בבית המלכות נכח פתח הבית: ב ויהי כראות המלך את אסתר המלכה עמדת בחצר נשאה חן בעיניו ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט: ג ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך עד חצי המלכות וינתן לך: ד ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבוא המלך והמן היום אל המשטה אשר עשיתי לו: ה ויאמר המלך מהרו את המן לעשות את דבר אסתר ויבא המלך והמן אל המשטה אשר עשטה אסתר: ו ויאמר המלך לאסתר במשטה היין מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש: ז ותען אסתר ותאמר שאלתי ובקשתי: ח אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי יבוא המלך והמן אל המשטה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר המלך: ט ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו וימלא המן על מרדכי חמה: י ויתאפק המן ויבוא אל ביתו וישלח ויבא את אהבו ואת זרש אשתו: יא ויספר להם המן את כבוד עשרו ורב בניו ואת כל אשר גדלו המלך ואת אשר נשאו על השרים ועבדי המלך: יב ויאמר המן אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך אל המשטה אשר עשטה כי אם אותי וגם למחר אני קרוא לה עם המלך: יג וכל זה איננו שוה לי בכל עת אשר אני ראה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך: יד ותאמר לו זרש אשתו וכל אהביו יעשו עץ גבה חמשים אמה ובבקר אמר למלך ויתלו את מרדכי עליו ובא עם המלך אל המשטה שמח ויטיב הדבר לפני המן ויעש העץ:

פרק ו

[הקהל אומרים פסוק הבא בקול רם] א בלילה ההוא נדדה שנת המלך ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים לפני המלך: ב וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש שני סריסי המלך משמרי הסף אשר בקשו לשלח יד במלך אחשוורוש: ג ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה ויאמרו נערי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר: ד ויאמר המלך מי בחצר והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו: ה ויאמרו נערי המלך אליו הנה המן עמד בחצר ויאמר המלך יבוא: ו ויבוא המן ויאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר חפץ ביקרו ויאמר המן בלבו למי יחפץ המלך לעשות יקר יותר ממני: ז ויאמר המן אל המלך איש אשר המלך חפץ ביקרו: ח יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן פתח מלכות בראשו: ט ונתון הלבוש והסוס על יד איש משרי המלך הפרתמים והלבשו את האיש אשר המלך חפץ ביקרו והרכבוהו על הסוס ברחוב העיר וקראו לפניו

ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו: י ויאמר המלך להמן מהר קח את הלבוש ואת הסוס כאשר דברת ועשה כן למרדכי היהודי הישב בשער המלך אל תפל דבר מכל אשר דברת: יא ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש את מרדכי וירכיבוהו ברחוב העיר ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו: יב וישב מרדכי אל שער המלך והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש: יג ויספר המן לזרש אשתו ולכל אהביו את כל אשר קרהו ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפל לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו: יד עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהלו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר:

פרק ז

א ויבא המלך והמן לשותות עם אסתר המלכה: ב ויאמר המלך לאסתר גם ביום השני במשתה היין מה שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך וימה בקשתך עד חצי המלכות ותעש: ג ותען אסתר המלכה ותאמר אם מצאתי חן בעיניך המלך ואם על המלך טוב תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי: ד כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כי אין הצר שוה בנוק המלך: ה ויאמר המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן: ו ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה והמן נבעת מלפני המלך והמלכה: ז והמלך קם בחמתו ממשתה היין אל גנת הביתן והמן עמד לבקש על נפשו מאסתר המלכה כי ראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך: ח והמלך שב מגנת הביתן אל בית משתה היין והמן נפל על המטה אשר אסתר עליה ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר יצא מפי המלך ופני המן חפו: ט ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך עמד בבית המן גבה חמשים אמה ויאמר המלך תלהו עליו: י ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי וחמת המלך שככה:

פרק ח

א ביום ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר המלכה את בית המן צרר היהודים ומרדכי בא לפני המלך כי הגידה אסתר מה הוא לה: ב ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי ותשם אסתר את מרדכי על בית המן: ג ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך ותפל לפניו רגליו ותבך ותתחנן לו להעביר את רעת המן האגגי ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים: ד ויושט המלך לאסתר את שרבת הזהב ותקם אסתר ותעמד לפני המלך: ה ותאמר אם על המלך טוב ואם מצאתי חן לפניו וכשר הדבר לפני המלך וטובה אני בעיניו יכתב להשיב את הספרים מחשבת המן בן המדתא האגגי אשר כתב לאבד את היהודים אשר בכל מדינות המלך: ו כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי ואיככה אוכל וראיתי באבדן מולדתי: ז ויאמר המלך אחשוורוש לאסתר המלכה ולמרדכי היהודי הנה בית המן נתתי לאסתר ואתו תלו על העץ על אשר שלח ידו ביהודים: ח ואתם

כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך וחתמו בטבעת המלך כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב: ט ויקראו ספרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדש סיון בשלושה ועשרים בו ויכתב ככל אשר צוה מרדכי אל היהודים ואל האחשדרפנים והפחות ושרי המדינות אשר מהדו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה ומדינה ומדינה ככתבה ועם כלשנו ואל היהודים ככתבם וכלשונם: י ויכתב בשם המלך אחשורש ויחתם בטבעת המלך וישלח ספרים ביד הרצים בסוסים רכבי הרכש האחשתרנים בני הרמכים: יא אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר להקהל ולעמד על נפשם להשמיד להרג [ולהרג] ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אתם טף ונשים ושללם לבוז: יב ביום אחד בכל מדינות המלך אחשורוש בשלושה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר: יג פתשגן הכתב להנתן דת בכל מדינה ומדינה גלוי לכל העמים ולהיות היהודים עתידים ליום הזה להנקם מאיביהם: יד הרצים רכבי הרכש האחשתרנים יצאו מבהלים ודחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה: [הקהל אומרים פסוק הבא בקול רם] טו ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן והעיר שושן צהלה ושמחה: נהקהל אומרים פסוק הבא בקול רם] טז ליהודים היתה אורה ושמחה ושושן ויקר: יז ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך ודרתו מגיע שמחה ושושן ליהודים משתה ויום טוב ורבים מעמי הארץ מתיידיים כי נפל פחד היהודים עליהם:

פרק ט

א ובשנים עשר חדש הוא חדש אדר בשלושה עשר יום בו אשר הגיע דבר המלך ודרתו להעשות ביום אשר שברו איבי היהודים לשלוט בהם ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשנאייהם: ב נקהלו היהודים בעריהם בכל מדינות המלך אחשורוש לשלח יד במבקשי רעתם ואיש לא עמד בפניהם [לפניהם] כי נפל פחדם על כל העמים: ג וכל שרי המדינות והאחשדרפנים והפחות ועשי המלאכה אשר למלך מנשאים את היהודים כי נפל פחד מרדכי עליהם: ד כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות פי האיש מרדכי הולך וגדול: ה ויכו היהודים בכל איביהם מכת חרב והרג ואבדן ויעשו בשנאייהם כרצונם: ו ובשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש: ז ואת פרשנדתא ואת דלפון ואת אספתא: ח ואת פורתא ואת אדליא ואת ארידתא: ט ואת פרמשתא ואת אריסי ואת ארדי ואת ויזתא: י עשרת בני המן בן המדתא צרר היהודים הרגו ובבזה לא שלחו את ידם: יא ביום ההוא בא מספר ההרוגים בשושן הבירה לפני המלך: יב ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש ואת עשרת בני המן בשאר מדינות המלך מה עשו ומה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עוד ותעש: יג ותאמר אסתר אם על המלך טוב ינתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום ואת עשרת בני המן יתלו על העץ: יד ויאמר המלך להעשות כן ותנתן דת בשושן ואת עשרת בני המן תלו: טו ויקהלו היהודים אשר בשושן גם ביום ארבעה עשר לחדש אדר ויהרגו בשושן שלש מאות איש ובבזה לא שלחו את

ידם: טז ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם ונוח מאיביהם והרג בשנאייהם חמשה ושבעים אלף ובבזיה לא שלחו את ידם: יז ביום שלשה עשר לחדש אדר ונוח בארבעה עשר בו ועשה אתו יום משתה ושמחה: יח והיהודים אשר בשושן נקהלו בשלושה עשר בו ובארבעה עשר בו ונוח בחמשה עשר בו ועשה אתו יום משתה ושמחה: יט על כן היהודים הפרזים הישבים בערי הפרוזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלח מנות איש לרעהו: כ ויכתב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשוורוש הקרובים והרחוקים: כא לקים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה: כב כימים אשר נחו בהם היהודים מאיביהם והחדש אשר נהפך להם מגון לשמחה ומאבל ליום טוב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלח מנות איש לרעהו ומתנות לאבינים: כג וקבל היהודים את אשר החלו לעשות ואת אשר כתב מרדכי אליהם: כד כי המן בן המדתא האגגי צרר כל היהודים חשב על היהודים לאבדם והפל פור הוא הגורל להמם ולאבדם: כה ובבאה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו ותלו אתו ואת בניו על העץ: כו על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור על כן על כל דברי האגרת הזאת ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם: כז קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הגוים עליהם ולא יעבור להיות עשים את שני הימים האלה בכתבם וכזמנם בכל שנה ושנה: כח והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם: כט ותכתב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תקף לקים את אגרת הפרים הזאת השנית: ל וישלח ספרים אל כל היהודים אל שבע ועשרים ומאה מדינה מלכות אחשוורוש דברי שלום ואמת: לא לקים את ימי הפרים האלה בזמניהם כאשר קים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה וכאשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם: לב ומאמר אסתר קים דברי הפרים האלה ונכתב בספר:

פרק י

א וישם המלך אחשוורוש מס על הארץ ואיי הים: ב וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדלת מרדכי אשר גדלו המלך הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס: גיש נוהגים שהקהל אומר פטוק הבא בקול רם] ג כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש וגדול ליהודים ורצוי לרב אחיו דרש טוב לעמו ודבר שלום לכל זרעו:

שער האגדה

סיפור המגילה

הרקע למלכות אחשוורוש

גלות בבל

השנים שבהם התרחש סיפור המגילה, היו בתקופה שלאחר חורבן בית המקדש הראשון, טרם שנבנה בית המקדש השני.

כידוע, כי בית המקדש הראשון נבנה על ידי שלמה המלך ע"ה, ונשאר קיים ארבע מאות ועשר שנים, ועוונותינו גרמו שהחריב הקב"ה את בית המקדש, על ידי מלכות בבל הרשעה, כשבראשה עמד המלך העריץ נבוכדנצר. אך עדיין בטוחים היו עם ישראל כי כעבור שבעים שנה, תכלה מלכות בבל ותרד מגדולתה, שהרי כך ניבא להם הנביא ירמיהו, כמו שנאמר (ירמיה פרק כה):

וְהָיְתָה כָּל הָאָרֶץ הַזֹּאת לְחֶרֶב לְשָׂמָה, וְעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת מֶלֶךְ בָּבֶל שְׁבַעִים שָׁנָה: וְהָיָה כַּמְּלֹאוֹת שְׁבַעִים שָׁנָה אֶפְקֹד עַל מֶלֶךְ בָּבֶל וְעַל הַגּוֹי הַהוּא נְאֻם ה' אֵת עֹנֶם וְעַל אֶרֶץ פְּשָׁדִים, וְשָׁמַתִּי אֹתוֹ לְשִׁמְמוֹת עוֹלָם... כִּי כֹה אָמַר ה' כִּי לְפִי מְלֹאֹת לְבָבֶל שְׁבַעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם, וְהִקְמַתִּי עֲלֵיכֶם אֶת דְּבָרֵי הַטּוֹב לְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה:

ואכן נבוכדנצר מלך בבל רמה 45 שנה, אחריו מלך בנו אָוִיל מְרוֹדַךְ 23 שנה, ואחריו מלך בנו בלשצאר. כעבור שנתיים למלכותו של בלשצאר, נערכה מלחמה קשה בין מלכות בבל למלכות מדי ופרס, ובראש מלכות מדי ופרס עמדו דריוש וחתנו כורש. במלחמה זו ניצח בלשצאר נכדו של נבוכדנצר, ואז אמר בלשצאר לעצמו: הנה מלאו כעת בדיוק 70 שנה למלכות בבל, ולפי נבואתו של ירמיהו, היתה מלכות בבל אמורה ליפול במלחמה, והנה קרה ההפך הגמור - דוקא ביום זה ניצחנו. ומזה הגיע בלשצאר למסקנה: אין זאת אלא שמזלנו עדיין בתקפו, ונבואת ירמיהו לא התממשה ואף לא תתממש, כי עבודת האלילים שלנו ניצחה את אלוהי ישראל, חס ושלום.

משתה בלשצאר

לאור המסקנה הזאת, החליט בלשצאר לעשות משתה של שמחה והוללות לעבודה זרה, יחד עם כל שרי הצבא שהביאו לניצחון הגדול במלחמה. במשתה זה ציוה בלשצאר להביא את כלי המקדש ולהשתמש בהם, להראות שתש כוחו של האלוה ח"ו, ואין לחוש לקדושת כלי קדשו. ואכן הובאו אל המשתה כל כלי הזהב והכסף אשר הוציא נבוכדנצר מן ההיכל אשר במקדש ה' בירושלים, ושתו

בהם המלך ושריו ונשיו ופלגשיו, התהוללו והשתכרו, שבחו והיללו לעבודה זרה, אשר התגברה כביכול על אלוהי ישראל.

יד מן השמים

עוד הם יושבים ומתהוללים במסיבתם, והנה קרה דבר מופלא ונורא: מן השמים יצאו אצבעות של יד אדם, וכתבו מספר מילים על הקיר שבארמון המלך. המלך בלשצאר - נבהל עד מאוד, פניו חוורו, מחשבותיו התבלבלו, ושיניו נקשו זו לזו באימה ופחד. מיד קרא הוא בקול גדול לכל חכמיו ויועציו ואמר להם: מי שיקרא כתב זה ויגיד את פתרונו, אלביש אותו בגד ארגמן, ורביד הזהב אתן על צוארו, ובשליש המלכות ימשול! נכנסו כל חכמי בבל ולא ידעו לקרוא את הכתב ולא להגיד את הפתרון. ראה בלשצאר שאין שום תקוה שידע את הדבר, ובהלתו הלכה וגדלה.

או אז נכנסה המלכה - אשת נבוכדנצאר, סבתו של בלשצאר - ואמרה למלך: אדוני המלך, אל תיבהל, יש איש אחד במלכותך, אשר רוח ה' בקרבו, וחכמתו כחכמת המלאכים. ונבוכדנצאר עצמו העריך מאוד את חכמתו, ומינה אותו לשר וראש על כל יועציו וחכמיו. שמו הוא דניאל, והוא בודאי יוכל לפתור את חידתך. הובא דניאל לפני המלך, אמר לו המלך: אתה הוא דניאל אשר שמעתי שמעך הטוב, אשר יש בך חכמה יתירה ורוח אלוקים, אנא פתור לי את חידתי, ואכבד אותך בכבוד גדול, בשליש מלכותי תמלוך, ובגדי ארגמן תלבש.

פתרון החידה

אמר לו דניאל: את מתנותיך תן לאחרים, לא איש מתנות אנכי, אך דע לך כי פתרון חידתך כך הוא: האלוקים נתן גדולה וחוזק רב לאבי אביך נבוכדנצאר, עד אשר כל העמים פחדו וחרדו למוצא פיו. ברצונו השפיל וברצונו רומם, ברצונו המית וברצונו החיה. והנה רם לבבו על הקב"ה והיה מרשיע דרכיו מאוד, ולכן החליט ה' להשפילו על ידי שהוריד אותו מגדולתו והפך אותו לחיית הארץ במשך שבע שנים (כפי שמבואר באריכות בספר דניאל פרק ד'). והנה אתה ידעת את כל זאת, ובכל זאת לא לקחת מוסר והתגאית על הקב"ה, והוצאת את כלי בית המקדש והתהוללת עמהם. לכך מן השמים יצאה כמין פיסת יד שכתבה על כותל ביתך כך: "מְנַא מְנַא תְּקַל וּפְרָסִין", ואבאר לך את פירוש המילים: מְנַא - מנה [ספר] ה' את ימי מלכות בבל, וראה שהושלמו ותמו שנותיה. תְּקַל - שקל ה' את מעשיך, ונמצאת חסר מכל צדקה ומעשים טובים. וּפְרָסִין - פעמיים 'פרס', היינו ש'פְּרָס' [חתך] ה' את מלכותך, ונתן אותה למלכות 'פרס' ומדי. (כמבואר בספר דניאל פרק ה')

סופו של בלשצאר

נבהל בלשצאר מאוד מדברי דניאל, והבין כי הלילה הזה עלול הוא ליפול בידי כורש ודריוש. מיד עמד והכריז, כי כל מי שיכנס הלילה הזה לארמון יומת מיד, אפילו אם יאמר שהוא המלך. והנה במשך הלילה הוצרך המלך בלשצאר בכבודו ובעצמו לצאת לנקביו, והיה נהוג שהיה עושה צרכיו מחוץ לארמון. הוא יצא

מארמונו, ובצורה פלאית וניסית אף אחד לא שם לב אליו ביציאתו. אך כאשר רצה לחזור, הרגיש בו השומר ותפסו כדי להורגו. התחיל בלשצאר לצעוק: אני המלך, אני המלך. אך לפי פקודתו, אף אחד לא שעה לדבריו והרגוהו מיד. כן יאבדו כל אויביו ה'.

אחד מעבדי המלך שראה כי מת המלך, הבין שבודאי יתקיימו דברי דניאל, ומלכי מדי ופרס - כורש ודריוש, יעלו לגדולה. כדי להנצל מהם החליט ללכת אליהם בעצמו ולספר להם כי מת בלשצאר. מיד כשומעם את הדברים הללו, באו כורש ודריוש אל הארמון, וציוו את חייליהם להרוג את כולם, כולל כל בני משפחתו של בלשצאר.

תולדות ושתי

בלשצאר היתה בת בגיל שנים עשרה, ששמה ושתי. היא היתה ישנה במיטתה, ולפתע התעוררה בבהלה לשמע קולות וצעקות נוראיות. מיד רצה היא בבהלה אל כסאו של אביה, ונפלה לרגליו של דריוש, כסבורה היתה שהוא בלשצאר אביה, כיון שהיה חושך. כשראה אותה דריוש ריחם עליה, וציווה שלא להורגה. הוא הביא אותה עימו לפרס, וכעבור שש שנים נישאה ושתי לאחשורוש שהיה בעבר שומר הסוסים של אביה בלשצאר.

נדרו של דריוש

כשראה דריוש את הנס הגדול שנעשה עמו, שנהרג בלשצאר על ידי שריו ועבדיו בפקודתו, חשב בליבו: אין ספק בדבר, כי בלשצאר נהרג על עוון ביזוי וחילול כלי בית המקדש. ובאותה שעה נדר נדר, שמייד כשישב על כסא המלכות, יצווה לבנות את בית המקדש ולהחזיר לשם את כלי המקדש!

אך לא כמחשבותי מחשבותיכם אמר ה' - בשעה זאת טרם הגיע הזמן הקצוב מאת ה' לבנות את בית המקדש, וכך סיבב הקב"ה שישכח דריוש את נדרו כל ימי מלכותו.

ברוך שומר הבטחתו

והנה מגיעה מלכות דריוש לסיומה. הקב"ה עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, נאמן בבריתו וקיים במאמרו, חישב את הקץ, שאכן בדיוק בשנה זו הושלמו שבעים שנה מזמן גלות המלך יהויקים, ועם ישראל צריכים לחזור לירושלים, ובזה יסתיימו שבעים שנות גלות בבל. אך מאידך עדיין לא תמו שבעים שנה מאז שנחרב בית המקדש, כי בית המקדש נחרב שמונה עשרה שנה לאחר גלות המלך יהויקים, בזמן גלות המלך צדקיהו. ולכן סיבב הקב"ה את הענין בצורה כזאת שבשנה זו אכן יחזרו עם ישראל לירושלים ויבנו את היסודות של בית המקדש, אך לא ימשיכו בבנייתו, אלא רק כעבור עוד שמונה עשרה שנה נוספים, אז יוקם בית המקדש על מכוננו, וכך יתקיימו בדיוק שבעים שנות גלות, ושבעים שנות חורבן בית המקדש (כמבואר ברש"י בספר עזרא פרק א' פסוק א'). אך מעניין מאוד, כיצד ואיך התגלגלו הדברים?

הכרות כורש

לקראת סוף ימי מלכות דריוש, בא זרובבל בן שאלתיאל בן יכניה מלך יהודה, אשר היה אהובו ויועצו של דריוש, והזכיר לדריוש את אשר נדר. מיד קרא דריוש לכורש חתנו, המליך אותו תחתיו בחייו, ובקש ממנו להיות אחראי על בניית בית המקדש.

ואכן בשנה הראשונה למלכותו, הוציא כורש כרוז, בכתב ובעל פה, לכל יהודי ממלכתו, שיקומו ויעלו לירושלים לבנות את בית המקדש. הוא אף הודיע בכרוז, כי יהודי אשר אין לו די כסף כדי לעלות לירושלים, אנשי מקומו מתבקשים לנדב לו כסף ורכוש, כדי שיוכל לעלות ולסייע בהקמת בית ה'. כמו שנאמר בתחילת ספר עזרא:

וּבְשֵׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לְכָלוֹת דְּבַר ה' מִפִּי יִרְמְיָהּ, הָעִיר ה' אֶת רוּחַ כְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וַיַּעֲבֵר קוֹל בְּכָל מַלְכוּתוֹ וְגַם בְּמִכְתָּב יֵאמֹר: כֹּה אָמַר כְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כָּל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פָקֵד עָלַי לְבָנוֹת לוֹ בַּיַּת בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה: מִי בְכֶם מִכָּל עַמּוֹ יִהְיֶה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וַיַּעַל לִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיִּבְנֶן אֶת בַּיַת ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם: וְכָל הַנְּשֹׂאֵר מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הוּא גָר שָׁם יִנְשְׂאוּהוּ אֲנָשֵׁי מְקוֹמוֹ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבְרִכּוּשׁ וּבְבִהְמָה עִם הַנְּדָבָה לְבַיַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם:

אכן בשנה זו עלו לירושלים 42,360 יהודים, מלבד הנשים והטף, ולקחו עימם את רכושם, יחד עם רכוש נוסף שנידבו להם אנשי מקומם, כדי להתחיל בבניית בית המקדש. המלך כורש בעצמו הוציא אף הוא את כלי בית המקדש אשר לקח נבוכדנצר, 5,400 כלים במספר, והביאם לדניאל שיקח עימו לירושלים.

שמחה והודיה בירושלים

בחודש תשרי של אותה שנה היתה שמחה גדולה בירושלים. ראשי העם, ישוע בן יוצדק וזרובבל בן שאלתיאל, בנו מזבח לה', עוד טרם שנבנה בית המקדש עצמו, וכך חגגו את חג הסוכות כמשפטו, עם מספר קרבנות הפרים והכבשים המיוחדים לו. מאותו היום והלאה, המשיכו בהקרבת הקרבנות דבר יום ביומו. בד בבד היו עושים מאמצים רבים והכנות מרובות, כדי להתחיל לבנות את בית המקדש. הם שכרו בעלי מלאכה שונים: חוצבים, חרשים, והביאו ארזים מן הלבנון. לאחר כחצי שנה בחודש אייר רצו להעמיד את היסודות לבנין בית המקדש. מעמד גדול היה זה, הלויים עמדו בדוכנם, ניגנו ושוררו את שירי דוד המלך ע"ה, וכל העם הריעו תרועה גדולה בהלל ובהודיה לה' יתברך, עת יוסד יסוד בית המקדש. קולות התרועה והשמחה, התערבו בקולות הבכי של הזקנים, אשר ראו וזכרו את בית המקדש הראשון בתפארתו. כמו שנאמר: (עזרא פרק ג פסוק יג) "וְאִין הָעַם מְפִירִים קוֹל תְּרוּעַת הַשְּׂמִחָה, לְקוֹל בְּכֵי הָעַם, פִּי הָעַם מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקוֹל נִשְׁמַע עַד לְמִרְחוֹק".

השבתת הבניה

אלא שכפי שאמרנו, טרם הגיע העת לבנות את בית המקדש, שהרי לא הושלמו עדיין שבעים שנה לחורבנו. והקב"ה גילגל את הדברים באופן שונה: (עזרא פרק ד פסוקים א-ו)

וַיִּשְׁמְעוּ צָרֵי יְהוּדָה וּבְנֵימָן כִּי בָנִי הַגּוֹלָה בּוֹנִים הֵיכַל לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּגְשׁוּ אֶל זְרֵבְבֶל וְאֶל רְאִשֵׁי הָאֲבוֹת וַיֹּאמְרוּ לָהֶם נִבְנָה עִמָּכֶם כִּי כָכֶם נִדְרוּשׁ לְאֱלֹהֵיכֶם... וַיְהִי עִם הָאָרֶץ מֵרָפִים יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמִבְּהֵלִים אוֹתָם לְבָנוֹת: וְסִכָּרִים עָלֵיהֶם יוֹעֲצִים לְהִפָּר עֲצָתָם כָּל יְמֵי כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וְעַד מְלָכּוֹת דְרָיוֹשׁ [דריוש השני בנו של אחשורוש] מֶלֶךְ פָּרַס: וּבְמִלְכוֹת אַחֲשֻׁרוּשׁ בְּתַחֲלַת מְלָכוֹתָו כָּתְבוּ שְׁטֵנָה עַל יֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם:

הגויים אשר ישבו סביבות ירושלים, צרה היתה עיניהם בבניית בית המקדש, ומצאו כל מיני תחבולות להשבית את מלאכת הבנייה. וכך הושבתה הבנייה כל ימי מלכות כורש.

אגרת שטנה לאחשורוש

אחרי שלטון כורש, עלה אחשורוש תחתיו. רצו צוררי ישראל לנצל הזדמנות זו כדי להשבית את מלאכת בניית בית המקדש באופן רשמי. ועל כן כתבו הם אל אחשורוש, בעצתו של המן, אגרת שטנה על יושבי יהודה וירושלים. אחד מכותבי האגרת היה שְׁמֵשִׁי הסופר - בנו של המן הרשע. וכך היה תוכן האגרת:

"דבר ידוע יהיה למלך, כי היהודים שעלו מפרס ובאו לירושלים - עיר מורדת וחוטאת הם בונים! אם העיר הזאת תבנה והחומות יהיו מיוסדות, הרי שיושבי יהודה, לא יתנו עוד מס. ומשום שאיננו רוצים לראות את בזיון המלך, על זאת שלחנו והודענו למלך שתבקש ותדרוש בספר הזכרונות של אבותיך המלכים הראשונים, ותמצא כי העיר הזאת היתה מאז ומתמיד עיר מורדת ומזקת את המלכים והמדינות, ומרד היו עושים יושביה בתוכה. שישראל מורדים הם תמיד במלכי האומות מימות העולם מימים קדמונים, ועל כך נחרבה העיר הזאת. מודיעים אנחנו למלך, אשר אם העיר הזאת תבנה, וחומותיה יהיו מיוסדות, הרי שלא יהיה לך חלק בארץ ישראל, ועם ישראל יהיו מורדים בך, ויקחו הכל מידך".

אכן פתח אחשורוש את ספר הזכרונות, ומצא כי העיר ירושלים הינה עיר חזקה, מתנשאת ומתרוממת, ואנשיה סרבנים ומרדנים, ומלכים חזקים היו לה, אשר הגויים באזור, היו מעלים אליהם מיסים.

גם ושתי המלכה אמרה אל אחשורוש כדברים האלה: "בית שהרסו אבותי נבוכדנצאר ובלשצאר, ולא נחה דעתם עד שראו אותו הרוס, אתה בא לבנות ולעשות היפך רצונם של אבותי? דע שענוש תענש!"

על כן שלח אחשורוש מיד אגרת תשובה לצוררי עם ישראל, שיבטלו מיד את העם ממלאכתם. וכך הושבתה סופית ורשמית מלאכת בניית בית המקדש על ידי אחשורוש. (הבנייה התחדשה לאחר מכן על ידי בנו דריוש השני, שהיה בנה של אסתר המלכה, בשנה השנית למלכותו, כאשר תמו 70 שנות החורבן).

"יחוסו" של אחשורוש

מי היה אחשורוש? יש אומרים, שהיה זה בנו של כורש מלך פרס. אך הדעה הרווחת היא שאחשורוש לא היה כלל וכלל מזרע המלוכה, אלא מלך בכוחות עצמו, על ידי הכסף הרב שהיה לו. ומניין צבר לעצמו כסף כה רב? מספר המדרש, כי בשעה שהחריב נבוכדנצר את בית המקדש, לקח עמו את כל אוצרות בית ה'. וכשהגיעה שעתו למות, לא רצה להשאיר לבנו אויל מרודך את כל הממון, מאחר שיחסיו עם בנו לא היו טובים, ועל כן ציוה לעשות לו אוניות גדולות מנחושת, ומילא אותם כסף וזהב, וחפר בור ענק בנהר פרת וטמן שם את כל הממון, שאף אחד לא יגלה מזה. אוצר גדול זה מצא אחשורוש, ונתעשר עושר רב. ובכסף זה שילם שוחד לאנשי השלטון שימליכוהו למלך. אך מכיון שלא היה מזרע המלוכה, לא היתה מלכותו מספיק יציבה, ורק בשנה השלישית למולכו התיישב די הצורך במלכותו. [וזה שפוחתת המגילה: "בימים ההם כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה. בשנת שלוש למלכו עשה משתה..."] - ושואלת הגמרא במסכת מגילה: מהו "כשבת המלך..", שמתבאר שעכשיו ישב, והלוא נאמר "בשנת שלוש למולכו"? אלא שרק בשנה השלישית נתיישב במלכותו די הצורך, ולכן ערך משתה גדול].

אחשורוש שונא ישראל

אחשורוש היה מלך רשע ועריץ, ולא נפל ברשעותו מהמן הרשע. אלא שהמגילה עצמה לא מתארת את רשעותו, כיון שהמגילה נכתבה עוד בימיו, על ידי מרדכי ואסתר, ומפני שלום המלכות לא רצו לכתוב דברי גנאי על אחשורוש. אולם חכמינו ז"ל מתארים את רשעותו, ומבארים שבשמו אחשורוש, רמוזה רשעתו, וכמו שאמר רבי יהושע בן קרחה 'אחשורוש', שהשחיר את פניהם של ישראל כשולי קדירה, דהיינו שנשתנו פניהם מרוב צער. ורבי ברכיה אמר שהכחיש [החליש] את ראשם של ישראל בצום ותעניות. רבי לוי אמר שהשקה אותם רוש ולענה [מיני עשבים מרים]. רבי תחליפא אמר: שהיה אחיו של 'ראש' - אחיו של נבוכדנצר ברשעותו. וחכמים אמרו: אחשורוש, שכל מי שזוכרו חש בראשו [כואב לו הראש].

על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה

כסא מלכותו של אחשורוש היה ב'שושן הבירה', ותמוה הדבר, שהרי לא מצאנו בתקופה זו ששושן היתה עיר הבירה, אם כן היאך הגיע כסאו של אחשורוש לשושן?

אלא כך מספר המדרש: לשלמה המלך ע"ה היה כסא מיוחד במינו, אשר לא היה דומה לו בעולם כולו. שבע מדרגות של זהב היו לו, וכל מדרגה היתה משובצת

באבני חן נפלאות. בשני צדי הכסא עמדו גפנים של זהב, ועל ראש הכסא היתה מנורת זהב. היו בכסא שני אריות חלולים ממולאים במיני בשמים וריחות טובים, שבשעה שעלה המלך על כסאו היה המנגנון מתחיל לפעול, והיו הבשמים מתפזרים על המלך. על יד האריות היו כתובים כמה פסוקי תורה המזרזים את הדיין לרון בצדק. כשהיה המלך רוצה לעלות על הכסא, היה הנשר פושט כנפיו לתמוך במלך, וכשהיה יושב היתה יונה של זהב נותנת בידו ספר תורה, והאריה מן הצד השמאלי היה מושיט את ידו ונותן הכתר בראשו של המלך. ומיד היו הנשרים פורשים כנפיהם למעלה מראשו, והיו עושים כמין אוהל מעל ראשו.

לאחר מלכותו של שלמה המלך, באחת המלחמות בין ירושלים למצרים, נלקח כסא זה בשבי למצרים על ידי המלך פרעה. כאשר ניסה פרעה לעלות ולשבת עליו, הכיש אותו האריה שבכסא, ופרעה נפל ונעשה נכה, לכן הוא כונה 'פרעה נכה'. מאז לא העיזו עוד לעלות על כסא זה, לקיים מה שנאמר: 'על כסאו לא ישב זר'.

כעת - אחשוורוש שבא ממשפחה נחותה ופחותה, חפץ היה להראות ולהפגין מלכות ולבנות כסא מלכותי כדוגמת כסא זה. האומנים לבניית הכסא נמצאו בעיר שושן, ולכן שם נעשתה מלאכת בניית הכסא. משהושלמה המלאכה נוכחו לראות כי הכסא גדול וכבד, ולא יוכלו להעבירו לעיר הבירה מחשש שישבר בדרך, אי לכך החליט אחשוורוש לקבוע את בירתו בשושן. "לב מלכים ושרים ביד ה'" - כל זאת סיבב הקב"ה, כדי להקדים רפואה למכה, שהרי "איש יהודי היה בשושן הבירה, ושמו מרדכי..." ועל ידו רצה ה' יתברך לסובב את נס הצלתם של עם ישראל.

סיפור מגילת אסתר

משתה אחשוורוש

בשנה השלישית למלכותו של אחשוורוש, אמר אחשוורוש לעצמו: בלשצאר חישוב את קץ גלות עם ישראל וטעה, אני אחשב ולא אטעה! ובאמת לפי חשבונו של אחשוורוש, בשנה זאת תמו 70 שנות גלות עם ישראל, ועדיין טרם נגאלו (עלייתם של יהודים רבים לירושלים לאחר הכרזת כורש כפי שספרנו לעיל, נחשבה לשחרור קצת, אבל לא לגאולה ממש), ומשראה אחשוורוש שעלה בידו לבטל את בנין בית המקדש, השתרר והתגאה בליבו על הקב"ה וערך משתה גדול, כמוזכר בתחילת המגילה. במשתה זה לבש אחשוורוש ברוב גאוותו את בגדי הכהן הגדול. וכמו כן הביא את כלי בית המקדש והוציאם לראווה לעיני כולם, שנאמר: "והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים".

בשעה שלקח אחשוורוש את כלי בית המקדש להשתמש בהם בסעודתו, יצאה בת קול ואמרה: "כלום אין אתה יודע שבלשצאר ואנשיו שקדמו לך נאבדו מן העולם בעוון זה שהשתמשו בכלי המקדש, ואתה חוזר ועושה דבר זה? ואכן ראוי היה

אחשוּרוּש להיאבד מן העולם, כדרך שאבד בלשצאר, אלא שרצה הקב"ה להשאירו בחיים, כדי שיקח את אסתר שתלד את דריוש, אשר יחזור ויבנה את בית המקדש. ומכל מקום היה עונשו שנעברה שמחתו בגלל הריגת ושתאי.

היהודים והמשתה בשושן

לאחר המשתה הגדול שעשה אחשוּרוּש לכל שריו ועבדיו אשר בכל מדינות מלכותו במשך מאה ושמונים יום, ערך משתה נוסף מיוחד לכל בני העיר שושן למשך שבעה ימים, אליו הוזמנו אף כל יהודי העיר שושן.

במשתה אשר נערך על ידי אחשוּרוּש, מתגלה לפנינו אחשוּרוּש כמלך נדיב לב, טוב ומתחשב, אינו כופה על אזרחיו את דעותיו, "והשתיה כדת אין אונס... לעשות כרצון איש ואיש...". אולם חז"ל מגלים לנו כי גם מעשים "טובים" אלו נבעו ממניעים אנוכיים ומרשעות. ולכן נאמר: "ויהי בימי אחשוּרוּש הוא אחשוּרוּש" - מתחילתו ועד סופו, כשם שבסוף הרשיע וצרר את ישראל, כן בתחילה היה שונא ישראל, ומתכוין להרע להם.

מה באמת היתה כוונתו של אחשוּרוּש במשתה זה? היתה לו כוונה מיוחדת בהזמנת היהודים. הרי יודע אחשוּרוּש שצריך להגיע יום גאולתם של ישראל, לפי נבואתו של ירמיהו הנביא, וחשש הוא שמא יגרום הדבר למפלתו. לכן החליט להחטיא את ישראל במשתה, על מנת שלא יהיו ראויים להגאל. אמר המן לאחשוּרוּש: אלוהיהם של אלו שונא זמה. הכשילם ועשה להם משתה, וגזור עליהם שיבואו ויאכלו וישתו, והם כבר יעשו כרצונם, שנאמר: "לעשות כרצון איש ואיש".

היהודים עוברים על דברי מרדכי

כיון שראה מרדכי כך, עמד והכריז ואמר לכל היהודים: לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשוּרוּש, שלא הזמין אתכם כי אם ללמד עליכם קטגוריה, כדי שיהא פתחון פה למידת הדין לקטרג עליכם לפני הקדוש ברוך הוא. אך כאן טעו היהודים טעות חמורה, הם חשבו לעצמם: מרדכי היהודי סגור הוא בארבע אמותיו, ואינו מעורב בהליכים המדיניים. הנה אחשוּרוּש מבסס עתה את מלכותו, והשתתפותנו עכשיו במשתה, הינה הזדמנות מיוחדת עבורנו לקשור קשרים טובים עם המלך. לעומת זאת אם לא נציג נוכחות במעמד זה, יתערער מעמדנו אצל המלך כבר מההתחלה. מתוך מחשבה כזאת, החליטו כי בזאת הפעם אל להם להשמע להוראותיו של מרדכי אשר אינו מבין הרבה בפוליטיקה, ומוטב שינהגו כ"חכמתם". ואכן טעו הם במה שאמרה התורה: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" - שאפילו יגידו לך על ימין שהוא שמאל, ועל שמאל שהוא ימין, יש לשמוע לדברי החכמים. כי לימוד התורה נותן לחכמי ישראל מבט מעמיק, אמיתי וישר על כל מאורעות החיים, ולכן אף אם יגידו לך על ימין שהוא שמאל, עליך לדעת שרק בעיניך אתה חושב שזה ימין, בעוד שלאמיתו של דבר, אכן הוא שמאל!

אמר רבי ישמעאל: שמונה עשר אלף וחמש מאות יהודים הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו והשתכרו והתקלקלו. מיד עמד השטן והלשין עליהם לפני הקב"ה ואמר לפניו: "רבוננו של עולם, עד מתי תדבק באומה זו שהם מפרישים לבבם ואמונתם ממך, אם רצונך אבד אומה זו מן העולם, כי אינם באים בתשובה לפניך".

ידע מרדכי הצדיק את חומרת המעשה אשר חטאו עם ישראל, ועל כן מיד ביום הראשון למשתה, שהיה יום ראשון בשבוע, כינס מרדכי את חכמי הסנהדרין, וערך עמהם תפילות ותעניות למען תבטל הגזירה מעם ישראל. מיום ראשון ועד יום שישי התענו והתפללו, עד ששמע ה' לתפילתם, וביום השבת זימן ה' יתברך רפואה למכתם, על ידי מעשה ושתי.

מעשה ושתי

ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר למהומן ... להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא" - חז"ל מספרים כי כאשר היו המלך ושריו מסובים אל השולחן, התחילו לפטפט פטפוטי הבל ותפלות, בדברים המעסיקים את ראשם. הפרסיים אומרים הפרסיות יפות, המדיים אומרים המדיות יפות, וכך כל אחד ואחד משבח את יופי נשות מדינתו. אמר להם אחשורוש: כלי שאני משתמש בו - אינו פרסי ואינו מדי אלא בבלי, שהרי ושתי המלכה היא בתו של בלשצאר שהיה מבבל. ומיד ציוה להביא אותה לפניו, להראות לכולם את יופיה.

ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים - ושתי פרוצה היתה, ובודאי היתה חפצה להראות את יופיה, אלא שהעניש אותה הקב"ה שבאותו רגע פרוצה בגופה צרעת, ובא המלאך גבריאל והצמיח לה זנב, ולכן מאנה לבוא מחמת הבושה. ואז - "ויקצף המלך מאד, וחקמתו בערה בו". כעסו גדל ביותר מפני ששלחה לומר לו: אתה היית סך הכל שומר סוסים של אבא שלי בלשצאר. אבא שלי היה שותה הרבה יין ולא היה משתכר, ואילו אתה שתית מעט יין, וכבר אתה מדבר דברי שטות והבל.

ואז חרה אף המלך בושתי, והתייעץ עם יועציו מה לעשות בה. מצד אחד - אודהב הוא אותה מאוד ואינו רוצה להורגה, ומצד שני - הרי הפרה היא את דבר המלך. לכן ביקש מיועציו שיתנו לו עצה טובה כיצד לפוטרה מן העונש, ללא שיהיה בזיון למלכות.

הדיוט קופץ בראש

מיד קפץ ממוכן, הלוא הוא המן הרשע המוכן לפורענות, ואמר: אין כאן מקום לויתורים כלל, שהרי מדובר בענין מאוד עקרוני. אם לא נמצא בושתי את כל חומרת הדין, יהיה פתח לכל אזרחי המדינה לזלזל בדברי המלך, שיאמרו, למה נקבל עלינו עול מלכותו של אדם שאינו שולט אפילו בביתו על אשתו?

קבל המלך את עצתו ומיד שלח אגרות לכל העמים וכתב להם: אשה זו שהיא המלכה ובת מלכים מיוחסת, עומדת ליהרג במקום פלוני על שלא שמעה בקול המלך, שהוא בעלה, ועל שהתימרה לחשוב שכל הגדולה והמלכות באה לו על ידה. ועל כן החוק קובע, מהיום הזה והלאה, כי כל אשה צריכה לשמוע בקול בעלה, לדבר בשפת מדינתו ולקבל עליה את מרותו!

אכן הוצאה ושתי להורג, אולם לאחר התפכחותו של אחשורוש מיינו, הצטער הוא מאוד מאוד על הריגת ושתי, הוא נטר בליבו שנאה גדולה להמן וולכן ממוכן שהוא המן, נכתב שמו במגילה כך: "מומכן" - "מום כאן", שהחל ממעשה זה שמר לו אחשורוש טינה חזקה, והיתה זו הכנת הקרקע להריגתו. הוא שהרג את אשתו [ושתי] מפני אהובו [המן], הוא שהרג לבסוף את אהובו [המן] מפני אשתו [אסתר].

אומרים חז"ל, כי שליחת האגרות הראשונות אודות הריגת ושתי, היתה נסיבה מאת ה' יתברך, שאילולי האגרות הראשונות האלו, חלילה לא היה נשאר מן שונאיהם של ישראל שריד ופליט, כי מרוב שנאתם של אומות העולם לעם ישראל, מיד עם קבלת אגרות השמד ששלח אחר כך המן, היו הורגים ביהודים, ולא היו ממתינים עד ליום י"ג באדר. אבל כעת ששלח המלך את האגרות, ואחר כך שמעו שהתחרט על הריגת ושתי, זה נתן להם להתייחס יותר בזהירות ובחשדנות כלפי איגרותיו של אחשורוש ההפכפר, שעלול הוא לחזור בו ממה שכתב. ולכן כששלח המן את האגרות האחרות בשם המלך לכל העמים להיות מוכנים לי"ג באדר להשמיד את כל היהודים, המתינו הגויים ואמרו: לא כתב כן אחשורוש אלא בשעת שטותו, ואם אנו נפגע ביהודים כבר עכשיו, עלול אחשורוש למחר להתחרט על הגזירה, והוא יבוא ויתבע את דמם של ישראל. לכן מוטב שנמתין עד שיגיע המועד י"ג באדר.

חיפוש מלכה חדשה

אחר הדברים האלה כשך חמת המלך אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה: ויאמרו נערי המלך משרתיו יבקשו למלך נערות בתולות טובות מראה: ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו ויקבצו את כל נערה בתולה טובת מראה אל שושן הבירה אל בית הנשים אל יד הגא סריס המלך שמר הנשים ונתון תמריקהן: והנערה אשר תיטב בעיני המלך תחת ושתי וייטב הדבר בעיני המלך ויעש כן: (פרק ב פסוקים א-ד)

בעצת יועציו, מחפש אחשורוש אשה חדשה, ולשם כך נאספות נערות מכל רחבי הממלכה, למצוא לו מתוכן נערה אשר תמצא חן בעיניו. שני כרוזים יצאו מטעם המלך, לזרז את הנערות להתקבץ - האחד בתקיפות, כי נערה אשר תחביא את עצמה מפני הפקידים, תתחייב במיתה. והשני - בלשון עריבה, ובדברי פיוס וריצוי, שכל נערה אשר תיטב בעיני המלך, תהיה מלכה חשובה ותזכה ביקר וגדולה. כשמוע הנערות את הכרוזים מהרו לקשט את עצמן ולצאת אל הפקידים למצוא חן בעיניהם.

מרדכי היהודי

אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה וְשֵׁמוֹ מְרֻדְכֵי בֶן יֵאִיר בֶּן שְׁמַעִי בֶן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי:
אֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם הַגְּלָה אֲשֶׁר הִגְלָתָה עִם יְכָנְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲשֶׁר הִגְלָה
נְבוּכַדְנֶצַר מֶלֶךְ בָּבֶל:

מרדכי היהודי, היה משריו החשובים של אחשורוש. בהיותו בירושלים היה מחשובי הסנהדרין [בית הדין הגדול של ישראל], וככל חכמי הסנהדרין, היה יודע את כל השבעים שפות. הוא הוגלה בחורבן בית המקדש על ידי נבוכדנצר מלך בבל, ונשאר שם עד שבאו כורש ודריוש וכבשו את בבל. כשחזר כורש לארצו פרס, עלו עמו הנביא דניאל ופמלייתו יחד עם חברי הסנהדרין ואף מרדכי הצדיק עימם, והתיישבו בשושן. עניו וצנוע היה מרדכי, והיה המדריך של עם ישראל בגלותם.

אסתר - הדסה

וַיְהִי אִמֶּן אֵת הַדָּסָה הַיָּא אֶסְתֵּר בַּת דָּדוּ כִּי אֵינָן לָהּ אָב וְהַנְּעִרָה יַפֶּת תֶּאֱר וְטוֹבַת
מְרָאָה וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ לְקַחָה מְרֻדְכֵי לֹא לְבַת: (פרק ב פסוק ז)

יתומה היתה אסתר מיד בהיוולדה, כמו שאומרת הגמרא (במסכת מגילה דף יג עמוד א): כשהתעברה אמה של אסתר - מת אביה, ומיד כשנולדה - מתה אמה. וזהו שאמרה אסתר במזמור "איילת השחר" שבתהילים: "עליך השלכתי מרחם, מבטן אימי אלי אתה!". ואסף אותה מרדכי דודה אל ביתו וגידל אותה כבת ממש.

שמה המקורי של אסתר היה "הדסה" - לשון "הדס", שמטבעה היתה ירקרוקת כמו ההדס, ולא היתה כל כך יפה, אלא שחוט של חן וחסד נתן עליה הקב"ה, ומכך נהיתה יפת תואר וטובת מראה. ועוד טעם שנמשלה להדס, כמו הצדיקים שנמשלו להדס, אשר הוא רענן ורטוב, הן בימות החמה והן בימות הגשמים, כך אסתר תמיד היתה עומדת בצדקתה, בכל המצבים, הן בהיותה בבית מרדכי, והן בהיותה בבית אחשורוש.

ועוד אמרו שכשם שההדס נראה מבחוץ כחסר ריח, שאין ריחו נודף, אלא רק כשממשמים בו מרגישים בריחו, כך אסתר, לכאורה במבט שטחי כלפי חוץ היו מעשיה שלא כהוגן: בזה שנשאת לאחשורוש, בעוד שהיה לה לעשות תחבולות ולא להראות את עצמה כלל. וגם בהיותה בבית המלך, היאך אפשר להזהר שלא לאכול מהמאכלות האסורות שהיו שם?! וכן היאך תשמור את השבת כדת וכהלכה?! וגם כי בעת שמרדכי וכל היהודים שרויים בצום ותענית, היא עורכת משתה לאחשורוש והמן. אך כשמסתכלים אנו יפה ומפשפשים במעשיה של אסתר, רואים אנו כי כל מה שעשתה, יפה עשתה. וה' יתברך, בוחן לבות וכליות, ידע כי כל מעשיה היו לשם שמים, כי מה שנישאה לאחשורוש - כדי להציל את עם ישראל מכליה ח"ו. ועוד, שלא טעמה מכל המאכלים שהגישו לה בבית המלך אלא אכלה אך ורק מיני ירקות. וגם בשמירת השבת נזהרה עד מאוד, על ידי תחבולה שעשתה לעצמה: מינתה לעצמה שבע שפחות, שכל אחת מהן היתה

מגיעה ביום מסויים בשבוע, ולכל אחת קראה בשם, ולשביעית קראה שבת. לאסתר היתה מכך תועלת כפולה - ששם השפחה הזכיר לה כי היום שבת, וגם כי אותה שפחה לא הרגישה בשום שינוי במעשיה של אסתר מיתר ימות השבוע, כי היתה מגיעה רק בשבתות, והיתה חושבת שכך מנהגה בכל יום ויום, שלא לעשות מלאכה. גם המשתה אשר ערכה אסתר לאחשורוש והמן היה לשם שמים, כדי להראות ליהודים שהיא כביכול בוגדת בהם, ולכן לא יסמכו עליה שתציל אותם באומרים 'אחות לנו בבית המלך', אלא יתפללו ויזעקו אל ה' מקירות ליבם, ויהיו אכן ראויים לתשועה.

נאה ויאה היה לה השם "הדסה". אלא שמרדכי הצדיק צפה ברוח הקודש שהיא תינשא לאחשורוש, ומכך תצמח תשועה לעם ישראל. ומכיון שהשם "הדסה" הינו שם יהודי, ומרדכי רצה לטובת הענין להסתיר את מוצאה ועמה נמשום כך גם צויה עליה שלא תגלה לאחשורוש את עמה ואת מולדתה, לכן עמד והסתיר את שמה האמיתי וקרא את שמה "אסתר", מלשון הסתרה. באותם ימים השם 'אסתר' היה מקובל אצל הגויים במדי ופרס.

אסתר נבחרת למלכה

וְהָיָה אֶסְתֵּר נִשְׂאֵת חַן בְּעֵינָיו כָּל רֵאִיָּה: וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ אַחְשֻׁרוּשׁ אֶל בֵּית מְלָכוֹתוֹ בְּחֹדֶשׁ הָעֵשְׂרִי הוּא חֹדֶשׁ טֵבֵת בְּשָׁנַת שֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ: וַיֵּאָהֵב הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנָּשִׁים וַתֵּשֶׂא חַן וְחֹסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבְּתוּלוֹת וַיֵּשֶׂם כֶּתֶר מְלָכוֹת בְּרֵאשֵׁה וַיִּמְלִיכָהּ תַּחַת וְשָׂתִי:

אסתר, מתוך צניעות ויראת שמים שהיתה בה, לא התקשטה כיתר הנערות שיצאו מקושטות כדי להילקח אל המלך. היא הלכה אחרונה בלי חשק ורצון, ובלי להתקשט כלל, והיו פניה עצובות על כך שנלקחה אל המלך הגוי הטמא והערל. באופן טבעי היה הדבר צריך לפגוע ביופיה, אלא ששפך עליה ה' חן מיוחד, עד שהיתה נושאת חן בעיני כל רואיה. מכל הנערות שהובאו אל המלך, דווקא אסתר מצאה ביותר חן בעיניו. אולם אחשורוש בבחירת המלכה היה בררן וחשדן מאוד, שכן נכזה כבר מהתנהגותה הקלוקלת של ושתי, והיה פוחד שמא יפול בידי אשה רעה ופחותה. לכן ארבע שנים לא נשא אחשורוש אשה. גם כשכבר מצא את אסתר, לא לקח אותה מיד לאשה אלא המתין ובחן אותה במצבים שונים, עד שראה שתמיד היא ביופיה ובנועם הליכותיה, ורק אז נשא אותה והמליכה תחת ושתי.

"אין אסתר מגדת..."

וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֵּה גָדוֹל לְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו אֶת מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר וְהִנָּחָה לְמַדְיָנוֹת עֲשֵׂה וַיִּתֵּן מִשְׂאֵת כֶּיֶד הַמֶּלֶךְ... אֵין אֶסְתֵּר מַגְדֵּת מוֹלְדָתָה וְאֶת עֲמָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מְרַדְכִי, וְאֶת מַאֲמַר מְרַדְכִי אֶסְתֵּר עֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר הִיָּתָה בְּאִמְנָה אִתּוֹ:

לפי פקודתו של מרדכי, לא גילתה אסתר את עמה ואת מולדתה. דבר זה היה

קשה עליה ביותר, שכן אחשוורוש היה מפציר בה שוב ושוב שתגלה לו, והיא נצרה את לשונה. אחשוורוש אף ערך משתה לכבודה של אסתר, ומסבירים חז"ל שאחת המטרות של המשתה היתה כדי לגלות על ידו את זהותה של אסתר, שמן הסתם תראה פנים למכירה ולמשפחתה, ועל ידי כך יוכל לדעת את מוצאה. אולם אף תחבולה זו לא עזרה לו, כי אסתר הראתה פנים שוות לכולם. גדלותה של אסתר התבטאה בכך שאף לאחר שכבר עלתה לגדולה ונהייתה מלכה חשובה, ועושר וכבוד רב הקיפו אותה, בכל זאת לא זזה מדברי מרדכי.

מעשה בגתן ותרש

בַּיָּמִים הָהֵם וּמַרְדֵּכִי יָשָׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קִצֵּף בְּגָתָן וְתָרֵשׁ שְׁנֵי סְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמָרֵי הַסֵּף וַיִּבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בְּמֶלֶךְ אַחְשֻׁרֶשׁ: וַיִּוֹדַע הַדָּבָר לְמַרְדֵּכִי וַיִּגֵּד לְאַסְתֵּר הַמְּלָכָה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מַרְדֵּכִי: וַיִּבְקֶשׁ הַדָּבָר וַיִּמְצָא וַיִּתְּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל עֵץ וַיִּפְתַּב בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לַפְּנֵי הַמֶּלֶךְ:

המדרש אומר, כי בגתן ותרש היו קרוביה של ושתי המלכה, והיו כועסים על אחשוורוש שהרג את ושתי בלי סיבה מספיק מוצדקת, ולקח את אסתר לאשה. כמו כן באותה תקופה הוריד אותם המלך בדרגה, ואש נקמה בערה בתוכם להרוג את המלך. את דברי מזימתם דברו הם בשפה הטורסית, ולא חששו לדבר ליד מרדכי, בחושבם שהוא אינו מבין את שפתם. אך לא ידעו הם כי מרדכי בקי בשבעים לשון ומבין יפה יפה את שפתם. מרדכי אכן מבין את מזימתם ורוצה הוא להציל את אחשוורוש, לא מפני אהבת אחשוורוש, שהרי מלך רשע היה, אלא כדי שלא יאמרו, שכאשר היה אחשוורוש נשוי לבת גויה היה שמור, ועכשיו שנשא בת ישראל נהרג. לכך הלך מרדכי וסיפר הדבר לאסתר, ואסתר אמרה למלך בשם מרדכי, שהרי "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", ובאמת מעשה זה היה חלק מן השרשרת המופלאה של גאולתם והצלתם של ישראל בנס פורים.

גדולת המן

אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גָּדַל הַמֶּלֶךְ אַחְשֻׁרֶשׁ אֶת הַמֶּן בֶּן הַמְּדֵתָא הָאֲגָגִי וַיִּנְשְׂאֵהוּ. וַיִּשֶׂם אֶת כְּסָאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אֵתוֹ:

בראות אחשוורוש את חן ערכה של אסתר, כי מה' היתה לו כדי שתמצא חן בעיניו, והיה שבע נחת מאסתר ומענוותנותה, וגם כי הצילה אותו מידי בגתן ותרש, זקף את הכל לזכותו של ממוכן הוא המן, בגלל עצתו להוציא להורג את ושתי, ולכן גדלו ונישאו מעל כל השרים.

ובאמת מדוע זכה המן לגדולה זו? אמר רבי לוי, משל למה הדבר דומה? לנער משרת שקילל את בנו של המלך. אמר המלך: אם אהרוג אותו, מי ישמע על הריגתו של נער פשוט? מה עשה, בתחילה מינה אותו לקצין, ולאחר מכן עשאו למושל חשוב, ואחר כך דן אותו והתיז ראשו בחרב, כדי שידעו הכל מה עונשו של המקלל את בן המלך. כך אמר הקדוש ברוך הוא: אילו נהרג המן כאשר יעץ לבטל

את בנין בית המקדש - מי היה מכיר באיש הפחות הזה? לכך סיבב הקב"ה שיגדלו המלך, כדי שידעו הכל וירגישו בעונשו של המיצר לישראל. אך באמת תקופת גדולתו של המן, לא ארכה זמן רב כל כך, ובסה"כ מיום שעלה לגדולה עד שתלו אותו על העץ - 70 יום.

המן - עבד למרדכי

וְכַל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ פְּרָעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֶמֶן פִּי כֵן צִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ, וּמְרַדְכֵי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה:

פעם אחת, מספר שנים קודם שגידל המלך אחשוורוש את המן, מרדה מדינה אחת באחשוורוש. קרא המלך לשני שרי הצבא, שהיו אז מרדכי והמן, וציוה עליהם לדכא את המרד. הם לקחו עימם צידה לדרך כאשר יוכלו לשאת, ארגנו כל אחד את צבאו, ויצאו אל המלחמה. על פי החלטת שרי הצבא, הקיפו החיילים את העיר במצור עד שתיכנע, ובינתיים חנו סביבות העיר ימים רבים. חיילי מחנה המן, שהיו גרמנים, אכלו כמויות גדולות של אוכל, והמן לא עצר בעדם, עד שכעבור כמה ימים נגמרה להם כל הצידה. לעומת זאת החיילים במחנה מרדכי, היו מקבלים את ארוחותיהם במידה קצובה, כי אמר להם מרדכי: אנו נתונים עכשיו במלחמה, ואין אנו יכולים לדעת מתי תגיע אספקת המזון הבאה, ולכן עלינו להצטמצם. כאשר תם האוכל במחנה המן, ניגשו כולם אל המן ודרשו ממנו מזון. אמר להם המן, מאיפה אביא לכם אוכל, הרי אתם כבר זללתם את הכל, מה אתם רוצים ממני? כעסו עליו החיילים ואיימו עליו שאם לא ידאג להם מיידית למזון, יהרגוהו. בצר לו להמן, הלך אצל מרדכי ושטח לפניו את צרתו, בהתחננו אליו כי יביא לו מעט מזון לחייליו, כדי שלא יהרגוהו. אמר לו מרדכי, איך אתן לך מהמזון של חיילי, והרי איני יודע מתי תגיע אספקת המזון הנוספת? נפל המן לרגלי מרדכי, והתחנן על נפשו בבכי מר: עבדך אני, אנא אל תתנני למות על ידי חיילי. אמר מרדכי, אם כן מכור עצמך לעבד אלי. ענהו המן, אני מוכן. אך לא מצאו קלף או נייר לכתוב עליו את שטר המכירה, לכן כתבו בכתובת קעקע על ירכו של המן בזה הלשון: "אני המן האגגי עבדו של מרדכי היהודי, נמכרתי לו לעבד בעבור ככרות לחם שסיפק לי".

עכשיו, כשהיה עובר המן על יד שער המלך, ורואה את מרדכי שלא כורע ולא משתחוה לו, היה זועם על כך, אבל מרדכי היה טופח על ירכו, לאמר: ראה וזכור מה כתוב על ירכך, ואיך ישתחוה האדון אל עבדו?

מרדכי אינו משתחוה

עבדי המלך אמרו למרדכי: מדוע אינך משתחוה להמן, והרי הסבא שלך יעקב השתחוה לסבא שלו עשו, וכן השתחוה כל בניו של יעקב? אמר להם, אני באתי מזרעו של בנימין, אשר לא השתחוה מעודו לאדם רשע. כי אכן באותה שעה שהשתחוה יעקב ובניו לעשו עדיין לא נולד בנימין, ואני ממשיך השרשרת של בנימין, ולכן לא אכרע ולא אשתחוה!

גאוות לבו של המן הרשע לא נתנה לו מנוחה, בראותו היאך יהודי אחד עקשן אינו מוכן להשתחוות לו, ולכן קצף מאוד, וגמר אומר בלבו להרוג את מרדכי היהודי ואת כל עמו, וזאת חשב על ידי שיסית את המלך נגד היהודים, ויקבל ממנו אישור להורגם.

ויבקש המן להשמיד...

וַיִּבֶזְזֵנוּ בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמַרְדֳּכָי לְבַדּוֹ כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֶת עִם מַרְדֳּכָי, וַיִּבְקֶשׂ הַמֶּן לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְלָכוֹת אַחַשְׁוֵרוּשׁ עִם מַרְדֳּכָי:

משל לעוף אחד שבנה קן על שפת הים, והנה עלה הים והציף את הקן. מה עשה? מילא פיו מים מן הים ושם בחול, ושוב מילא פיו מים ושם בחול, וכך חזר ועשה שוב ושוב. שאל אותו חברו: מה אתה עושה ומתייגע? אמר לו: איני זו מכאן, עד שאעשה את כל הים הזה חול, ואת החול אהפוך לים!...

כך - "ויבקש המן להשמיד את כל היהודים". אמר הקב"ה: רשע בן רשע, בן בנו של עשו הרשע, אני בקשתי ולא יכולתי, שנאמר (תהלים קו, כג): "וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֶם - לֹאִי מִשָּׂה בְּחִירוֹ עֲמַד בְּפִרְץ לְפָנָיו" נאפילו הקב"ה כביכול לא הצליח להשמיד את עם ישראל, מתוקף הבטחתו לאבות האומה, ואתה מבקש!...

המן מסית את אחשוורוש

בא המן לפני אחשוורוש ואמר לו: יִשְׁנֹנוּ עִם אֶחָד מִפְּזָר וּמִפֶּרֶד בֵּין הָעַמִּים בְּכָל מְדִינֹת מְלָכוֹתַי וְדַתֵּיהֶם שְׁנוֹת מִכָּל עַם וְאֵת דַּתֵּי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין שְׁנָה לְהַנִּיחָם:

אמר רבא, אין מי שיודע לספר לשון הרע כמו המן, שקטרג על עם ישראל אצל אחשוורוש ואמר: עם אחד יש בינינו נבזה מכל העמים, אשר חפץ הוא ברעתנו, וקללת המלך שגורה בפיהם, שאומרים בתפלותיהם: "לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים". וכופרים במי שעשה להם טובה. בא וראה מפרעה, שכשירדו ישראל למצרים קיבלם בסבר פנים יפות, והושיבם במיטב הארץ, וזן אותם בשנות הרעב, והאכילם כל טוב שבארצו, ואחר כך באו בעלילה ואמרו לו: לזבוח לאלהינו נלך דרך שלשת ימים, ואחר כך נשוב. אם רצונך השאל לנו כלי כסף וכלי זהב ושמלות. והשאלום המצריים ברוב טובם את כספם וזהבם וכל הבגדים הטובים שלהם, וטענו לכל אחד עשרות חמורים מלאים בכל טוב מצרים, ולבסוף ברחו ישראל עם כל הרכוש ולא חזרו!

לאחר מכן מנהיגם יהושוע בן נון, הכניס אותם לארץ כנען, ולא די שנטל את הארץ מיד הכנענים אלא שהרג מהם גם שלושים ואחד מלכים, וחילק את ארצם לישראל ולא חמל עליהם. המלך הראשון שהיה להם היה שאול, ונלחם בארץ של סבא שלי עמלק, והרג מהם מאה אלף פרשים ביום אחד, הוא לא חמל לא על איש ולא על אשה וגם לא על עולל ויונק. ועוד מה עשו לאגג [מלך עמלק] זקני?

בתחלה אמנם חמלו עליו, אך לבסוף בא אחד מהם ושמו שמואל הנביא, ושיסע אותו ונתן את בשרו למאכל לעוף השמים. ועמד להם מלך נוסף בשם שלמה, ובנה להם ליהודים בית אחד וקרא לו "בית המקדש", וכשהם יוצאים ממנו הורגים ומחריבים את העולם.

ומרוב טובה שהיתה להם מרדו באלוהיהם, עד שהזקין אותו אלוה שלהם ובא נבוכדנצר ושרף את הבית שלהם, והגלם מעל אדמתם והביאם בינינו, ועדיין לא שינו מעשיהם המכוערים, ואע"פ שהם בגלות בינינו, מלעיגים הם עלינו, שהרי אפילו אם יפול זבוב לתוך כוס היין של אחד מהם, יזרוק את הזבוב וישתה את היין. ואילו אדוני המלך היה נוגע בכוס היין של אחד מהם [שאו הוא יין נסך ונאסר], הוא שופך מיד את היין, ושוטף את הכוס שלוש פעמים, הרי שאתה מאוס עליהם יותר מן הזבוב!

לכן, אומר המן, עכשיו הסכמנו כולנו לדעה אחת, והפלנו גורלות לאבדם מן העולם, לטובתו האישית של המלך ולטובת מלכותו.

אמר אחשוורוש להמן: ירא אנוכי פן יעשה לי אלוהיהם כמו שעשה לקודמי - לפרעה, לטיסרא ולסנחריב. אמר לו המן: כל אותם דברים היו כשהיה בית המקדש קיים, והיה הקב"ה רצוי להם, אבל עתה הוא כעוס עליהם. ולא עוד, אלא שעתה הוא כבר זקן ואינו יכול לעשות כלום, שהרי כבר עלה נבוכדנצר והחריב את ביתו ושרף את היכלו והגלה את ישראל מעל אדמתם, ולא עשה לו כלום, והיכן הוא כוחו וגבורתו?! כיון שאמר כן, הסכימו אחשוורוש וכל יועציו לכלות את ישראל.

עשרת אלפים ככר כסף

אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עשי המלאכה להביא אל גנזי המלך.

כתמריץ, רצה המן לתת לאחשוורוש סכום כסף רציני, בעבור הסכמתו לגזירה. אך מניין ישיג המן סכום כסף כה גדול? הלך המן אל בתי החרושת של הגויים. בעלי בתי החרושת היו מלאי קנאה ושנאה על היהודים, שכן היהודים היו מתחרים בהם, וברוב פקחותם וחכמתם, היו מצליחים לשווק תוצרת טובה יותר, וכך נהרו רבים אל בתי החרושת היהודיים, ואילו אצל הגויים רבתה האבטלה. פנה המן אל אותם בעלי בתי חרושת ואמר להם: הבו לי תרומה חד פעמית להביא אל אוצר המלך, ונגזור כליה על היהודים מקטן ועד גדול, ואז תוכלו למכור את סחורותיכם בהשקט ובטח בלי הפרעות ומתחרים. גבה מהם המן סכום נכבד, עד שהגיע לסכום של עשרת אלפים ככר כסף, והביאו לאחשוורוש.

ומדוע השתדל המן להשיג דווקא סכום זה? אלא כך אמר המן: כל זכותם של ישראל היא שנידבו כל אחד מהם מחצית השקל לעבודת המשכן. כדי לגבור על

הזכות שלהם הרי אני נותן סכום כנגד כולם - כל מה שנתנו 600,000 איש במשך כל ימי חייהם. חישוב והגיע לסכום של עשרת אלפים ככר כסף. אמר: כדאים הם השקלים שלי שיבטלו את השקלים שלהם.

אולם לא כמחשבותיכם מחשבותי, אמר ה'. אצל הקב"ה, אשר העבר וההווה והעתיד פרוסים לפניו, היה החישוב הפוך. אמר ריש לקיש: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, שזכות השקלים שלהם תעמוד להם להינצל משקליו של המן הרשע.

הביא המן את הכסף אל אחשוורוש, אך אחשוורוש לא רצה לקבל את הכסף, כי פחד להשתמש בזה מעינו הרעה של המן שנתן עיניו בממון, ולכן אמר: הכסף נתון לך - והעם לעשות בו כטוב בעיניך. מה עשה המן בכסף? הלך וחילקו לעניי ישראל, כדי שיאמרו תהלים להצלחת 'המן בן אמתלאי' בת עורבתי. (שם אמו הובא במסכת בבא בתרא דף צא עמוד א)

אחשוורוש חפץ באובדן היהודים

וַיִּסֶר הַמֶּלֶךְ אֶת טְבַעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהֵמָּן בֶּן הַמְּדֵתָא הָאֲגָגִי צָרֵר הַיְהוּדִים:
אומר המדרש רבה: אחשוורוש היה שונא ישראל יותר מהמן הרשע, והיה מוכן לתת להמן את טבעתו כפיקדון כדי לדעת בודאות שאכן יהיה אחראי להריגת היהודים. משל למה הדבר דומה? לשני בני אדם שהיו להם שדות, אך לשניהם היתה בעיה: האחד - באמצע שדהו היה עומד תל גדול של עפר, ולא מצא מקום היכן לפנות אותו. וכשהיה עודר ומשקה את שדהו, היה טורח לעלות ולרדת מן התל אל השדה. לעומת זאת, לשני היתה בעיה אחרת - היה לו בור באמצע השדה, ולא מצא עפר למלאות אותו. וגם לו היה הבור מפריע מאוד בעת עבודתו בשדה. יום אחד עבר בעל התל ליד שדהו של בעל הבור, וחשב לעצמו: מי יתן והיה לי בור כזה, מוכן אני לקנותו אפילו בדמים מרובים, כדי להתפטר מתל העפר שבשדה שלי. עמיתו בעל הבור, אף הוא עבר יום אחד ליד שדהו של בעל התל וחשב לעצמו: הלואי שהיה לי תל כזה, והייתי מכסה בו את הבור, מוכן אני לשלם כסף רב עבור תל כזה. לימים נפגשו זה עם זה, אמר בעל הבור לבעל התל: אנא מכור לי את התל שברשותך, ואשלם לך כסף טוב. אמר לו: טול אותו בחינם, והלואי שתיטול אותו כמה שיותר מהר!

כך, כשבא המן אל אחשוורוש והציע לו עשרת אלפים כיכר כסף, כדי לקנות את עם ישראל מהמלך לכלות אותם, אמר לו אחשוורוש: הכסף נתון לך - טול אותם בחינם, ותעשה זאת כמה שיותר מהר!

ומפני מה היה אחשוורוש שונא את היהודים כל כך? אמרו חז"ל, שכדרך המלכים היה אחשוורוש גם הוא סקרן לדעת מי ימלוך אחריו על כסאו. ולכן הלך הוא אצל החוזים בכוכבים, ואמרו לו כי תחתיו ימלוך יהודי. הבין אחשוורוש כי בודאי

באמצע ימי מלכותו ימרדו בו היהודים ויקחו ממנו את כסאו, ועל כן נכנסה בליבו שנאה חזקה עליהם, והיה מחפש הזדמנות להורגם. כאשר בא המן בהצעת השמד נתמלא שמחה, כי הלוא זהו היום שכל כך ציפה לו, ומיד נתן את טבעתו להמן, כדי שיזדרז לקיים את הגזירה. שנאה זו כלפי היהודים ליותה אותו עד לרגע שבו אמרה לו אסתר: "כי נמכרנו אני ועמי", והבין שהיא יהודיה, ואם כן גם דריוש בנה שימלוך תחתיו, הוא בנו, אלא שנחשב הוא ליהודי, כי אמו יהודיה. או אז נהפך ליבו, ואת אש השנאה שבערה בליבו, כיון נגד המן הרשע.

כתיבת אגרות השמד

כשמקבל המן רשות מאת המלך לבצע את זממו, הוא קורא מיד לסופרי המלך שיכתבו עוד באותו יום את האגרות. היה זה יום י"ג בניסן. חשב המן בליבו, ביום זה אין לישראל זכויות כלל, שהרי מיום א' בניסן ועד יום י"ב בניסן - יש לישראל זכויות של הנשיאים שהיו מקריבים קרבנות בימים אלו. ובי"ד בניסן יש לעם ישראל זכות של קרבן פסח, אבל י"ג בניסן אין בו שום זכות על עם ישראל. ולכן חשב המן שאין לדחות את כתיבת האגרות, כי ביום זה ודאי יוכל לגבור על ישראל. הוא כתב וחתם את האגרות, וכשם שנכתבה הגזרה למטה על ידי המן, כך נכתבה למעלה בשמים בגלל עוונותיהם של עם ישראל.

נוסח האגרות של המן

כתב המן באגרות ששלח לכל המדינות: אני גדול המלך ושני לו, ראש לסגנים ומובחר שבגדולי המלכות, התוועדתי יחד עם כל שרי המלוכה, והחלטנו יחד פה אחד בהסכמתו של המלך ובחתימת טבעתו אודות הנשר הגדול [עם ישראל], שהיו כנפיו פרוסים על כל העולם כולו [בזמנים הטובים של עם ישראל] ולא היו עוף ובהמה [שום אומה] יכולים לעמוד בפניו, עד שבא הארי הגדול [נבוכדנצר מלך בבל] והכה את הנשר מכה גדולה ונשרו כנפיו ונמרטו נוצותיו ונתקצצו רגליו [החריב את בית המקדש ועם ישראל נחלש והתפור בגלות]. ואז היה העולם שרוי בנחת ובשלוה ובהשקט עד היום הזה. ועכשיו רוצה הנשר שוב לגדל כנפיו ורוצה לכלות אותנו מן העולם. לכן נקבצנו כל גדולי מדי ופרס להיות כולנו מוכנים להכין מלכודת לנשר הזה קודם שיגדל כוחו ויחזור אל קינו [שלא יצליחו לבנות שוב את בית המקדש ולהשתקם מחדש]. וראינו לכלותו לגמרי מן העולם, לשבור את כנפיו, ולתת את בשרו מאכל לעוף השמים, לבקע ביציו ולפצוע אפרוחיו ולעקור זכרו מן העולם. ולא תהא עצתנו כעצת פרעה שגזר רק על הזכרים והשאיר את הנקבות, ולא כעשו אשר המתין למותו של אביו כדי להרוג את יעקב, ולא כעמלק שרדף אחר עם ישראל והרג הנחשלים שבהם והשאיר את הגיבורים, ולא כנבוכדנצר שהגלה אותם והושיבם בעיר מלכותו. אלא הסכמנו בהסכמה ברורה להרוג ולאבד את כל היהודים עד שלא יהיה להם שום זכר בעולם כלל. מנער ועד זקן - תחילה יש להרוג את הנערים לעיני אבותיהם, ורק אחר כך את האבות. טף ונשים - להרוג את העוללים הרכים לפני אמותיהם. והכל ביום אחד הוא יום י"ג באדר. ושללם לבזו - השלל כולו יהיה להורגים [כדי שלא יאמרו כולם, כי כל כוונתו של המלך לבזו את שלל היהודים. וכן כדי שלא יוצר מצב שהיהודים ישחדו את הגויים בכסף].

“אל תירא מפחד פתאום”

בשעה שנחתמו אותן האגרות וניתנו ביד המן, יצא המן שמח עם כל בני חברתו, ופגש במרדכי היהודי. והנה ראה מרדכי שלשה ילדים שיצאו מבית הספר. רץ מרדכי אחריהם, ובעקבותיו רץ המן, כדי לשמוע מה יאמר להם. כיון שהגיע מרדכי אל הילדים, אמר להם, אמרו לי פסוק שלמדתם היום. אמר לו אחד הילדים: **“אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא”** (משלי פרק ג פסוק כה). פתח הילד השני ואמר: **“עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל”** (ישעיה פרק ח פסוק י). פתח השלישי ואמר: **“ועד זקנה אני הוא, ועד שיבה אני אסבול, אני עשיתי ואני אשא, ואני אסבול ואמלט”**. (ישעיה פרק מו פסוק ד). כיון ששמע מרדכי כך, שחק והיה שמח שמחה גדולה. אמר לו המן, מזה היא זאת השמחה ששמחת לדברי התינוקות הללו? אמר לו, על בשורות טובות שבישרוני, שלא אפחד מן העצה הרעה שיעצת עלינו! כעס המן הרשע ואמר, אין אני שולח ידי תחלה אלא באלו התינוקות!

ויזעקו אל ה' בצר להם

וּמְרַדְכֵי יָדַע אֶת פֶּלֶא אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מְרַדְכֵי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שָׂק וַאֲפֹר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק זַעֲקָה גְדֹלָה וּמְרָה:

נהג מרדכי כמו שכותב הרמב"ם, שעל כל צרה שלא תבוא על ישראל, צריך לזעוק ולהתריע, ולא לתלות את הדבר במקרה. כי התולה דבר במקרה עליו הכתוב אומר (ויקרא פרק כו פסוקים כז-כח): **“ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי, והלכתי עמכם בחמת קרי ויסרתי אתכם אף אני שבע על חטאתיכם”**. על כן הכריז שלושה ימים של צום ובכי ומספד, להתחרט על מה שהשתחוו לצלם בזמן נבוכדנצר, ועל שנהנו מסעודתו של אותו אחשוורוש הרשע.

אמרו חז"ל כי בשעה שגזר אחשוורוש את הגזירה הזאת לכלות את ישראל, רץ אליהו הנביא בבהלה אל אבותינו הקדושים אברהם, יצחק ויעקב, ואל משה רבנו ואמר להם: השמים והארץ וכל צבא השמים בוכים במר נפש, מפני הגזירה שנגזרה לכלות את ישראל, ואתם ישנים ודוממים?! אמרו לו, מפני מה נגזר עליהם כך? אמר להם: מפני שהשתחוו לצלם, ואכלו ושתו מסעודתו של אחשוורוש, ועתה נמסרו ישראל לטבח כדי לאבד שמם מן העולם. אמר לו משה לאליהו: האם יש אדם כשר בדור? אמר לו: יש, ומרדכי שמו. אמר לו משה: לך מיד והודיעו, שהוא יעמוד למטה בתפילה ובתחנונים, ואנו נעמוד לפני הקב"ה למעלה, ונבטל את הגזירה. אמר לו אליהו למשה: רועה נאמן, כבר חתומה הגזירה בשמים על צאן מרעיתך. אמר לו משה: דע לך, אם בדם היא חתומה - מה שהיה היה ואין תקנה, אבל אם בטיט היא חתומה - עדין יש תקוה, ורחמי הקדוש ברוך הוא מרובים. אמר לו: בטיט היא חתומה [וזה שנאמר: **“אם על המלך טוב, יכתב לאבדם”** - לא בדם]. תיכף רץ אליהו והודיע למרדכי, שנאמר: ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. ומיד עמד וקיבץ 22,000 תינוקות של בית רבן, שקול תפילתם הוא הבל שאין בו חטא, והלבישם שקים, והושיבם על האפר, והיה צווח ובוכה עמהם ביום ובלילה.

"ויזעק זעקה גדולה ומרה" - היה מרדכי הולך וזועק ומתפלל: יצחק אבינו, ראה מה עשית, בגלל צעקה אחת שצעק עשו לפניך בשעה שברכת את יעקב, מיד רחמת עליו וברכת אף אותו. ועכשיו הלא תשמע לקול צעקה של אומה קדושה זו שנמכרה וצועקת מתוך כאבה?! לא על מחצית מן העם בלבד נגזרה הגזירה, ולא על שלישי ולא על רבע, אלא על כל האומה, להשמיד להרוג ולאבד את כולם. אנא אל תעמוד מנגד, וחוש להתפלל ולהתחנן עלינו לפני בורא עולם.

"בצר לך... ושבת עד ה' אלוקיך!"

כשראו ישראל את מרדכי הצדיק שהיה הגדול שבהם, זועק בצורה כזו, מיד נתכנסו סביבו עם רב. עמד מרדכי על רגליו ואמר, עם ישראל האהוב והיקר, האם אין אתם יודעים מה ארעו?! האם לא שמעתם את הגזירה שגזרו עלינו המן ואחשוורוש להשמיד ולהרוג ולאבד אותנו מעל פני הארץ?! אין לנו שום כלי זיין לבטוח בו, ושום נביא שיעמוד ויתפלל עבורנו, ואין לנו עיר בצורה להנצל בה. אין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים!!!

באותה שעה הוציאו את ארון הקודש בשערי שושן, והוציא מרדכי ספר תורה מגולל בשק ואפר וקראו בפרשה הכתובה בספר דברים (פרק ד, פסוקים כג - לא)

"הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן תִּשְׁכַּחוּ אֶת בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם... וְעִשִּׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֵיךָ לְהִכְעִיסוֹ: הָעִידֹתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ כִּי אֲבֹד תֵּאבְדוּן מֵהָר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא תֵאָרִיכֶן יָמִים עֲלֶיהָ כִּי הַשָּׁמַיִם תִּשְׁמְדוּן: וְהִפִּיץ ה' אֶתְכֶם בְּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מִתִּי מִסְפָּר בְּגוֹיִם... וּבִקְשַׁתֶּם מִשָּׁם אֶת ה' אֱלֹהֵיךָ וּמִצָּאתָ כִּי תִדְרָשׁוּן בְּכָל לַבָּבֶךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ: **בְּצַר לָךְ וּמִצָּאוֹךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשַׁבַּת עַד ה' אֱלֹהֵיךָ וְשִׁמְעַתָּ בְּקוֹלוֹ: כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֵיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם."**

עמד מרדכי בתוך הקהל ואמר: אחים יקרים, כל השערים ננעלו, חוץ משערי דמעה. נקבל עלינו תענית ונחזור בתשובה, והקדוש ברוך הוא יראה בעוניינו וירחם עלינו בזכות ילדינו, שאם אנו חטאנו - הם מה חטאו?! באותה שעה געו כל העם בבכיה גדולה ומרה. ובכל מדינה ומדינה, אשר הגיעו אליה האגרות, אבל גדול נפל על היהודים, וצום ובכי ומספד, ושק ואפר יוצע לרבים.

תפילת מרדכי

התפלל מרדכי היהודי אל ה' ואמר: "אנא אדון כל העולם, אתה ידעת את לבבי כי לא מגובה רוחי ורום לבבי עשיתי זאת, שלא להשתחוות לפני המן העמלקי הזה, אלא מפני יראתך עשיתי זאת, לבל אתן את כבודך לאדם בשר ודם. על כן לא חפצתי להשתחוות לערל הטמא הזה, ולא אשתחוהו אלא רק לשמך הגדול והקדוש שנקרא עלינו. ועתה לישועתך קיוונו, הצילנו נא מידו של המן הרשע,

וילכד הוא בעצמו ברשתו אשר טמן. אנא הפוך אבלנו לששון ולשמחה ויום טוב ונשבחך על הגאולה הטובה אשר תגאלנו".

הלך מרדכי, הלך ילך ובכה, ובא עד שער המלך. רצה מרדכי שגם אסתר תשמע באוזניה את הזעקות והבכיות, כדי שתבין את חומרת המצב ותעשה את כל השתדלותה בענין. אכן אסתר שומעת את קול הצעקה. היא שולחת מיד בגדים להלביש את מרדכי להסיר שקו מעליו. אך כשראתה שמרדכי לא מסכים לקבל את הבגדים, הבינה כי המצב חמור ביותר ושלחה את התך, שעליו סמכה ביותר שלא יגלה את סודותיה, לבקש ממרדכי שיאמר לה בדיוק על מה הבכי הגדול.

מרדכי מספר לאסתר על חלומו

שולח מרדכי לספר לאסתר את כל סיפור המעשה עם אגרות השמד של המן, ומוסיף כי כעת עליה לפעול בכל כוחה כדי לבטל את הגזירה. הוא אף מזכיר לה את דברי החלום שחלם לפני כעשר שנים, ושסיפר לה כבר בזמנו:

בשנה השניה למלכותו של אחשוורוש, חלם מרדכי היהודי, והנה רעש גדול וצעקה וקול בהלה בכל הארץ. אז נראו שני תנינים גדולים אשר באו להלחם זה לקראת זה, וכל העולם חרד מפניהם. בין שני התנינים האלו היה עם קטן אחד, אשר כל עמי הארץ הזיהו קמו עליו לבולעו, והיה צר לעם הקטן ההוא מאד, ויצעקו ויתפללו לפני ה' בכל לבבם ובכל נפשם. והתנינים נלחמים באכזריות רבה, ואין אף אחד מעז להתערב ביניהם. ופתאום רואה מרדכי והנה מקור מים חיים עובר בין שני התנינים הלוחמים, והבדיל בין שניהם, עד כי חדלו להלחם. ומבוע מקור המים הפך לנהר גדול והתרחבו תחומיו עד שהיה הולך ושוטף בארץ. ויזרח השמש על פני כל הארץ. והעם הקטן גדל והתרומם מאד, ואילו העמים הרמים והגאים נשפלו. ותשקוט כל הארץ כי רבה האמת, ויהי שלום לכל יושבי הארץ.

מיום ההוא והלאה שמר מרדכי את החלום בלבו ולא ספר אותו לאיש, אלא רק לאסתר. וכאשר קם המן להצר ליהודים, אמר מרדכי לאסתר המלכה: הנה באים דברי החלום אשר ספרתי לך בימי נעורייך, וזאת היא הצרה אשר אמרתי לך. ובכן קומי נא והתפללי לפני ה' אלוקי אבותינו, ותקדמי פניו בבקשה כי יתן אותך לחן ולחסד בלב המלך אחשוורוש, וכך תבואי לפניו ביופייך להגן בעד עמך ובעד מולדתך.

אסתר שומעת את הדברים, ושולחת לומר למרדכי: יודע אתה מרדכי כי חוק יש במלכות אחשוורוש, שאין לבוא אל המלך ללא הזמנה מוקדמת. ומי שיעז להפר את החוק ולהכנס אחת דתו להמית, אלא אם כן יושיט לו המלך את שרביט הזהב. ואני מרוב דאגתי לעם ישראל, מוכנה בשמחה לסכן את נפשי ולהכנס אל המלך, אלא שאני חושבת שאין זה הצעד הנכון כרגע, כי הרי יש לנו עוד 11 חודשים עד למועד ביצוע הגזרה ביום י"ג באדר, ויש שהות בידינו לכלכל מעשינו בתבונה ולא בפזיזות. אני לא נקראתי אל המלך כבר 30 יום, לכן מן הסתם יקרא

לי המלך בימים הקרובים, ואז אוכל לשטוח לפניו את בקשתי. לעומת זאת אם אנהג בפזיזות ואבוא מיד אל המלך, יהיו חיי בסכנה, ואף הצלת עם ישראל תהיה מוטלת בספק גדול. אי לכך אני חושבת שמוטב שאמתין להזמנתו של המלך.

לעת כזאת הגעת למלכות

כששומע מרדכי את תשובת אסתר, הוא שולל אותה מכל וכל. הוא שולח לומר לה: כל יום ויום פה, הוא גורלי עד מאוד, שהרי אויבי עם ישראל עלולים להתחיל להרוג אותם כבר מעכשיו, ומלבד זאת אם נתמהמה יותר מידי, והגזירה תתבטל רק בעוד זמן רב, האגרות של ביטול הגזירה לא יספיקו להגיע אל המקומות המרוחקים לפני י"ג באדר, וחס ושלום יהרגו שם כל היהודים. סיבה נוספת שאני מאיץ בך להכנס אל המלך מיד, היא מכיון שעכשיו הוא עת רצון, שהתכנסו כל היהודים בתפילה וחזרו בתשובה, וישמע ה' לתפילתם. אך אם תתמהמה ישועתם, הם עלולים להתייאש ולחדול מן התפילה ומן התשובה, ואז מי יודע אם שוב יהיו ראויים לישועה.

עוד הוסיף מרדכי לומר לאסתר, כי אם תתמהמה, יתכן שתבוא הישועה ממקום אחר, אך בזה תפסיד אסתר את המטרה שלשמה זימן אותה הקדוש ברוך הוא אל בית המלך - למחות את המן שהוא מזרע עמלק, ובכך לכפר את חטאו של שאול, אשר היא באה מזרעו. כפי שידוע ששאול המלך חטא במלחמת עמלק בכך שהשאיר את אגג מלך עמלק חי, כמו שמספר הנביא (שמואל א פרק טו):

"וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל שְׂאוּל... כֹּה אָמַר ה' צְבֹאוֹת פְּקֹדֹתַי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׁם לוֹ בְּדֶרֶךְ בְּעֵלְתוֹ מִמְצָרִים: עָתָה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת עִמָּלֶךְ וְהִחַרְמְתָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ וְלֹא תִחַמַל עָלָיו וְהִמַּתָּה מֵאִישׁ עַד אִשָּׁה מֵעוֹלָל וְעַד יוֹנֵק מִשׁוּר וְעַד שֶׁה מִגִּמְלָה וְעַד חֲמוֹר... וַיֵּךְ שְׂאוּל אֶת עִמָּלֶךְ וַיִּתְפֹּשׂ אֶת אֲגַג מֶלֶךְ עִמָּלֶךְ חַי וְאֵת כָּל הָעַם הַחֲרִים לְפִי חֶרֶב: וַיִּחַמַל שְׂאוּל וְהָעַם עַל אֲגַג וְעַל מֵיטֵב הַצֵּאן וְהִבְקֵר... וַיְהִי דִבְרַי ה' אֶל שְׁמוּאֵל לֵאמֹר: נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת שְׂאוּל לְמֶלֶךְ כִּי שָׁב מֵאֲחֵרֵי וְאֵת דְּבָרֵי לֹא הִקִּים... וּלְמַחֲרַת בֹּא שְׁמוּאֵל לְשְׂאוּל, וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲגִישׁוּ אֵלַי אֶת אֲגַג מֶלֶךְ עִמָּלֶךְ וַיִּלֶךְ אֵלָיו אֲגַג מְעַדְנַת וַיֹּאמֶר אֲגַג אֲכֹן סָר מֵר הַמּוֹת: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כְּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חֶרֶבְךָ כֵּן תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמְךָ וַיִּשְׁסֹף שְׁמוּאֵל אֶת אֲגַג לְפָנָיו ה' בְּגִלְגָל."

ובדיוק באותו לילה שעדיין נשאר אגג חי, מזה נולד המן הרשע. לכן הזהיר מרדכי לאסתר, שכל ביאתה לעולם היא כדי להיות בבית המלכות, לתקן את חטאו של שאול שלא השמיד את זרעו של עמלק כליל, ועליה למסור נפשה על הדבר הזה - "כי אם החרש תחרישי בעת הזאת - רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, ואת ובית אביך תאבדו, ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות".

תשובת אסתר

שלחה אסתר להשיב אל מרדכי: "לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו

עָלֵי וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים" - אלו הן י"ד ט"ו וט"ז בניסן. שלח לה מרדכי: והרי יש בהם יום טוב ראשון של פסח, ואיך נבטל את החג ואת ליל הסדר? אמרה לו: זקן שבישראל, אם אין ישראל, פסח למה? מיד שמע מרדכי הודיה לדבריה. שנאמר: "ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר ציותה עליו אסתר". שהעביר את יום טוב של פסח בתענית.

ובכך שיצומו וימנעו עצמם מן האכילה ומן השתיה, יכפרו הם על מה שאכלו ושתו בסעודתו של אחשוורוש. ומעלת הצום גדולה מאוד, שקורעת גזר דינו של האדם, שאם אדם מדכא בקרבו את רצונותיו הגשמיים, מתחיל לזרוח בו האור האלוקי, ונקלט יותר מאשר בזמן שהכוחות הגשמיים פועלים בו.

אסתר הדגישה למרדכי שיתכנסו כל היהודים יחד - "לך כנוס את כל היהודים!" כי בהיות כל ישראל באחדות שלימה, לא תאונה אליהם רעה. ולכן המן הרשע קטרג על ישראל שהם עם מפוזר ומפורד, שיש פרוד לבבות ביניהם. אך אסתר הציעה שיתכנסו כולם במעמד אחד, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם, ואז תשועתם מהרה תצמח. וכמו שאמרו במדרש תנחומא: בנוהג שבעולם אדם נוטל אגודה של קנים - בודאי לא יוכל לשוברם בבת אחת, אבל אם נוטל אחת אחת - אפילו ילד קטן יכול לשוברם. כך כוחם של ישראל כשהם כולם אגודה אחת, שכאשר הם אגודים ביחד זוכים הם ונגאלים ומקבלים פני שכינה.

אמונת חכמים ללא התחכמות

מיד הכריז מרדכי על שלושה ימים של תענית, צעקה ותפילה וחזרה בתשובה, וכל היהודים נענו מיד לקריאתו.

מסבירים המפרשים, כי צייתנותם של היהודים לדברי מרדכי, היא אשר עמדה להם ונוקפה לזכותם, והיא שהכריעה את כף הזכות לטובתם. על ידי צייתנותם לדברי מרדכי זכו הם לתקן את הפגם שפגמו בעבר בחוסר אמונת חכמים: כאשר השתתפו היהודים במשתה אחשוורוש לפני תשע שנים, היה חטאם חמור ביותר, לא רק בגלל עצם המעשה לכשעצמו - שעברו על איסור השתתפות במשתאות של גויים, אלא בעיקר בגלל העובדה שהם הלכו נגד דעתו של מרדכי, והעדיפו את ראייתם המדינית ה"רחבה", מול דעתו ה"מצומצמת" של מרדכי היהודי. והנה כאן קרה מהלך שונה:

בשעה שמרדכי היהודי לא כרע ולא השתחוה להמן, נוצרה מהומה רבה בקרב היהודים. לפי ההלכה הותר ליהודים להשתחוות להמן, כי אדם איננו עבודה זרה. העובדה שמרדכי מחליט "להתחסד" ולא להשתחוות גרמה לכעס רב מצד היהודים כלפיו. התקשורת רעשה "מרדכי מסכן את חיי היהודים!!!" משלחות של יהודים באו והתחננו לפניו כי יואיל בטובו להשתחוות, אך ורק כדי להצילם מכעסו של המן, אולם מרדכי נותר בעמדתו הנחרצת - לא אכרע ולא אשתחוה. התחזיות השחורות התגשמו, אכן כעבור תקופה קצרה נשלחות אגרות מזועזעות

אל כל מדינות מלכות אחשורוש - "להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים!". ההלם גדול, כולם יודעים שהגזרה הנוראה באה בעקבות עקשנותו של מרדכי היהודי, מחכים הם לאיזו שהיא התנצלות מצידו. אולם מהי תגובתו המתחמקת של מרדכי? ברוב עזותו מנסה להפיל את התיק עליהם, ובכך להתנער מהאשמה! "דעו לכם", הוא אומר לכל היהודים, "שהגזירה הנוראה באה עלינו משמים בעקבות השתתפותכם במשתה אחשורוש שנערך לפני תשע שנים!" מי בכלל זוכר את המשתה הזו? איך מנסה מרדכי להפיל את האשמה עלינו בצורה כל כך בלתי הגיונית? זאת היתה לכאורה התגובה המצופה מיהודי שושן, ובפרט שמרדכי מבטל את 'ליל הסדר', דבר כה חשוב ומרכזי בעם ישראל. אך כאן חל מהפך. הבינו היהודים כי הצדק עם מרדכי, לא הנחש ממית אלא החטא ממית. דווקא בנקודה הקשה ביותר, כשגזירת מוות על ראשיהם, הבינו היהודים את האמת, התעלמו מן הפרשנויות המדיניות הכל כך ברורות, וכופפו קומתם לפני מרדכי היהודי, כופפו קומתם לדעת התורה. ואכן מכאן צמחה הישועה לעם ישראל וזעקתם נשמעה.

צום ובכי ומספד

התכנסו היהודים כולם לשלושה ימים של צום ותפילה. היו שם 12,000 כהנים, הם לקחו שופרות ביד ימין וספר תורה ביד שמאל, והיו הולכים וזועקים אל ה': רבונו של עולם, התורה שנתת לנו - בודאי כדי שנלמד בה נתת אותה. ואם עמך יכלה מן העולם - מי יעסוק בתורתך, ומי יזכיר שמך? והכהנים נפלו על פניהם ואמרו, עננו ה' עננו, והשופרות הריעו עמדם, והעם ענה אחריהם. וכל כך גדולה היתה בכייתם, שבכו עמדם כל צבא מרום, ותעל שועתם אל האלוקים.

ליל הסדר בבכיה - ורעש גדול בשמים

כאשר הגיע ליל הסדר, היו כל ישראל שרויים באמצע התענית, ובמקום לומר את ההגדה של פסח בשמחה, אמרו סליחות ושלוש עשרה מידות של רחמים בבכי וצעקה. ובזוהר הקדוש (פרשת בא דף מ עמוד ב) נאמר, כי בשעה שיושבים ישראל בליל פסח ומספרים ביציאת מצרים וקוראים ההגדה של פסח, באותה שעה מזמין הקב"ה את מלאכי השרת וכל פמליא של מעלה, ואומר להם: לכו שמעו מה מספרים בני על הנס שעשיתי להם ביציאת מצרים. ואז כל המלאכים מתכנסים והולכים לפקוד את בתי ישראל, ושומעים איך ישראל מודים ומשבחים להקב"ה, וחוזרים ובאים אל הקב"ה ומודים לו על העם הקדוש שיש לו בארץ, ששמחים בישועת ה', ובאותה שעה כביכול מוסיפים עוז וגבורה להקב"ה.

ואילו בשנה זו בליל פסח, נשמע במרום קול בכייתם של 22,000 תינוקות של בית רבן, באמירת סליחות ותחנונים, כשהם חוסים בצילו של מרדכי. עמד השר של התורה וצווח לפני כסא הכבוד, בכה והתחנן, ולקולו נזעקו כל מלאכי השרת ונתנו קולם בבכי, כמו שנאמר: "הן אראלים צעקו חוצה, מלאכי שלום מר יבכיון". אמרו לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אם ישראל בטלים חס ושלום, אנו למה

נצרכים בעולם? וכל צבא השמים חרדו ולבשו שקים, ועלתה שועתם לשמי מרומים. באותה שעה אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת: מה אני שומע, קול גדיים וכבשים? אמרו לו: רבונו של עולם, לא קול גדיים וכבשים אתה שומע אלא קול קטני עמך בית ישראל, תינוקות של בית רבן השרויים בתענית, והמן הרשע רוצה להוליכם לטבח. מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא, וכביכול היה בוכה עימהם. והעיר את כל חמתו על המן האגגי ומיד הפר עצתו וקלקל מחשבתו, שנאמר: "סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול בכיי".

תפילת אסתר

בשעה שכל היהודים מכוונסים היו בבתי כנסיות וזועקים אל ה', אף אסתר המלכה הלכה לקדם את פני ה' בתפילה. היא פשטה את בגדי מלכותה ואת עדי תפארתה ולבשה שק, פרעה שער ראשה ומלאה אותו עפר ואפר, עינתה בצום נפשה, והתפללה:

"אנא ה' מלך על כל המלכים, אנא הושיע נא לאמתך היושבת לבדה, אשר אין לה עוזר זולתך, כי בדד לוקחתי הנה, ובדד אני יושבת בבית המלך פה, בלי אב ואם, רק כיתומה עניה. הצילה נא את צאן מרעיתך מפני האריות האלה אשר פתחו את פיהם לאכול אותם. ועתה לא די לנו גלותינו בין העמים אשר הם מעבידים אותנו בפרך, אלא שהם אומרים עוד, כי לא אתה מסרת אותנו בידיהם, רק לפסיליהם המה יודו ולהם יכרעו וישבחו אותם, שהם מסרו את ישראל בידיהם. ובכן שנאתי והרחקתי את כל לבושי הודי, ואת כל בגדי תפארתי ועטרת מלכות אשר בראשי, ולא שמחתי ביום אשר אני פה עד עתה, רק במאמריך לבד מלכי ואלהי. ואתה אלהי, אבי יתומים, קום נא לימין אמתך היתומה היום הזה, כי בטחתי במאמריך בטובך וברחמך, ותן לי רחמים לפני אחשוורוש המלך כי יראה אנכי ממנו כאשר ירא הגדי מפני הארי. ואבקש ממך ה' כי תשפיל אותו עם כל יועציו ושיהיה נכנע ונכבש לפני אמתך בחן ובחסד ותפארת ויופי אשר תתן לאמתך. ובאתי לפניו אך בשם מאמריך, ותן יראתך עליו, ופחדך תן בלבבו".

אסתר מתייצבת לפני אחשוורוש

ביום השלישי ללכת יבת אגרות השמד, שהוא ט"ו בניסן - יום טוב ראשון של פסח לבשה אסתר בגדי יופיה ותפארתה, לקחה עמה את שתי נערותיה, ושמה את יד ימינה על הנערה האחת ונסמכה עליה כחוק המלכות, והנערה השניה הולכת אחרי גבירתה וסומכת אותה. הצהילה אסתר את פניה, כיסתה את הדאגה אשר בלבה, ובאה אל החצר הפנימית לפני המלך.

עמדה אסתר לפני המלך, והוא יושב על כסא מלכותו בלבוש זהב. נשא המלך את עיניו, והנה אסתר עומדת למול פניו. בערה בו חמתו מאד, על אשר הפירה אסתר את ציוויו ובאה לפניו בלא קריאה. מרוב כעסו הפך את פניו ממנה, שלא יראנה. מיד שלח הקב"ה מלאך והיה תופס את פניו ומחזירם כלפי אסתר. ובאותה שעה כשראתה אסתר שהמלך זועם, נבהלה מאוד, ועמדה להתמוטט מרוב חרדתה. או

אז ריחם עליה ה' יתברך וזימן לעזרתה שלושה מלאכים: האחד שהחזיק אותה, הגביה את צוארה וזקף את קומתה. השני הוסיף עליה יופי על יופיה, ושפך עליה חן וחסד באופן יוצא מן הכלל. והשלישי מתח את שרביט הזהב שביד המלך ומשך אותה עד שהתארכה לאורך של כשלושים מטר, ונגעה אסתר בראש השרביט.

כראות המלך את יופיה, קם מכסאו בבהלה, רץ אל אסתר, ואמר לה: מה לך אסתר המלכה, רעייתי היקרה, למה תפחדי? והלוא החוק הזה אשר קבענו, שאין רשות לבוא אל המלך ללא הזמנה מוקדמת, איננו חל עליך באשר את רעייתי. ענתה אסתר ואמרה: נפשי נבהלה מפני יקרת כבודך. אמר לה המלך: "מה בקשתך? עד חצי המלכות וינתן לך!" ראתה אסתר כי אין זו שעת הכושר המתאימה להעתיר בעד היהודים ברגע זה, כיון שהיתה נרגשת מידי, והיה עליה להחליף כח, כדי לדבר עם המלך כיאות, לכן אמרה לו: "יבוא המלך והמן היום אל המשקה אשר עשיתי לו". בכך קיוותה היא גם לשמח את לב המלך ביין ולהשכיח מלבו כליל את העוון שעשתה נגדו שנכנסה ללא רשות.

מדוע הזמינה אסתר את המן?

מדוע הזמינה אסתר את המן למשתה עם אחשוורוש? בגמרא מבואר, רבי נחמיה אומר: כדי שלא יאמרו ישראל, אחות לנו בבית המלך, ויסיחו דעתם מן התפילות והתחנונים. על ידי שיראו שאף היא מתחננת לפני המן, יתייאשו ממנה, ויתלו את כל בטחונם אך ורק בה' יתברך. רבי יוסי אמר כדי שיהיה מצוי לה בכל עת, שאולי תוכל להכשילו באיזה דבר בפני המלך ובכך להאשימו. רבן גמליאל אומר: אחשוורוש מלך הפכפך היה, אמרה אסתר: שמא אוכל לפתותו שיהרוג את המן, ואם לא יהיה המן מוכן ומזומן לפניו תעבור השעה ויחזור בו. רבה אמר: "לפני שבר - גאון", דהיינו טרם שיבוא שבר על הרשע, בא לו מתחלה גאון וממשל רב, כי בזה יכפל הצער. וגם כאן מתוך שהמן יתגאה בלבו על כך שאסתר הזמינה רק אותו, מתוך גאווה ורוממות זאת, יגיע שברו ומפלתו יותר. אבוי ורבא אמרו, מתוך משתייהם של הרשעים באה עליהם פורענות. כמו שראינו לעיל בבלשצאר וצבאו שכאשר שבו עייפים מן המלחמה, ישבו לשתות והשתכרו, ובאותו לילה מת בלשצאר.

פעם שאל האמורא רבה בר אבוה את אליהו הנביא: כמו מי מדברי החכמים באמת התכוונה אסתר? אמר לו אליהו הנביא: כוונתה היתה באמת ככל דברי התנאים והאמוראים, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים.

הזמנת המלך והמן למשתה נוסף

בעת המשתה, כאשר שואל המלך את אסתר לבקשתה, מבקשת היא כי ברצונה שמחר שוב יבואו המלך והמן אל המשתה. ומדוע דחתה אסתר את בקשתה למחר? מכיון שהמתינה אסתר לראות איזו התפתחות של נס שתהיה לטובת מרדכי נגד המן, וכך יהיה לה לאות כי ה' מצליח דרכה. ולמחרת כשראתה באמת את גדולת מרדכי ואת השפלת המן, חגרה בעוז מותניה, ואזרה אומץ לדרוש את חיסולו של המן כמו שיבואר להלן.

הכנת העץ

באותו יום לאחר המשתה הראשון, הלך המן בגאווה לביתו וסיפר לזרש אשתו ולכל אוהביו על הכבוד הגדול שעשו לו, שאסתר הזמינה אל המשתה רק אותו, וגם למחר הוא קרוא למשתה. "אולם", הוא מוסיף, "כל זה איננו שוה לי בכל עת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת מַרְדֵּכַי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ!" ואז מייעצים לו אוהביו להכין עץ לתלות את מרדכי עליו. מיד עשה המן כדבריהם, ובמשך כל אותו הלילה היה עסוק בהכנת העץ ובהעמדתו.

"וַיַּעַשׂ הָעֵץ" - מאיזה מין היה אותו העץ? אמרו חכמים בשעה שבא להכינו קרא הקב"ה לכל העצים ואמר: מי יתן עצמו כדי שיתלה רשע זה [המן] עליו? באה התאנה ואמרה, אני אתן את עצמי, שממני מביאים ישראל בכורים. בא הגפן ואמר, אני אתן את עצמי, שבי נמשלו ישראל שנאמר (תהלים פרק פ): "גפן ממצרים תסיע". בא הרמון ואמר אני אתן את עצמי שבי נמשלו ישראל, שנאמר (שיר השירים פרק ד): "כפלח הרמון רקתך". האגוז אמר אני אתן את עצמי, שאלו נדמו ישראל, שנאמר (שיר השירים פרק ו): "אל גנת אגוז ירדתי". האתרוג אמר אני אתן את עצמי, שממני נוטלים ישראל למצות ארבעת המינים, שנאמר (ויקרא פרק כג): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר". ההדס אמר אני אתן את עצמי שנמשלו בי ישראל, שנאמר (זכריה פרק א): "והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה". וכך באו כל העצים, הזית, התפוח, הדקל, הארז, התמר והערבה, ובקשו כולם שיעשה העץ מהם כדי לתלות את הרשע הזה.

באותה שעה אמר הקוץ לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, אני שאין לי במה לתלות את שבחי, אין בי לא פרי ולא פרח, לפחות אזכה שאתן את עצמי ויתלה טמא זה, שאני שמי נקרא קוץ, ורשע זה גם כן קוץ מכאיב לישראל, ונאה שיתלה קוץ על קוץ. ואכן ממנו מצאו המן ועשאו. כיון שהביאו את העץ לפניו, הכינו על פתח ביתו ומדד עצמו עליו להראות לעבדיו היאך יתלה מרדכי עליו. השיבה בת קול ואמרה: נאה לך העץ, מתוקן לך העץ, כבר מששת ימי בראשית.

נדדה שנת המלך

"בַּלַּיְלָה הַהוּא נִדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ" - באותו לילה שהיה המן מכין את העץ, נדדה שנתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, כשראה את ישראל בצרה. ויש לשאול: וכי יש שינה לפני הקב"ה, והלא כבר נאמר (תהלים פרק קכא): "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל"? אלא שבזמן שישראל שרויים בצער ואומות העולם בשלוה, כביכול נראה כאילו הקב"ה ישן ואינו משגיח עלינו, שנאמר (תהלים פרק מד): "עורה למה תישן ה'". ואילו באותו לילה התעוררו רחמיו של הקב"ה על עם ישראל, והוא זימן להם הצלה מופלאה.

באותו הלילה אף נדדה שנתו של המלך אחשוורוש. ככל שניסה להרדם והתהפך מצד לצד, לא הצליח להרדם, כיון שבא המלאך הממונה על השינה, והיה מעיר אותו בכל פעם שנעצמו עיניו. וכשהצליח מעט להרדם, הראו לו משמים בחלומו

את המן שנוטל חרב להורגו, ונבהל וצווח בשנתו: הצילו!! הוא הקיץ משנתו בבהלה והתחיל להרהר במחשבתו: אם באמת יש זדים כמו המן שמתנכלים לי להורגני, האם לא היה מי שיגלה את אוזני על כך?! התחיל שוב לחשוב, אולי בעבר היה מישהו שהיטיב עמי להצילני מיד זדים אכזרים הזוממים לרצוח אותי ולא גמלתי לו טובה, ולכן נמנעים עתה מלגלות את אוזני? אמר לסופריו, הביאו את ספר הזכרונות לקרוא ולראות מה שעבר עליו. פתחו את הספרים ומצאו מה שהגיד מרדכי על בגתן ותרש שרצו להרוג את המלך. אחד מסופרי המלך הממונים על הספרים היה שמשי בנו של המן, וכשראה שהספר נפתח במקום זה - לא רצה לקרוא שם, והיה הופך את דפי הספר, אך בכל מקום שהפך, עשה הקב"ה נס והיה נמצא הסיפור הזה של בגתן ותרש. לקח שמשי עט ורצה למחוק את הדברים, בא מלאך גבריאל וכתב את הדברים מחדש, עד שהאיץ בו המלך שיקרא, ולא היתה לו שום ברירה, אלא לקרוא את המעשה הזה על בגתן ותרש.

כששמע המלך את הדברים, הבין שיש בהם קשר למחשבות שחשב קודם, שמא יש אדם שהציל אותו ממוות והוא לא השיב לו על כך טובה כראוי. מיד החליט אחשוורוש להשיב טובה למרדכי, ולעשות זאת בפרסום גדול כדי שישמעו על כך כולם, וירצו גם הם להציל את המלך משונאיו. פנה המלך אל נעריו ושאל: איך יתכן שלא השבנו למרדכי טובה עד עכשיו? כיון שראו הנערים את המן שבא באותה שעה אל חצר המלך [כדי לבקש ממנו לתלות את מרדכי], הראו באצבעם על המן ואמרו: הרבה חשבנו מה השכר הראוי לתת למרדכי, ולא היינו יכולים בגלל המן אשר מנע מאתנו לתת כבוד למרדכי. באומרם כן היו חוששים שמא המן ישמע אותם, וכל רגע היו פוזלים לכיוונו של המן. שאל אותם המלך: על מי אתם מסתכלים שם? מי בחצר? אמרו לו: "הנה המן עומד בחצר". אמר המלך, מה יש להמן לעשות בחצר ארמוני בשעה כזאת? כנראה אמת הדבר שראיתי בחלומי - לא בא זה בשעה זו אלא להרגני!

מאיגרא רמא לבירא עמיקתא

מיד קרא המלך להמן, ושאל אותו: איזו גדולה וכבוד כדאי לתת לאיש אשר המלך חפץ ביקרו? חשב המן כי בודאי המלך מתכוון אליו, ומרוב תאוות הכבוד שהיתה לו, העז לבקש בקשה נועזת: ילבישוהו בבגדי מלכות, ישימו לראשו את כתר המלך, וירכיבוהו ברחוב העיר על הסוס שרכב עליו המלך. כששמע המלך שהזכיר המן שיקחו את הכתר, הביט אליו בפנים זועפות, הוא נזכר בחלום הלילה וכעס מאוד. הבחין המן בטעותו ושינה את דיבורו מיד ואמר, ונתון הלבוש והסוס, ויקראו לפניו: "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", אך לא הזכיר את הכתר. מיד אמר המלך להמן, רוץ ועשה כן למרדכי היהודי, כי חייב אני לו טובה גדולה על כך שהצילני מן המוות. ועשה זאת עוד היום לפני המשתה, כדי שכשנגיע למשתה של אסתר, אוכל לספר לה כי השבתי טובה למרדכי על הטובה אשר עשה לי.

באותה שעה נבהל המן, חרד ורגז, עיניו חשכו, ושיניו זו לזו נקשו. קל להבין את

ההלם של המן, אשר היה רודף כבוד בצורה מבהילה, שכל עושרו וקניניו ורוב בניו וגדולתו, אינם שוים לו בכל עת אשר הוא רואה את מרדכי שאינו כורע ומשתחוה. והנה עכשיו צריך הוא בעצמו לחלוק כבוד גדול למרדכי, שהוא נפשו, אשר רק לפני רגעים ספורים היה בדעתו לבקש מן המלך לתלותו! ניסה המן להתחמק: מי זה מרדכי? אמר לו המלך: מרדכי היהודי. אמר המן: יש הרבה יהודים אשר שמם מרדכי. אמר לו המלך: היושב בשער המלך!

נסיונות שכנוע

או אז ניסה המן לשדל את המלך בדברים, שיתן למרדכי פרס אחר, אך כל דבריו לא רק שלא הועילו לו, אלא החריפו יותר ויותר את מצבו. אמר המן למלך: אדוני המלך, האיש הזה אשר אמרת לי לכבדו, הוא שונאי בנפש ושונא אבותי, ואתה מבקש ממני לנשאו ולגדלו עלי? אנא מלכי! אל תעשה אותי לצחוק בכל המדינה, מוכן אני לתת לו עשרת אלפים כיכר כסף, ובלבד שתוותר לי ולא אצטרך להרכיבו ברחוב העיר. אמר המלך: אכן תן למרדכי עשרת אלפים ככר כסף, ולא עוד אלא שהוא יהיה מהיום והלאה שליט על כל ביתך ורכושך, ויחד עם זאת - לא ימנע ממנו הכבוד אשר אמרתי לך לכבדו.

ניסה המן בשנית ואמר: עשרה בנים יש לי, ומוכן אני שכולם יהיו עבדים ומשרתים בבית המלך, רק אל תאלץ אותי לתת את הכבוד הזה למרדכי. אמר לו המלך: אתה ואשתך ובניך - כולכם תהיו עבדים למרדכי - והכבוד הזה אשר אמרתי לא ימנע ממנו!

הוסיף המן לנסות: אדם פשוט הוא מרדכי, תן לו כבוד בכך שתמנה אותו לשר ולשליט על איזו מדינה או מחוז, והוא יקבל מהם את המיסים ויתעשר, בעבורו זהו כבוד גדול, אולם אנא, הכבוד הזה שאמרת לי לא יעשה לו! ענה המלך: אכן אשליט אותו על מדינות ומחוזות רבים, ובכל זאת - הכבוד הזה לא ימנע ממנו!

או אז אמר המן למלך בקול שבור: מוכן אני אפילו לבטל את האגרות ששלחתי, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, אבל אנא, אדוני המלך! ותר לי שלא אעשה למרדכי את הכבוד הזה! עתה התקצף המלך מאוד על המן, ואמר: המן המן, מהר נא ועשה כאשר צויתך, אל תפל דבר מכל אשר אמרת!

המן מתייצב לפני מרדכי

כשראה המן כי אין מנוס, נכנס לבית גנזי המלך בקומה שחוזה ובפה מעוות, וראשו מלא צער ויגון, ושפתותיו רועדות ועיניו חשוכות ולבו דוה עליו ובגדיו קרועים וחגורתו פתוחה ושיניו נוקשות זו לזו. לקח המן משם את בגדי המלך אשר לבש ביום הראשון להמלכתו, כפי שנצטוה. ויצא משם ביגון גדול, והלך אל אורוות הסוסים ולקח משם את הסוס הראשון, היפה מכולם, שהיה מקושט בתכשיטי זהב, והטעין על כתפו את כל בגדי המלך. וכך בא לו אל מרדכי.

כיון שראהו מרדכי, רעדה אחזתו, אמר לתלמידיו: הרשע הזה בא להורגני, אינני רוצה שתמותו גם אתם בגללי, לכן ברחו מכאן מהר. אמרו לו: לא נעזוב אותך, לחיים ולמוות. באותה שעה עמד מרדכי בתפילה, בחושבו כי זוהי התפילה האחרונה בחייו. בינתיים ישב המן להמתין עד שיסיים מרדכי את תפילתו. כשסיים אמר לו המן, במה הייתם עוסקים לפני שבאתי? אמר לו, בפרשת קמיצת העומר שהיו מקריבים בבית המקדש בתאריך זה - יום טו' בניסן, כדי שיהיה מותר לאכול את התבואה החדשה. אמר לו המן: ממה היתה עשויה קמיצת העומר, מכסף, מזהב או אולי מיהלומים? אמר לו מרדכי: זהו קומץ של קמח שעורים שמקטירים אותו על גבי המזבח. נדהם המן ואמר: בא קומץ קמח שעורים שלכם, ודחה את עשרת אלפים כבר כסף שלי!

המן - בלן וספר

אמר המן למרדכי: עמוד מרדכי הצדיק! מימות אבותיכם נעשים לכם ניסים גדולים, ועתה קום ולבש את בגדי המלכות שאני נותן לך, ותן כתר מלכות בראשך ורכב על הסוס הזה, כי כן ציוה המלך לכבודך. מיד הבין מרדכי שהקב"ה הפך את הגלגל על המן. אמר להמן: הלוא אני לובש שק ואפר, וכל גופי ושערוטי מכוסים בעפר, ואיך אלבש כתר של המלך ולבוש מלכות, הרי לא כבוד המלכות בכך! לכן איני לובש עד שאסתפר ואתרחץ לכבוד המלכות. הלך המן לחפש בלן ולא מצא, משום שאסתר גזרה באותו יום על כל בתי העסק והחנויות לשבות, כדי שיראו כולם את הכבוד הגדול של מרדכי והשפלתו של המן. גם בתי המרחצאות היו סגורים, ולא היו בהם מים חמים. בלית ברירה הסיק וחימם המן מים במו ידיו, חגר חלציו, שטף את גופו של מרדכי, וסך אותו במיני שמנים טובים. לאחר מכן הלך המן לחפש חנות של מספרה ולא מצא, אמר לו למרדכי, מה נעשה והרי כל המספרות סגורות, אמר לו מרדכי להמן: רשע, וכי אינך יודע להיות ספר? והרי עשרים ושתיים שנה היית ספר בכפר ששמו 'קרצום'. כששמע זאת המן, נאלץ להביא זוג מספריים מביתו ולספר את מרדכי. בעודו מספר את שערוטי של מרדכי, נאנח המן מצער. אמר לו מרדכי, מדוע אתה נאנח? אמר לו המן, אוי לי שהייתי איש גדול ונכבד מכל השרים והפרתמים, וכסאי היה למעלה מכסאותיהם, ועתה ירד כבודי לשפל מדרגה כזו, ונעשיתי בלן וספר.

ואתה על במותימו תדרוך

כשהזמין המן את מרדכי לעלות ולרכוב על הסוס, אמר לו מרדכי, תשש כוחי מרוב התעניות שהתעניתי ואיני יכול לעלות בכוחות עצמי. התכופף המן והציע למרדכי שיעלה על גבו, ומשם יעלה על הסוס. כשעלה מרדכי על גבו בעט בו בעיטה הגונה כמו שצריך. אמר לו המן: הרי כתוב בתורתכם "בנפול אויבך אל תשמח"? אמר לו מרדכי: במה דברים אמורים? - בישראל, אבל בשונאי ישראל נאמר: "ואתה על במותימו תדרוך"! ונתן לו שוב בעיטה חזקה כיאות.

התהלכה

היה מרדכי רוכב על הסוס, והמן הולך רגלי, ולמעלה מעשרים אלף נערים של

בית המלך הולכים עימו, וכוסות של זהב בימינם וגביעי כסף בשמאלם, ואבוקות של אור הולכים לפניו, וגם הם מכריזים ביחד עם המן: "כִּכְהָ יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ". והיה מרדכי מקלס ומשבח את הקדוש ברוך הוא: "ארוממך ה' כי דליתני, ולא שמחת אויבי לי". ותלמידיו של מרדכי היו אומרים: "זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קודשו, בערב ילין בכי ולבוקר רינה". והמן היה אומר: "ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם". ואסתר היתה אומרת: "אליך ה' אקרא ואל ה' אתחנן". וישראל אומרים: "הפכת מספדי - למחול לי".

אבל וחפוי ראש

והנה, בדרכם עברו ברחוב שהיתה גרה שם בתו של המן. כששמעה את קולות התהלוכה יצאה אל המרפסת, וחשבה לעצמה, כי בודאי אביה הוא הרוכב על הסוס והקורא לפניו הוא מרדכי. היא מיהרה אל בית הכסא ולקחה משם את הכלי שבו היו מי הביוב והצרכים, ושפכה אותו על ראש המן ועל בגדיו. נשא המן עיניו לראות מי עשה לו כך, ונבהל לראות שזוהי בתו. וכשראתה הבת שזו אביה, הפילה עצמה מן המרפסת ומתה, שנאמר: "וְהָמָן נִדְחַף אֶל בֵּיתוֹ אָבִל וְחַפּוּי רֹאשׁ". אבל - על בתו שמתה, וחפוי ראש - בגלל מי הצרכים ששפכה עליו.

מרדכי שב לשקו ותעניתו

לאחר הכבוד הגדול שנעשה למרדכי היהודי, לא גאה ליבו ולא רפו ידיו מן התפילה, אלא שב מיד לשקו ולתעניתו. ואדרבה, כעת כאשר הוא לבדו יצא מן הסכנה ראה לנכון להתפלל ולהעתיר יותר בעד עם ישראל כולו, שעדיין שרוי בסכנת קיום גדולה. ואכן באותה שעה גורלית שבה ישבה אסתר במשתה היין השני עם אחשוורוש והמן, היה מרדכי מתפלל, ונתקבלה תפילתו ברצון.

"איש בער לא ידע..."

לעומת זאת המן בחזרו לביתו, לא ניסה ללמוד לקח ממה שקרה. הוא סיפר לאשתו זרש ולאזהביו את כל אשר "קרהו", כלומר שחשב כי הכל דרך 'מקרה', כולל מה שנעשה בלן וספר, וכל ההשפלות שספג. הוא טען, שיועציו אשמים בדבר והכל בא בגלל עצתם הנבערה למהר לבוא אל המלך לבקש ממנו לתלות את מרדכי, לכן באה עליו כל הצרה הזאת. ואם לא היה משכים ללכת אל המלך כאשר יעצוהו, לא היה המלך גוזר עליו מה שגזר. ולכן עכשיו עליו לעבור לסדר היום, וככוחו אז כן כוחו עתה להמשיך במדיניות החיסול והכליה חס ושלום על עם ישראל. ולא הבין ולא ידע כי הכל מונהג על ידי השגחה פרטית מבורא עולם, המשגיח ממכון שבתו על עמו ונחלתו. "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת!"

כששמעו אוהביו את דבריו, אמרו לו כי לא נכון הדבר, אלא יש כאן בודאי השגחה מאת האלוקים על היהודים - "אִם מִזְרַע הַיְהוּדִים מְרַדְּכִי אֲשֶׁר הַחֲלוֹת לְנַפְל לְפָנָיו, לֹא תוּכַל לוֹ, כִּי נָפֹל תְּפֹל לְפָנָיו".

במילות התשובה של אוהבי המן, הם רמזו לעצה אחת שיכולה אולי להצילו: "כי

נפול תיפול לפניו" - הנה היהודים הם אנשי חסד ומלאים רחמים, פעמים אף על שונאיהם. לכן יעצו להמן שיגש אל מרדכי ויפול לפניו בבקשת סליחה, ואז יתהפך דינו לטובה. אלא שבשמים לא רצו להעמיד את מרדכי בניסיון כזה, לכן בעודם מדברים עמו, סריסי המלך הגיעו, והבהילו את המן לגשת מיד אל המשתה שעשתה אסתר. כך לא הספיק המן ליישם את עצת אוהביו, ולא עוד אלא שהלך עם בגדיו המטונפים עליו, וכולו מדיף ריח צחנה, מה שגרם להבאשת כבודו ביותר בעיני המלך.

איש צר ואויב המן הרע הזה!!!

הגיע המן אל המשתה כשהוא מבוהל, מבולבל ומטונף. גם המלך היה מבולבל מן הלילה הקשה שעבר עליו ומכל מאורעות היום. ישבו המלך והמן במשתה אשר הכינה אסתר, והפיגו צערם על ידי שתיית יין, עד אשר שבה אליהם רוחם. כשראתה אסתר את אחשוורוש כשהוא כבר שמח וטוב לב, הבינה כי הנה הגיעה שעת הכושר המתאימה לדבר על ליבו בענין הגזירה אשר גזר המן. מיד הרימה קולה בבכי ובדמעות שליש, ואמרה למלך: איזו שמחה יכולה להיות לי ממלכותך ומיופי שלטונך, אחרי שמכרת אותי ואת עמי לאיש צר ואויב, להשמיד, להרוג ולאבד. מילא אם היינו נמכרים לעבדים ולשפחות הייתי מחרישה, אך כאן מדובר בהשמדה גמורה חס ושלום.

המלך, שלא ידע את מוצאה של אסתר ומאיזה עם היא, שאל בכעס: "מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות פן?!", הצביעה אסתר על המן ואמרה: "איש צר ואויב המן הרע הזה!!!" דע לך שהמן צורר אותך מאוד מאוד, ומתכנן להרוג אותך ולשלוט במקומך. ואמת הוא החלום אשר חלמת בלילה, ומשמים הראו לך את האמת עוד באותו יום, שהמן העיו לבקש לעצמו בגדי מלכות וכתר מלכות וסוס אשר רכב עליו המלך. רק איש אשר תאוות השלטון בוערת בליבו, ויש לו תוכניות לשבת על כסא המלכות, רק איש כזה מסוגל לבקש בקשה כה נועזת. מלבד זאת, הוא זה אשר היה בעצה אחת עם בגתן ותרש, ומאז שראה כי אני ומרדכי סיכלנו את עצתם וגילינו לך מזימתם, נהיה הוא צורר לי ולמרדכי, כי אנו מפריעים לו להרוג את אדוני המלך. לכן גזר להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים.

מן הפח אל הפחת - אל עבר פי שחת

כששמע המן את הדברים, נתמלא פחד וחרדה. ואף על פי שהיה דיפלומט גדול ופוליטיקאי ממולח והיה יכול להמציא כל מיני תרוצים והצטדקויות, שלא ידע שאסתר יהודיה וכו', וכו', בכל זאת במעמד זה לא היה מסוגל להשיב דבר מרוב בהלתו. ובא המלאך גבריאל וחרבו בידו, וכיבה אור מזלו מלמעלה והשפילו.

"והמלך קם בַּחֲמָתוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל גִּנַּת הַבַּיְתָן" - לנשום מעט אויר צח להפיג את כעסו וגם להשתחרר מעט מריח הצחנה של המן. מה עשו מלאכי השרת? נידמו לפניו כבניו של המן, והתחילו לעקור מן הגינה של המלך שושנים ופרחים

ולהשליכם ארצה, וכן עקרו עצים ממקומם. אמר להם המלך, מה מעשיכם? אמרו לו: אבא שלנו המן ציוה עלינו לעקור את העצים מגינת המלך ולנטוע אותם בגינת ביתו. שב אחשוורוש בכעס אל משתה היין, והנה הוא רואה את המן עומד לבקש על נפשו. מה עשה מיכאל? דחפו על אסתר, והיתה צועקת: אדוני המלך, הרי הוא רוצה לכבושני לפניך. אמר המלך: "הֲגַם לְכַבוֹשׁ אֶת הַמֶּלֶכָה עִמִּי בְּבֵיתִי?!". אוי לי מבפנים ואוי לי מבחוץ. בניך השחיתו עצי גינתי בחוץ, ואתה באת לכבוש את המלכה בביתי. וכמו שקנאת בושתי ודברת עליה רע כדי שאהרוג אותה, כן אתה חושב להעליל על אסתר עלילות כדי שאהרוג אותה. שמע המן את הדבר הזה, ונפלו פניו. מיד בא השר חרבונה [ויש אומרים שבא אליהו הנביא בדמות חרבונה] ואמר: אדוני המלך, גַם הִנֵּה הָעֵץ אֲשֶׁר עָשָׂה הָמֵן לְמַרְדְּכִי אֲשֶׁר דָּבַר טוֹב עַל הַמֶּלֶךְ עִמָּד בְּבֵית הָמֵן גְּבוּהַ הַמְּשִׁים אִמָּהּ! מיד צוה המלך לתלות את המן על העץ אשר הכין למרדכי.

את המן תלו על עץ גבוה...

באותה שעה שלח המלך אחשוורוש לקרוא למרדכי היהודי. אמר לו, עמוד וקח את המן צורר היהודים, ותלה אותו על העץ אשר הכין לך. כשיצא מרדכי מלפני המלך, ונודע להמן את אשר נגזר עליו, נפל המן לפני מרדכי והתחיל להתחנן אליו, כי לא יתלה אותו בבזיון כדרך הפושעים והרוצחים, אלא יתיז את ראשו בחרב. אולם מרדכי לא שעה לדבריו ולא הטח אוזן לתחנוניו, כי כל המרחם על הרשעים - אכזרי. ואדרבה, היה חפץ בתלייתו, כדי שיתפרסם הדבר בכל העולם, ויתבטלו גזירותיו באגרות שכתב, ולעם ישראל יהיה רווח והצלחה.

באותה שעה הסירו את מצנפתו וכבלו אותו באזיקים והוציאו אותו להורג. נאספו רבים מישראל, והכהנים בחצוצרות, ונתקיים בהם מה שכתוב בתורה (במדבר פרק י פסוק ט): "וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם עַל הַיָּצֵר הַיָּצֵר אֶתְכֶם וְהִרְעַתְם בְּחֻצְצֹרֹת וְנִזְפְּרְתֶם לְפָנָי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְנִשְׁעַתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם". היצר הצורר הוא המן הרשע צורר היהודים. וכשבאו לתלותו נעשה נס שהתכופף העץ מעצמו. יצאה אסתר לראות את המן כשהוא מוצא להורג. אמרה: "נפשנו כציפור נמלטה מפח יוקשים, הפח נשבר ואנחנו נמלטנו" (תהילים קכד). ומרדכי ענה ואמר: "ברוך ה' שלא נתננו טרף לשיניהם". ועל זה אמר שלמה בחכמתו (משלי פרק יא): "צדיק מצרה נחלץ, ויבא רשע תחתיו", שהשכים המן בבוקר לתלות את מרדכי, והנה נתלה הוא עצמו באותו יום על העץ אשר הכין לו.

בית המן למרדכי

באותו יום נתן המלך אחשוורוש לאסתר את בית המן. ויש להבין כיצד הסכימה אסתר לקבלו, והלוא מצוה למחות את זכר עמלק ולהחרים אפילו את בניהם ורכושם מגמל ועד חמור, כדי שלא יאמרו גמל זה של עמלק או אילן זה של עמלק, ואם כן היאך יכלה אסתר לקבל לרשותה את בית המן? אלא שהלכה בידינו, שכל הרוגי המלכות רכושם ונכסיהם למלכות. אם כן כל נכסי המן שייכים כעת

לאחשוורוש, וכאשר ניתנו במתנה לאסתר, מותר לה לקחתם שהרי הם כבר לא נכסי זרע עמלק. ועל כך נאמר בקהלת (פרק ב פסוק כו): "ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס" - זה המן הרשע שאסף וכנס נכסים רבים לעצמו. "לתת טוב לפני האלוקים" - אלו מרדכי ואסתר, שנאמר: "וַתִּשֶׂם אֶסְתֵּר אֶת מְרֻדְכֵי עַל בֵּית הָמֶן". אומר המדרש כי ממונו של המן נחלק לשלושה: שלישי ניתן למרדכי ואסתר, שלישי ניתן לעמלי התורה, ושלישי נשמר לבנין בית המקדש.

באותו מעמד ממנה המלך את מרדכי למשנה למלך, ונותן לו את טבעתו. כי המנהג היה שהיתה טבעת המלך אצל המשנה. עד עכשיו, שהיה המן משנה למלך, היתה הטבעת אצל המן. זאת מחמת השגחתו של ה' יתברך על עם ישראל, שביודעם כי הטבעת ביד המן, נכנס פחד בליבם וחזרו בתשובה, כמו שאמרו חז"ל: "גדולה הסרת הטבעת, יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שעמדו להם לישראל", שעם ישראל לא תמיד התעוררו מהנביאים לתשובה, אך טבעתו של המן עוררה את עם ישראל לחזרה בתשובה מיידית.

שליחת אגרות ההצלה - ונהפוך הוא

לאחר התשועה הגדולה שעשה ה' במפלת המן וגדולת מרדכי, מתחננת אסתר לפני המלך כי יבטל כליל את אגרות השמד של המן באופן רשמי, ולא יסתפק בהכרזה בלבד, כי יתכן שההכרזה לא תגיע לכל המקומות, וגם אם תגיע, לא יתייחסו אליה כל כך בחשיבות כמו שיתייחסו לאגרות החתומות בטבעת המלך, ועלולים להרוג את היהודים למרות ההכרזה. המלך אכן נענה לבקשתה, ואמר לה ולמרדכי שיכתבו אגרות חדשות ויחתימו אותם בטבעת המלך.

מרדכי ואסתר כותבים אגרות חדשות, ושולחים אותם ביום כג' בסיון. מדוע חיכו זמן כה רב, הלוא כבר בטז' בניסן נתלה המן? אלא שחלוקת האגרות הראשונות בכל המדינות ארכה זמן רב מאוד. בחודש ניסן עדיין לא הספיקו לחזור כל השליחים הראשונים ששלחו את אגרות השמד ביום י"ג בניסן. לכך חשבו מרדכי ואסתר שאם ישלחו אגרות חדשות עכשו על ידי שליחים אחרים, עלולים האומות לחשוב שאלו הן אגרות מזוייפות שנשלחו על ידי היהודים, מחמת פחדם ומוראם משונאייהם הגויים. לכך המתינו מרדכי ואסתר עד לחזרתם של כל השליחים הראשונים, שחזרו עד יום כג' בסיון, ואז שלחו שוב בידי אותם שליחים עצמם את האגרות השניות, וכך לא היה ספק, כי אכן אלו הן אגרות אמיתיות. מחמת שהיו השליחים עייפים כבר משליחותם ולא היה בהם עוד כח לרוץ, ולעומת זאת מרדכי רצה שיגיעו כמה שיותר מהר כדי לשמח את היהודים ולבטל יגונם, לכן שלח מרדכי את השליחים כשהם רכובים על "בני הרמכים" - מין גמל שיש לו שתי חטוטרות על גבו, ויש לו שמונה רגליים וממילא ריצתו מהירה מאוד, וכוחו גדול שיכול לרוץ ששה ימים ללא אכילה ושתיה.

נוסח האגרת שכתב מרדכי בשם אחשורוש

וכך כתבו מרדכי ואסתר באגרות החדשות בשם אחשורוש: כה אמר המלך הגדול אחשורוש לכל יושבי מדינותיו. ידוע לכם כי אחד הטעה אותי, וכתבתי וחתמתי למחות ולהרוג אנשים חפים מפשע, אנשים אמיתיים ותמימי דרך, אהובים ואוהבים, ועושים טובה עם מושלי הארץ. וכיון שהטעה אותי אותו רשע, אף אני הטעיתי אותו ונתתי לו לשלוח אגרות, לא מתוך כוונה שאכן יהרגו היהודים, אלא כדי לגלות מי הם שונאי ישראל [שכשיתפרסמו איגרות השמד, יראו היהודים מי בדיוק שונא אותם ומתכוון להורגם]. ורוצה אני שכולם יעשו כמו שעשינו בהמן בן המדתא, שתלינו אותו והשבנו לו גמולו בראשו. ועכשיו אני בא להודיעכם שהיהודים אוהבים את כל האומות ומכבדים את כל המלכים, וגומלים טובה לכל המושלים. לכן עליכם לחיות בשלום עם היהודים ולעזור להם שלא יפלו ביד אויביהם. וכל המציקים לישראל, יימסרו בידם להענישם ולהורגם ביום י"ג לחודש אדר.

גדולת מרדכי

"וּמַרְדֵּכִי יָצָא מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחֹר וְעֵטְרַת זָהָב גְּדוּלָּה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן צְהֵלָה וְשִׁמְחָה"

זכה מרדכי, ובשכר שיצא אל רחוב העיר בשק ואפר - יצא עכשיו בכבוד גדול מאוד. ועל שקרע בגדיו בעבור ישראל - זכה ללבוש בגדי מלכות. ועל שנתן אפר על ראשו - זכה לתכריך בוץ וארגמן.

היה לבוש מרדכי בבגדים יקרים עד מאוד ששוויים 120 ככרי זהב. היתה גלימתו עשויה משי ירוק וארגמן, משובצת בזהב ואבנים טובות ומרגליות, ובמותניו היתה חגורה שהיתה בה שורה של אבני שוהם יקרות. גם נעליו היו מעובדות בזהב ומרגליות, וחרב של העיר מדי, תלויה היתה על צוארו בשרשרת של זהב. על ראשו היה כתר העשוי 'זהב מוקדון' [סוג משובח של זהב], ואת התפילין לא פסק מלהניחם, ובכך הכירו כולם שהוא מרדכי היהודי, ונתקיים בו הפסוק: "וראו כל עמי ארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" (דברים כח).

כשיצא מרדכי מבית המלך, היו הרחובות מקושטים בהדסים, ובחצרות היו פרושים יריעות ארגמן הקשורים בחבלי שש, כדי להצל עליו מפני השמש. בחורים הלכו לפניו כשבידיהם כתרים, כדרך שעושים לשרים הגדולים, והכהונים תקעו בחצוצרות. עשרת בני המן היו קשורים בידיהם והיו הולכים לפניו, והתוודו ואמרו: ברוך המקום ברוך הוא, שמשלם שכר טוב לצדיקים, וגמול רע לרשעים. ומשיב גמול רשעים בראשם, ואת המן אבינו השוטה שבטח ברכושו, שבר מרדכי העניו בתענית ותפילה. ואסתר המלכה היתה מסתכלת מחלונה ואמרה: "עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ".

כיצד הסכים מרדכי, העניו והצנוע, ללכת בלבוש כל כך יקר ולהתכבד בכבוד כה גדול? אכן שנא מרדכי את השררה והכבוד, אלא שכוונתו היתה לשם שמים:

כאשר הגיעו האגרות השניות של הצלת עם ישראל, והתפרסמו בעולם, לא ידעו כולם לאיזה אגרות להאמין, לאגרות הראשונות או לאגרות השניות. לכן עשה מיד מרדכי מעשה, שיוכיח לכולם שאכן התהפך לב המלך, והוא מגדל את מרדכי, ורוצה לרומם את היהודים. כך יאמינו כולם ללא ספק לאגרות האחרונות.

"ליהודים היתה אורה ושמחה..."

לְיְהוּדִים הָיְתָה אֹרֶה וְשִׂמְחָה וְשִׁשְׁוֹן וְיִקָּר: וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל עִיר וְעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר דָּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מִגִּיעַ שְׂמֵחָה וְשִׁשְׁוֹן לְיְהוּדִים מִשְׁתָּה וְיוֹם טוֹב וְרַבִּים מְעַמֵּי הָאָרֶץ מִתְיַהֲדִים פִּי נֶפֶל פָּחַד הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם.

עכשיו יכלו היהודים לצאת מן המחבואים והמקומות החשוכים שבהם הסתתרו מפחד הגויים, ויצאו מחשכה לאור גדול. התהפך הגלגל, והגויים שונאי ה' הם אלו שהתחילו לחפש מקום מסתור. מרוב פחדם של הגויים היו הרבה ש'התייחדו' - לבשו לבושים של יהודים, כדי שלא יכירו אותם ולא ינקמו בהם.

מעשה היה ברבי חייא ורבי שמעון בן חלפתא שהיו הולכים בדרך, וראו איילת השחר, שבקע אורה [ראו את זריחת השמש]. אמר רבי חייא לרבי שמעון: כך היא גדולתם של ישראל, לאט לאט. בתחילה זכה מרדכי לשבת בשער המלך, ואחר כך זכה ללבוש ולסוס, ואחר כך "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות..." לבסוף - "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר".

לעשות נקמה בגויים

ביום המיועד לשנה הבאה, יום י"ג באדר, התקבצו היהודים בכל עיר ועיר להילחם באויביהם. תחילה אמרו הם סליחות ותחנונים לפני בורא עולם, שיהיה בעזרם במלחמה זו. אין זו מלחמה פשוטה כלל וכלל, שהרי בודאי ששונאי ישאל ניסו להגן על עצמם ולהחזיר מלחמה שערה. אולם זכו היהודים לתשועה גדולה ולא עמד איש בפניהם, אף טיפת דם יהודי לא נשפכה. וכך הרגו היהודים אשר בכל מדינות המלך 75,000 איש משונאי ישראל. כיצד ידעו מי בדיוק מהגויים שונא לעם ישראל? - זאת ידעו עם שליחת האגרות הראשונות, שאז היו אויביהם של ישראל ששים ושמחים, והיו אומרים להם: מחר אנו הורגים אתכם ונוטלים ממונכם. את אותם אנשים הרגו היהודים.

המלחמה בשושן

בשושן הבירה הרגו היהודים 500 איש, ואף את עשרת בני המן. התחננה אסתר לפני המלך, שיתן ליהודים אשר בשושן יום נוסף לנקמה בשונאיהם, וזאת מפני שבעיר שושן היה ריכוז גדול יותר של שונאי ישראל, אשר הסיתם המן נגד היהודים, ולא הספיקו לכלותם ביום אחד.

מלבד זאת היו היהודים אשר בשושן פוחדים להרוג מידי הרבה אנשים בצורה מופרזת, שמא יכעס עליהם המלך, ויתרעם על כך שהם ניצלו את הרשות שנתן

להם ועשו הרג מוגזם, לכן לא הרגו לגמרי את כל השונאים. רצתה אסתר שיתן המלך יום נוסף, ובכך יבינו כולם שאין המלך מתרעם על הריגת אויבי היהודים אלא אדרבה שמח בכך ומוסיף להם יום נוסף, ולכך יהרגו בהם בלי פחד.

הסכים המלך לבקשתה של אסתר, ואף הוסיף ואמר, כי את עשרת בני המן שהרגו, יתלו על עץ, למען יראו כולם וייראו. כך הרגו היהודים אשר בשושן ביום השני, יום י"ד באדר, עוד 300 איש. ואת עשרת בני המן תלו על העץ אשר היה המן תלוי עליו. זרש, אשתו של המן, נסה על נפשה עם 70 בניה, והתפרנסו מקיבוץ נדבות [שְׁנוּרָה]. ברוך משפיל גאים עדי ארץ, מגביה שפלים עד מרום.

ימי שמחה לדורות

יוצא אם כן שהרגו היהודים אשר בכל מדינות המלך את שונאיהם ומבקשי רעתם ביום י"ג באדר, ונחו ביום י"ד באדר, אותו עשו יום משתה ושמחה. לעומת זאת בשושן הבירה הרגו היהודים את שונאיהם בימים י"ג וי"ד באדר, ונחו רק ביום ט"ו באדר, ואז עשו יום משתה ושמחה. קבע מרדכי דווקא את ימי המנוחה כימי שמחה ומשתה לדורות, ולא את ימי המלחמה, משום שאין שמחתנו בכך שנקמנו מן הגויים, אלא השמחה היא תשועתם של ישראל מאת ה' יתברך.

התחזקות בתורה

מתוך שמחתם של היהודים, קבלו הם את התורה עליהם ביתר שאת וביתר עוז, כמו שנאמר: "וְקָבַל הַיְהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הִחְלוּ לַעֲשׂוֹת". "וקיבל" - בלשון יחיד, לומר שקבלו עליהם הכל כאיש אחד בלב אחד, כמו שבמתן תורה קבלו את התורה מתוך אחדות מלאה, שנאמר שם: "ויחן שם ישראל נגד ההר".

ואומרת הגמרא (מסכת שבת דף פח עמוד א) כי בימי מרדכי ואסתר קבלו היהודים את התורה שבעל פה בשמחה. שהתורה שבכתב כבר קבלוה ברצון ובשמחה במעמד הר סיני, כמו שנאמר בתורה: "כל אשר דבר ה', נעשה ונשמע". מפני שאין בתורה שבכתב לא יגיעה ולא צער. אבל התורה שבעל פה שיש בה הרבה דקדוקי מצוות וצריכה עמל ויגיעה, לא רצו אז לקבלה, עד שכפה הקב"ה עליהם הר כגיגית, ואמר להם: אם מקבלים אתם את התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתם. והוכרחו לקבלה בעל כרחם. ובימי מרדכי ואסתר, מרוב חביבות הנס, חזרו וקבלו גם את התורה שבעל פה ברצון ובשמחה.

כתיבת המגילה

וְתִכְתֵּב אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה בַּת אֲבִיחַיִל וּמְרַדְכֵי הַיְהוּדִי אֶת פֶּל תִּקְף לְקִיָּם אֶת אֲגֵרַת הַפְּרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִיָּת:

אמרו חז"ל כי אחת הראיות שמגילת אסתר נכתבה ברוח הקודש, שנאמר: ובבזה לא שלחו את ידם. מהיכן ידעו מרדכי ואסתר מה עשו במקומות הרחוקים? אלא ודאי ברוח הקודש נאמרה. וכן מספר ההרוגים המדוייק - 75,000 - מראה לנו כי ברוח הקודש נאמרה, שאם לא כן מאין ידעו?

שלחה אסתר המלכה לחכמי ישראל ואמרה להם: "קבעוני לדורות", שתהיה למגילת אסתר קדושה כמו לספרי הקודש. אך חכמים לא רצו להסכים איתה, כדי שלא לעורר שנאה אצל אומות העולם. השיבה להם אסתר, הלוא כבר כתוב מאורע זה בספר ההסטוריה של מלכי מדי ופרס. ובכל זאת לא רצו להסכים עמה. אמרו: כתוב בתורה "אלה המצוות אשר ציוה ה' את משה" - שאין נביא אחר יכול לחדש דבר מעתה, ומרדכי ואסתר מבקשים לחדש לנו דבר? והיו נושאים ונותנים בדבר, ולא זז משם עד שהאיר הקדוש ברוך הוא את עיניהם, ומצאו את הפסוק שנאמר במלחמת עמלק: "כתוב זאת זכרון בספר" ואז הסכימו לה.

כִּי מְרַדְכִי הִיְהוּדֵי מְשֻׁנָּה לְמַלְךְ אֶחָשׁוּרוּשׁ וְגָדוֹל לְיְהוּדִים וְרָצוּי לְרַב אֶחָיו דְרָשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדַבֵּר שְׁלוֹם לְכָל זְרַעוֹ.

אמר רבי יעקב בר אחא: אמר הקב"ה למרדכי, אתה דרשת את שלום נפשה של נערה אחת יתומה מאב ואם, חייך שאני נותן לך לדרוש את שלום אומה שלימה, שנאמר: "דרוש טוב לעמו, ודובר שלום לכל זרעו". הקב"ה מנסה תחילה את מנהיגי ישראל ובודק אותם במרעה הצאן, שאם ינהיגו את הצאן בהנהגה יפה ונכונה, ידעו להנהיג אף את עם ישראל. אף כאן עשה הקב"ה נסיון למרדכי בהנהגתו כלפי אסתר, וכשראה את חמלתו עליה וטוב ליבו, זיכהו שינהיג אומה שלימה.

מאמרים לפורים

השמחה - מאין תימצא?

אל חדר הרופא נכנס אדם מדוכא ומר נפש. "דוקטור", בכה האיש, "סובל אני מעצבות גדולה מאוד, שרוי אני בדכאון נפשי עמוק, ואין ביכולתי לשמוח בשום דבר. חיי אינם חיים, רוצה אני כי תתן לי עצה או תרופה כדי לצאת מדכאוני הקשה."

"עצה מצויינת לי אליך", ענה הרופא, "בעיר הסמוכה ישנו בדרן, העורך מופעי בידור מיוחדים במינם. גם האדם הקשוח והעצוב ביותר, ההולך למופעים אלו, אינו יכול שלא לצחוק ולשמוח. עצתי לך אם כן שתלך למספר מופעים כאלו, וכך בודאי תצליח להכניס ללבך הדווי אור ושמחה."

"עצתך היתה יכולה להיות נפלאה", שח האיש בעוגמת נפש, "אלא שישנה בעיה אחת: אותו בדרן אינו אלא... אני בעצמי."

האושר, השמחה - הם משאת נפשו של כל אדם עלי אדמות. בכל פעולותינו אנו רוצים ושואפים להגיע למטרה נכספת זו. אך כיצד?

מספרים על ר' אייזיק, שפעם חלם חלום, כי בעיר הבירה ברלין מתחת לגשר ישנו מטמון גדול. כאשר חזר חלום זה שוב ושוב, החליט ר' אייזיק לנסות את מזלו. הוא נסע לעיר הבירה, והתחיל לחפש את האוצר מתחת לגשר. השומר הניצב במקום, אשר ראה אדם המתנהג כמרגל, ניגש אליו ושאלו לפשר חיפושיו. ר' אייזיק ניסה להתחמק, אך השומר לא הרפה. לבסוף בלית ברירה סיפר לו את דבר החלום. למשמע החלום פרץ השומר בצחוק גדול, ואמר: "האם גם אתה מאלו שמאמינים בחלומות? הנה גם אני חלמתי חלום, כי בעיירה הסמוכה מתגורר יהודי בשם אייזיק, אשר מתחת לתנור ביתו ישנו אוצר גדול. האם חושב אתה כי בשל חלום טפשי זה אטריח את עצמי ללכת לביתו של היהודי?!" אך שמע ר' אייזיק את דברי השומר, מיהר מיד לביתו והתחיל לחפור מתחת לתנור. אכן לאחר חפירה קלה מצא מטמון גדול והתעשר עושר רב.

פעמים רבות מחפשים אנו אחר אוצרות שמחה נעלמים, מחפשים אנו אותם בכל מקום אפשרי: במסיבות, בקניות, בבתי מלון ועוד ועוד, אך עלינו לדעת כי אוצר השמחה האמיתי, נמצא דווקא אצלנו פנימה!

שמחה חיצונית דומה לשמחתו של השיכור, שכאשר יפוג טעם היין, תפוג גם השמחה. שמחה זו היא בעצם **בריחת האדם מעצמו**. לעומת זאת שמחה אמיתית נובעת מהתרכזות האדם בעצמו.

יום פורים, יום שמחה, עומד לפנינו. רוצים אנו להרבות בשמחה, כמצות היום. אך עלינו לזכור, כי השמחה לא תושג מתוך הוללות, מתוך פריצת גדרות, ליצנות, לשון הרע והפקרות. "שמחה" שכזו מותירה אחריה טעם מריר מאוד.

"עבדו את ה' בשמחה" - אותיות **מחשבה**. רק מתוך מחשבה נצליח בעזרה לשמוח באמת. נשתדל שתהא שמחתנו שמחה יהודית של מצוה. נחשוב על כל אותם אנשים, אשר המשלוח מנות שנשלח להם, יוסיף להם אור ושמחה. ימי הפורים הם גם הזדמנות פז עבורנו לשפר יחסים מתוחים עם שכנים ומכרים על ידי משלוח מנות מחויך. כדאי לחשוב גם על זה. נחשוב על הזכות שנפלה בחלקנו לקיים את מצוות היום, ונשתדל לקיימם בשמחה. עם מעט השקעה של מחשבה נוכל בעזרת ה' לשמוח ולשמח, ולקיים בהידור את מצוות היום.

הנה לנו דוגמאות מן המקורות לשמחה אמיתית, הנובעת מפנימיות הנפש:

← "איזהו עשיר? - השמח בחלקו!"

אדם היודע לשמוח במה שיש לו - הנו אדם מאושר. כתוב: "השמחה - מאין תמצא?" - בסימן שאלה, אך ניתן לקרוא זאת גם בסימן קריאה: "השמחה - מאין תמצא!" - אדם הרוצה למצוא את השמחה באמת, יכול לשמוח מכלום, מאין! וזאת אם רק ישכיל למצוא את נקודת האור והיופי שבחיי.

מסופר על רבי אריה לוי זצ"ל שהיה חי לפני כחמישים שנה, בדירה עלובה וברוחק רב. כאשר ראינו אותו עיתונאים ושאלו: "רבי אריה, יאמר נא, האם טוב ונח לו כאן? כלום אין התקרה דולפת בחורף? והמיטה אינה קשה? ודלתות הארון גם כן נפתחות בקושי...?" הניח רבי אריה את ידו על כתף העיתונאי ואמר: ישמע נא! פעם נדברתי עם רעייתי ע"ה, כי תמיד נחיה ממה שיש לנו! וברוך ה' מה חסר לי? החדר גבוה ממני ואינני צריך להתכופף כדי להכנס. מים יש לי, וגם חשמל, ובאמת שאני חי היום, איך אומרים? ממש כמו לורד!

מה שקובע את מידת האושר והשמחה של האדם, אינו מה שיש לו, אלא צורת ההתייחסות שלו למה שיש לו, כמו שאומר הפתגם: "מיהו האדם שיש לו כל מה שהוא רוצה? מי שרוצה את מה שיש לו!".

מעשה נודע מסופר על הבעל שם טוב הקדוש שפגש את חייקל, שואב המים של העיירה, שהתהלך לו בסמטאות עם האסל והדליים הכבדים על כתפיו, ושאלו: "מה שלומך ר' חייקל?", "אוי!" נאנח ר' חייקל כשהוא מוריד את האסל מעל כתפיו, ומוחה את הזיעה הניגרת על מצחו, "קשה לי מאוד, אני כבר לא צעיר, ונגזר עלי להסחב עם דליי מים כבדים, לטפס עד קומות גבוהות ובשכר זה כמה אני מקבל? בקושי כמה פרוטות עלובות, כמה מר הוא גורלי!".

למחרת שוב פגש בו ושאלו: "מה שלומך היום, ר' חייקל?", "הו, ב"ה!" חייך ר' חייקל, "למרות שאינני צעיר אני עדיין מצליח לשאת את האסל והדליים הכבדים, ומטפס עד לקומות גבוהות. אומנם אינני מרויח מעבר לכמה פרוטות אך בכל זאת אני מתפרנס בכוחות עצמי ואיני נופל לטורח על זולתי, כמה שפר חלקי..." כששמע זאת הבעש"ט אמר: "עתה התישבה לי הסתירה בין מה שאמרו חז"ל "מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה עד ראש השנה", ומצד שני אמרו "אדם נידון בכל יום" - הכיצד? אומנם מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה לכל השנה, אך בכל יום אדם קובע מחדש כיצד להתייחס אל הדברים, בקושי או בקלות.

מספרים שפעם שאל ר' שמעלקא מניקלשבורג את רבו: איך אפשר לקיים את דברי חז"ל: "חייב אדם לברך על הרעה, כשם שהוא מברך על הטובה, בשמחה?" וכי אפשר לאדם לשמוח בדברים הרעים שקורים לו, באותה מידה שהוא שמח בדברים הטובים? השיב לו הרב, תלך לבית המדרש, ותמצא שם את תלמידי רבי זושא מאניפולי, והוא יסביר לך את דברי חז"ל, שכן רבי זושא הוא עני מרוד, ומצבו בכי רע ודחוק מאוד. אותו מתאים לשאול שאלה זו.

הלך ר' שמעלקא אל רבי זושא ושטח לפניו את שאלתו. תמה רבי זושא ואמר: אינני מבין מדוע שלח אותך רבנו אלי?! שאלה כזו מתאים היה לשאול אדם שעבר צרות ורעות בחיים שלו, אבל אני - יש לי ברוך ה' כל טוב מיום היוולדי ועד עתה, ומנין אוכל לדעת כיצד מברכים על הרעה?! הרי לא עבר עלי שום דבר רע?!

שמע ר' שמעלקא את התשובה, והבין כי לא לחינם שלח אותו רבו לרבי זושא. יהודי צריך להיות תמיד בשמחה כזו, שאף אם הוא מגיע למצב רע, הוא לא מרגיש כלל שזה רע, אלא מביט תמיד אך ורק על הטובות הרבות עד אינסוף שעוטף בהן אותו ה' יתברך.

← "פיקודי ה' ישרים, משמחי לב"

מקור בלתי נדלה של שמחה עבור היהודי הוא קיום המצוות. שמחה של מצוה היא שמחה בעלת עוצמה גדולה כל כך, אשר רק כאשר חווים אותה מבינים את עוצמתה ועומקה. התגברות פנימית, עשיית מצוה לשם שמים, ואולי גם מתוך קושי - אלו מותרים אחריהם שובל ארוך של טוהר ושמחה.

← "נגילה ושמחה בישועתך"

האמונה והבטחון בה' יתברך מהווים אף הם מקור אמיתי של שמחה. וזכור כי:

המאמין בה' בלב שלם, אין בחייו דאגה כלל וכלל

כי הוא יודע שהכל נעשה לטובתו ולתועלתו האמיתית. גם אם עדין לא הגענו אל הבטחון השלם, ואל אי הדאגה המוחלטת, הרי שכל התחזקות באמונה ובטחון, משרה עלינו יותר שלווה ושמחה.

כותב רבנו בחיי (תחילת פרק א משער הביטחון): "מהות הביטחון הוא מנוחת נפש הבוטח, ושיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו שעושה הטוב והנכון לו בענין אשר יבטח עליו".

ובספר 'אור לציון - מוסר' באר, כי הנה מצות הביטחון מנה אותה רבנו בחיי זצ"ל בין המצוות הקשורות ללב, להורות שעיקר המצוה היא בלב, שאם יאמר אדם בפיו, אני בוטח בה', אבל בלבו איננו מרגיש זאת, הרי לא קיים את המצוה, אבל אם בלבו בוטח בודאי קיים את המצוה, ואמנם טוב שיבטא זאת בפה מלא. וצריך לדעת ולהאמין שאין הסיבה גורמת לאשר נעשה, אלא הקב"ה הוא המסובב וגורם שתהיה הסיבה שעל ידה נעשה הדבר, לכן חלילה לתלות דבר מהנעשה בעולם, באיזו סיבה כל שהיא. לדוגמא בעל חנות שעשה סיכום שבועי או חדשי ונוכח לדעת שרווחיו מועטים היו, לא יתלה זאת בסיבה מפני שחברו בחנות הסמוכה הכריז על מכירת חיסול ובוז משך את כל הקונים אליו, וכן כל כיוצא בזה, כי אלה מחשבות הבל וריק. אלא הכל נעשה בהשגחה עליונה ומדוקדקת. ומכלל זה לומדים גם שלא לבטוח בשום גורם בעולם שהוא יעשה, שהוא יעזור ויפעל, אלא יתלה בטחונו אך ורק בבורא יתברך, וכל שכן שלא להחניף לאף אדם כדי להשיג על ידו דבר כל שהוא, שהרי זה כבוטח באדם חלילה.

ובאמת שכל הגורמים בעולם, הם רק שלוחיו של הקב"ה. נמצא שכשהוא בוטח בגורם כל שהוא, הרי בטחונו באמצעי ולא בעיקר, וזה כאדם שנחוצה לו דירה למגורים ודואג כיצד ישיג כסף לקניית הדירה, בודאי שטעות היא בידו, כי הוא צריך לבטוח בהקב"ה שימציא לו דירה בדרך הטובה לפניו יתברך, אבל לא ידאג על הכסף. ועל אף שצריך לעשות השתדלות להשגת מבוקשיו, גבול ההשתדלות נמדד לפי דרגת האדם. ואין צריך לומר שאין לעשות חריצות יתירה המהווה חוסר בטחון. וגם ישתדל ככל האפשר להעסיק רק את גופו ולא את ראשו, כי לראש נודעת חשיבות עליונה, וצריך לנצלו רק לתורה וליראה, ולא תעזור חריצות ומחשבות יתרות להשגת מבוקשיו, כי רבות מחשבות בלב איש, ועצת ה' היא תקום.

רצונך להיות מאושר?

קרא את השורות שלפניך, חזור וקרא אותם שוב, חזור וקרא אותם בכל הזדמנות, חקוק את הדברים על לבך, השתדל להפנימם ותרגיש את תחושת האושר והשלוה המציפה אותך בכל עת ובכל מצב בחייך, תחושתו של אדם מאמין!

שבעת עמודי היסוד שידיעתם מביאה לביטחון (על פי רבנו בחיי בספרו חובת הלבבות, שער הבטחון):

- א. שהקדוש ברוך הוא אוהב את כל אחד ומרחם על כל אחד, ומוכן למלא את כל משאלותיו.
- ב. דואג ומשגיח בקפדנות על כל צרכיו.
- ג. הקדוש ברוך הוא חזק וכל יכול ובעל הכוחות כולם.
- ד. יודע באופן יסודי את טובתו של כל אחד.
- ה. מנהיגו היחיד של האדם מתחילת בריאתו ועד יום מותו.
- ו. "אף אחד לא יכול להזיק לי, ואף אחד לא יכול להיטיב לי אלא רק ברצונו יתברך".
- ז. מידת טובו ונדיבותו של ה' יתברך, היא רבה מאוד לכל אחד.

← **"וְשִׁמְחֵתִים בְּבֵית הַתְּפִלָּתִי"**

כמה מאושר הוא היהודי אשר יש לו "קו פתוח" אל בורא עולם, לפנות אליו בתפילה בכל מקום, בכל מצב ובכל זמן, כמו שנאמר בתורה, "כִּי מִי גוֹי גָדוֹל אֲשֶׁר לֹא אֱלֹהִים קִרְבָּיִם אֵלָיו כֹּה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו" (דברים פרק ד פסוק ז).

עגלון אחד נסע בעגלתו מעיר לעיר. בדרך ראה עני מסכן העושה את דרכו ברגל, כשעל שכמו תרמיל כבד. נכמרו רחמי העגלון, הוא עצר את העגלה והזמין את העני לעלות אליה. אורו עיניו של ההלך המסכן. הוא עלה על העגלה והתרווח על המושב, אלא שאת התרמיל לא הוריד משכמו. "מדוע לא תסיר מעליך את התרמיל?" שאל העגלון הרחמן. "אדהה", נאנח העני, "אתה באמת נדיב לב, אך לא נעים לי להטריח אותך יותר מדי. די לי בזאת שהכבדתי על העגלה בכובד גופי, אינני רוצה להכביד גם על ידי הנחת התרמיל"...

ומה נאמר אנחנו? גם אנחנו לפעמים מרגישים לא נעים להטריח את הקב"ה בבקשות קטנות ופעוטות ערך.. "נפקיד את הבעיות הגדולות ביד הקב"ה", אנו אומרים לעצמנו, "אך עם הבעיות הקטנות והיומיומיות, ננסה להסתדר לבד". האמנם?!

מסופר על אחד ממקורביו של החזון איש זצ"ל שהגיע יום אחד לבית רבו, ושמע מפיו את הדברים הבאים: "לפעמים רואים אנו אדם שומר תורה ומצוות ופתאום ביום בהיר אחד הוא פורק מעליו את העול. לכולם נדמה שמפנה זה חל בפתאומיות, אך למעשה, ההידרדרות הפנימית החלה בודאי זמן רב קודם לכן, האמונה בתוך ליבו נחלשה כבר מזמן" כך סיים החזון איש את דבריו. כאשר יצא הבחור בדרכו חזרה לירושלים, טרוד היה מאוד במחשבתו, הוא שאל את עצמו שוב ושוב: מדוע החזון איש אמר לי דברי תוכחה קשים כל כך? איזה פגם מצא בי? כשהגיע לירושלים פגש את חברו וסיפר לו את כל הענין, הדברים נראו תמוהים גם בעיני החבר, והוא יעץ לו לשוב לבני ברק, אל ביתו של החזון איש ולבקש הסבר על הדברים. הבחור אכן כך עשה. למחרת נסע שוב אל החזון איש ושאלו לפשר הדברים. החזון איש קידם את פניו בחיוך ואמר לו: "אמונה היא מהדברים הצריכים חיזוק תמידי. אם אין אדם מחזק את אמונתו, היא הולכת ונחלשת. אדם צריך לחוש את הקב"ה יום-יום!"

וכיצד מגיעים לאמונה חושית? - כל דבר שהנך זקוק לו, בקש אותו מהקב"ה. אם דרושות לך נעליים חדשות, עמוד בפינת החדר ותאמר: רבונו של עולם, המצא נא לי כסף כדי לקנות נעליים חדשות, וכך בכל דבר ודבר. על ידי זה תרגיל את עצמך להכיר ולהרגיש שה' יתברך הוא הנותן לך את הכל. כך רוכשים אמונה חושית!" סיים החזון איש.

באפשרותנו לפנות אל אבא שלנו שבשמים בכל עת ובכל שעה, הוא תמיד זמין, אף פעם לא "תפוס" אצלו, וגם אין אצלו "שיחה ממתינה", לא "תא קולי", ולא "מזכירה", הקב"ה מתאוה לתפילותינו. על ידי שנתפלל אליו תמיד, נחוש תחושת תלות בה' יתברך "כגמול עלי אמו, כגמול עלי נפשי", נטיל על הקב"ה את כל "כובד" בעיותינו הגדולות והקטנות, והוא כבר ידע היאך לטפל.

ויש לדעת, כי בכל מצב יש לפנות אל אבא שלנו שבשמים, אף אם נראה שבמצב שבו אנו נמצאים, לא יוכל להינתן שום פתרון שבעולם, בכל זאת יודעים אנו שאנו בוטחים לא בבשר ודם שהוא מוגבל, אלא בה' יתברך בורא העולם שבודאי הוא הכל יכול, ואין מה שיכול לעצור בעדו. וכבר ראינו בנביא (מלכים א פרק כב. דברי הימים ב פרק יח) על אחאב מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה שנלחמו עם מלך ארם, וציוה מלך ארם לחייליו שלא להרוג שום אדם אלא את מלך ישראל בלבד. ומלך ישראל התחפש ולבש בגדים פשוטים מחמת פחדו שמא יכירוהו, אבל יהושפט מלך יהודה לבש בגדי מלכות, והחיילים חשבו שמלך יהודה הוא מלך ישראל והגיעו אליו והניחו עליו את החרב להורגו, ואז זעק אל הקב"ה, ומיד הסתת הקב"ה את חיילי ארם ממנו ולא הרגוהו, ככתוב בנביא: וּמֶלֶךְ אֲרָם צִוָּה אֶת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֲשֶׁר לוֹ לֵאמֹר לֹא תִלָּחֲמוּ אֶת הַקָּטָן אֶת הַגָּדוֹל, כִּי אִם אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ: וַיְהִי כַּרְאֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת יְהוֹשָׁפָט וְהִמָּה אָמְרוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּסָּבּוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט וְה' עֲזָרוּ וַיִּסִּיתֵם אֱלֹהִים מִמֶּנּוּ:

ואמרו במדרש ילקוט שמעוני (מלכים סימן רכב): "ויזעק יהושפט וה' עזרו" - מלמד שלא היה חסר כי אם להתיו את ראשו, וזה שאומר הפסוק (דברים ד ז): "כה' אלהינו בכל קראנו אליו". אמר רבי יודן, אדם בשר ודם שיש לו אדון - אם הגיע לו עת צרה, אינו נכנס אצלו פתאום, אלא קורא לבן ביתו ואומר לו, תאמר לאדון שפלוני רוצה לדבר עמו, אבל אצל הקב"ה אינו כן, אלא אם הגיע לאדם צרה, לא יקרא לא למיכאל ולא לגבריאל אלא יקראני ואענהו, וכן הוא אומר (יואל ג ה) "כל אשר יקרא בשם ה', ימלט". ע"כ.

ומיהושפט מלך יהודה, למד גם כן נכדו חזקיהו המלך, שבשעה שהיה חולה מאוד, שלח אליו הקב"ה את ישעיהו הנביא שיאמר לו שנגזרה עליו הגזירה שימות, אך חזקיהו לא התיאש כלל, ועמד בתפלה ובתחנונים לבורא עולם, וקיבל הקב"ה את תפלתו. כמסופר בנביא (מלכים ב כ):

בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה חֲזַקְיָהוּ לְמוֹת וַיְבוֹא אֵלָיו יִשְׁעִיָּהוּ בֶן אֲמוּץ הַנְּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' צוּ לְבֵיתְךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תַחִיָּה: וַיִּסַּב אֶת פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל ה' לֵאמֹר: אָנָּה ה' זָכַר נָא אֶת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בְּאֵמֶת וּבְלִבָּב שְׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי וַיִּבֶךְ חֲזַקְיָהוּ בְּכִי גָדוֹל: וַיְהִי יִשְׁעִיָּהוּ לֹא יָצָא חֲצַר הַתִּיכְנָה וַדְּבַר ה' הָיָה אֵלָיו לֵאמֹר: שׁוּב וְאִמְרָתְךָ אֶל חֲזַקְיָהוּ נְגִיד עַמִּי כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי דָוִד אֲבִיךָ שְׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ רְאִיתִי אֶת דַּמְעֹתֶיךָ הַנְּגִי רִפָּא לְךָ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי תַעֲלֶה בֵּית ה': וְהִסְפַּתִּי עַל יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמִכַּף מֶלֶךְ אֲשׁוּר אֲצִילְךָ וְאֶת הָעִיר הַזֹּאת וְגִנּוּתִי עַל הָעִיר הַזֹּאת לְמַעַנִּי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי:

ואמרו חז"ל בגמרא מסכת ברכות (דף ט ע"א) שמה שאמר לו ישעיה הנביא, כי מת אתה ולא תחיה, היינו מת אתה בעולם הזה ולא תחיה גם לעולם הבא, כלומר שלא יהיה לו חלק לעולם הבא. ושאל אותו חזקיה למה כל זה, ענה לו ישעיה כיון שלא נשאת אשה לקיים מצות פריה ורביה. אמר לו חזקיה, וכי בחינם לא נשאתי אשה, הלוא ראיתי ברוח הקודש שיצאו ממני בנים לא טובים שיעברו על התורה. אמר לו ישעיה: למה לך להכניס את ראשך בסודותיו של הקב"ה? מה שאתה מצווה לעשות - תעשה, אתה מצווה על מצוות פריה ורביה, ועליך להביא לעולם ילדים ולחנך אותם לתורה, והקב"ה מה שטוב בעיניו יעשה הוא. אמר לו חזקיה, הריני חוזר בי ממחשבותי, ותן לי אולי את בתך לאשה, ואז אפשר שהזכות שלי ושלך יגרמו ויצאו לי בנים צדיקים. אמר לו ישעיה, הקב"ה אמר לי שכבר נגזרה עליך הגזירה, וממילא לא אתן את בתי לאדם שהולך למות. אמר לו חזקיה: בן אמוץ, כלה נבואתך וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא [יהושפט הנ"ל] אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים. שנאמר (איוב יג טו) הֲיֵן יִקְטְלֵנִי, לוֹ אֵיחָל. ע"כ. וכמו שראינו בפסוקים לעיל שמיד קיבל הקב"ה את תפלתו של חזקיה, ועוד לא הספיק לצאת ישעיהו הנביא מחצר המלך, וכבר נגלה אליו הקב"ה ואמר לו שיודיע לחזקיה שהוא מרפא אותו מהשחין, ומוסיף לו עוד חמש עשרה שנה לחיות, וכן יצילהו מסנחריב מלך אשור שבא להלחם בו.

אחים יקרים, הנה לנו חזקיהו המלך ששמע את גורתו של הקב"ה מפורשות, "כי מת אתה, ולא תחיה", ובכל זאת לא נתן אל לבו תחושת יאוש כלל, אלא הסב פניו אל הקיר ובכה והתפלל מקירות לבו, והקב"ה ענה לו. על אחת כמה וכמה במקרים שונים ומשונים שקורים אצל כל אחד, ואדם כבר נשבר ומתייאש ואין לו מצב רוח כלל, כי לדעתו אין תקוה, אך שוכח הוא לרגע את בורא עולם ישתבח שמו לעד שהכל שלו והכל הוא יכול, וכמו שאמר בנביא (שמואל א יד ו): "פִּי אֵין לִהּ מַעְצוֹר לְהוֹשִׁיעַ בְּרַב אוּ בְמַעֲט" - להקב"ה אין מניעה להושיע ישועה קטנה או ישועה גדולה, הכל בשבילו אותו הדבר.

אשר על כן, אחי ורעי, בואו ונחלץ חושים לשתף את בורא עולם בכל עניינינו כולם, מהקטנים ועד הגדולים, ונבטח בה' באמת ובתמים ובלב שלם, שהכל ממנו יתברך, ושהכל לטובתנו. ועצה טובה לכל אדם שמגיעים אליו כפעם בפעם מקרים המצערים אותו מאוד, שישתדל לומר 'תקון חצות' ולהצטער ולבכות על חורבן בית המקדש, וכמו שפסק מרן בשלחן ערוך (או"ח סימן א סעיף ג) "ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש". כי בורא עולם קבע לאדם כמות של צער שיצטרך לעבור אותה, והחכם ממיר את הצער הזה על חורבן בית מקדשנו ותפארתנו ובוכה על גלות וצער השכינה, וממילא לקח את מכסת הצער והיסורים המגיעה לו, אבל אדם שלא בוכה על דברים חשובים אלו, אין ברירה אלא לשלוח לו ענייני צער אחרים, ה' יצילנו.

ועל כל פנים לאחר שאדם מתפלל, אומר החזון איש, צריך הוא לחוש תחושה כזאת: אני את שלי עשיתי, כלומר התפללתי, והוא יתברך יתן לי כפי מה שהוא מבין, ומתי שהוא מבין, ואני סמוך בטוח שגם אם לא יתן לי, אין זה אלא לטובתי, ותפילתי בודאי לא הלכה לחינם, הקב"ה גוננו את כל התפילות ושומרן, ואותן תפילות יעמדו לי במקום אחר. וכאשר רואה אדם שתפילתו אכן התקבלה, מן הראוי הוא שישוב ויפנה אל ה' ויודה לו. ואז הוא חווה שוב את החוויה של הקשר עם הקב"ה. אם הוא עושה כך בתמידות יזכה לאמונה חושית, זוהי הדרך הקלה להשגת האמונה שהורה החזון איש לתלמידו.

אמונת חכמים

ראינו במהלך סיפור המגילה, שגזירת השמד נגזרה על עם ישראל בגלל חוסר אמונת חכמים, שלא צייתו להוראתו של מרדכי היהודי - לא להשתתף במשתה אחשוורוש. והתשועה הגיעה על ידי שתיקנו פגם זה, ונשמעו להוראתו של מרדכי להתקבץ בתפילה, אף על פי שבמבט אנושי היה נראה שמרדכי אשם בכל מה שקרה (כפי שסופר לעיל בהרחבה).

אמונת חכמים היא אחת מיסודותיו של העם היהודי. מעלתם הנשגבה של חכמי

ישראל מתאפיינת בדעת תורה ובכשרונם האדיר לראות בשכל ישר את הדברים. העצה שלהם היא לא רק עצה נכונה, אלא היא מבחינת "צדיק גוזר והקב"ה מקיים". על פי זה ניתן להבין את הנאמר בתורה: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", מפרש בספרי: אפילו נראה בעיניך שהשמאל הוא הימין והימין הוא השמאל, שמע להם.

יתכן בהחלט שעד שלא יצא הדבר מפי החכמים, היה הימין ימין והשמאל שמאל, כפי שהדברים אמנם נראים. אך מכיון שאמרו על ימין שהוא שמאל, נהפך הימין להיות שמאל, מכיון שכך גזר הצדיק, וממילא הקב"ה מקיים.

מסופר על שני בחורים שבאו מארצות הברית ללמוד בישיבת מיר בליטא וחלו במחלה נדירה. קצרה יד הרופאים המקומיים מלהושיע, ולכן שלח אותם הגאון רבי ירוחם זצ"ל משגיח הישיבה, אל אחד מגדולי הדור שישאלוהו אודות רופא הנמצא באזור מגוריו. לפני שיצאו לדרכם הזהירם רבי ירוחם שיתיעצו עם הרב שהוא בכל פרט ולא ימרו פיו חלילה. השניים יצאו לדרך, וכשהגיעו אל מקום מגורי הרב פנו אל בית הרב, וקבלו ממנו הוראה מפורשת שאם ירצו הרופאים לנתחם אל יסכימו בשום אופן שיתבצע הניתוח אלא על ידי רופא פלוני. אחד מהם ציית להוראות והתעקש לקבל את הטיפול אך ורק על ידי הרופא שאמר לו הרב, ולאחר זמן הבריא. אבל חברו - כשבא לקבל את הטיפול במחלתו, נעדר הרופא שהוא מהמקום, אי לכך אמר שהוא רוצה להמתין עד שיחזור. השפיעו עליו הרופאים שיפנה אל רופא אחר שכן לא כדאי לדחות את הטיפול, מה גם שהרופא השני אף הוא רופא מצוין. הדברים השפיעו עליו ולמרות אזהרת הרב הסכים שהניתוח יתבצע על ידי הרופא השני. אחרי שלושה ימים נפטר הבחור. מספרים תלמידי ישיבת מיר שבמשך חצי שנה בסיומה של כל שיחה שאמר רבי ירוחם בפני בחורי הישיבה, היה מזכיר את השניים שנסעו להירפא, והיה מסיים בזה הלשון: זה ציית וזה לא!

כיצד זכו חכמי ישראל לבהירות השכל והבנה עמוקה בכל צרכי העם ברוחניות ובגשמיות? מכח התורה הקדושה! אומר החפץ חיים: "יש בחיי האדם רגעים אשר הוא נאלץ להחליט בענין מסוים ואינו יודע מה להחליט ויש ענין הנוגע לו עד נפש, ומי שאינו יודע מה לעשות, הוא בא לידי יאוש. והנה לוחש לו אחד על אוננו: 'הרי תוכל לשאול בעצתו של ה' יתברך בכבודו ובעצמו'".

"איככה אוכל?" ישתומם האדם, ובאמת, אומר החפץ חיים, ניתנה אפשרות זו לכל אדם ואדם! יש לנו תורה הכוללת תשובות על כל השאלות שבעולם. הפתרון שמוצאים אותו בתורה הוא עצה ה'. יש לדעת שמלבד המצוות הכתובות בתורה, רשומות שם גם עצות, עצות מנוסות, וכשם שהתורה נצחית גם עצתה היא נצחית".

רבי אלחנן וסרמן זצ"ל מוסיף משל ציורי: הרי שבא אליך ראובן ואומר לך שנתלכלכו פניך, ולעומתו שמעון מכחישו ואומר שפניך נקיים לגמרי. מה היית עושה? אתה ניגש לראי ונוכח לראות בעצמך עם מי הצדק. והנה התורה היא הראי הבהיר שלנו שהכל משתקף בה, וכשיש ספקות ומתגלים חילוקי דעות, יש להתבונן קודם כל מה כתוב בתורה. התורה נקראת "תושיה" מפני שהיא העצה היחידה לאומה הישראלית, וכן לאיש ישראל כפרט - בכל השאלות.

אנו רואים בימינו שנתרבו בישראל ארגונים שונים בתחומי הפוליטיקה, הכלכלה, התרבות והלאומיות המרבים בחיפוש עצות להטבת מצבינו. וראה זה פלא, מכל העצות הניתנות מכל עבר, מחלת העם רק מכבידה ומוסיפה ואנו מתדרדרים מבחינה גשמית, ובמקביל - ברוחניות.

מדוע כל העצות מביאות לידי תוצאות הפוכות? אומר רבי אלחנן וסרמן זצ"ל שכדי להיות בר סמכא להשיא עצה נכונה ועילאה, צריך האדם להיות נחון בתכונות הבאות:

- א. שיהיה בר דעה.
- ב. שלא יהיו לו נגיעות אישיות בדבר.
- ג. עליו להיות שונא בצע.
- ד. בנוסף לשכל הישר, צריך הוא להכיל דעת תורה שהיא אינסופית. דעתם של האנשים הפשוטים מעורבת היא בכל מיני השפעות ודעות מן השוק, עיתונים, רדיו וכו', ולכן דעתם משתנה בהתאם למה ששמעו. לפיכך רק מי שמכיל בקרבו דעת תורה נקיה במאת האחוזים ללא שמץ של תערובת דעות זרות אחרות כלשהן, יכול להיות בר סמכא!
- ה. בנוסף לכל התנאים הנזכרים יש צורך בכח עילאי הגדול מכולם והוא - "סייעתא דשמיא", ולה זוכים יחידי סגולה.

ואם ישאל השואל: מה לתלמידי חכמים בעלי דעת תורה לעניינים מדיניים, תעשייתיים או סוציאליים? שיתעסקו הם בהוראות ההלכה שזה הוא תחום עיסוקם? התשובה לכך ענה ה"חפץ חיים" בשם רבנו יצחק מוולוז'ין זצ"ל, "כי אין שום שאלה שאין למצוא לה תשובה בתורתנו הקדושה! דרושות רק עיניים מאירות, כדי לגלות היכן היא כתובה".

למה דומה תלמיד חכם שכולם סרים למשמעתו, ואין מי שיוכל לשנות את דעתו הצרופה על ידי לחצים של 'ארחי פרחי'? לשעון שמעמידים אותו גבוה במרכז העיר, ולזה שתי סיבות:

- א. שיִרְאָה למרחוק.
- ב. מכיון שמטרת השעון שכל הקהל יכוין את השעה על פיו, הרי שאם השעון היה עומד במקום נמוך אז היה כל אחד ניגש אליו ומכוין את הזמן של שעון העיר

בהתאם לשעונו הפרטי, וממילא היתה מתבטלת המטרה של השעון, אך עכשיו כשמעמידים את שעון העיר במקום גבוה, ואין בידו של היחיד לגשת אליו ולהתאימו לשעונו הפרטי, הרי בהכרח שהוא מכויין את שעונו על פי שעון העיר.

בעונותינו הרבים, ישנם אנשים שמעמידים את תלמידי החכמים במקום נמוך, ממילא כשלא מתאים להם, קל להם לדחות את דברי החכמים בשביל צורכיהם הפרטיים. עלינו להעמיד את רבותינו במקום גבוה, שדעתם - דעת תורה - תעלה על כל שיקול אישי שלנו, ואז נזכה 'לסייעתא דשמיא' ולעצות טובות ומעולות מפי החכמים, ובכך נהיה מוצלחים בכל דרכינו.

בן תורה מול נשיא ארצות הברית

ימים טרופים עוברים על מדינת ישראל, הבעיה הבטחונית הולכת ומחריפה, ותחושת אין אונים אופפת את אזרחי המדינה. כולם מנסים למצוא פתרונות לבעיה. השמאל מציע הסכמי שלום, ואילו הימין הקיצוני דוגל בדיכוי וביד קשה. כל הפתרונות נראים טובים כשהם בדיבורים ועל הנייר, אך בשטח לצערנו הם לא עובדים. יש לעיתים רגיעות זמניות, אך למרבה הצער לא פתרון תמידי. מדוע זה כך? למה הפתרונות השונים לא עובדים? הרי הם כל כך נכונים מבחינה מדינית, כל כך מסתברים והגיוניים? אכן משהו לא טבעי מתרחש מתחת לפני השטח!

בתורה הקדושה (בראשית פרק כז פסוק מ) אומר יצחק אבינו ע"ה לעשו הרשע: **וְעַל חֶרְבֶּךָ תַּחֲיֶה וְאֵת אֶחֱיֶיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה פֶּאֶשֶׁר תִּרְיֵד וּפְרִקֶתְ עַלְּו מֵעַל צְוֹאֲרֶיךָ**: מסביר רש"י: כאשר עם ישראל יעברו על התורה, אז יהיה לעשו פתחון פה לערער על הברכות שניתנו ליעקב, והוא יצליח לגבור עליו. זהו זה! לא פרשנויות כאלו ואחרות, לא פתרונות מימין ומשמאל. תמונת מצב בהירה וברורה, מציבה לנו תורתנו, תורת אמת. "על מה אבדה הארץ? על עוזבם את תורתנו!" (ירמיה ט יא)

אשר על כן, לא נהיה כאותם חכמי חלם שהחליטו להקים בית חולים לנפגעי הגשר השבור, עלינו לנסות לתקן את הגשר! לפתור את הבעיה מן השורש! החזרה אל התורה והמצוות, היא שתתן לנו את הביטחון האמיתי. לא נחכה שאחרים יתחילו. ננסה לחזק את עצמנו בלימוד התורה ובשמירתה, נשאף לתקן את עצמנו, ובכך נעשה את ההשתדלות הטובה ביותר למען שלום עם ישראל.

דוגמא מאלפת להשתדלות נכונה ואמיתית למען עם ישראל אנו מוצאים אצל מרדכי היהודי. הפסוק האחרון במגילת אסתר אומר: "ומרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו, דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו". מרדכי עולה לגדולה, נהיה משנה למלך המושל בכיפה - 127 מדינות. אנו מתארים לעצמנו שמרדכי בודאי נעשה מאז אותו היום עסקן פוליטי ממדרגה

ראשונה, מעורב בכל תהליך מדיני, הכל כמובן מתוך דאגה לאחיו היהודים המפוזרים ברחבי תבל. בתוקף תפקידו ודאי יכל לפעול רבות למען זכויותיהם ורווחתם של אחיו, ולהקל מעליהם. כך בודאי אנו סוברים שטוב ונכון שיעשה מרדכי. אך ראה זה פלא, מרדכי לא סבר כמונו. לאחר סיפור המגילה, מחליט מרדכי היהודי לעזוב את לשכתו ההדורה בשושן, והוא שם פעמיו לירושלים, שם הוא מורה הוראות בבית המקדש בהלכות הסבוכות. כפי שמוזכר במשניות מסכת שקלים: "פתחיה זה מרדכי. למה נקרא שמו פתחיה, שהיה פותח בהלכות ודורשן, ויודע שבעים לשון". איזה עוול! אנו חושבים לעצמנו, איזה בזבוז! אדם שכל כך מעורב בפוליטיקה, בעל השפעה כל כך עצומה, אינטלגנט גדול הבקי בשבעים שפות, הולך ו"מתבזבז" בירושלים, וראשו נתון בפתירת סוגיות בהלכות!?

נתאר לעצמנו שהיו מציעים לאיזשהו יהודי טוב להיות נשיא ארצות הברית, ואותו יהודי היה נמנע מכך ומעדיף להסתגר באיזו ישיבה וללמוד תורה. הלוא היינו מרעימים עליו בקולנו: עזוב את הישיבה ורוץ לקחת את התפקיד שניתן לך! ביכולתך להציל את מדינת ישראל, למנוע את תהליך הטרור, להביא רווחה כלכלית לאלפי משפחות יהודיות! אל תהיה בטלן!

כן, בעיני הבשר שלנו נדמה, כי המושכים בחוטים והקובעים מהלכים, הם אותם בעלי שררה, נשיאים, ראשי ממשלות, אילי ההון - כל נגידי תבל וחשובי ארץ הם שמובילים את המהלכים, ובידם לעזור לנו. מרדכי היהודי בהשקפתו הטהורה ידע את האמת: מה שבן תורה אחד מסוגל לעשות בעת שהוא יושב ולומד תורה, לא יעשה גם משנה למלך או נשיא ארצות הברית!!!

וגם חרבונוה זכור לטוב

בגמרא (מסכת מגילה דף טז עמוד א) אמרו, אף חרבונוה רשע באותה עצה היה עם המן לתלות את מרדכי, אלא שכאשר ראה שכלתה להמן הרעה מאת המלך, פחד על עצמו ואמר: גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי, עומד בבית המן גבוה חמשים אמה. ויש להבין, מנין לנו שחרבונוה היה באותה עצה, הלוא במגילה מבואר שנתן עצה טובה, ותו לא.

ואפשר להבין את הדבר על פי משל לעיור עני שהיה רגיל לקבץ נדבות פעם פה ופעם שם, והנה יום אחד הציעו לו חבריו שכדאי לו ללכת ביום לג' בעומר למירון לקבר רבי שמעון בר יוחאי, שם יש כינוס של הרבה אנשים, ולבטח יתרמו לו בעין יפה. שמח לעצה זו, שכר איזה נער שיוליך אותו למקום, והבטיח לו שבסוף היום יתן לו סכום יפה. הנער לקח את העיור והושיבו בכניסה, וכך נתנו לו כל אחד ואחד כמתנת ידו. לאחר כמה שעות כשכבר התעייף העיור, אסף את כספו, והניחו באמתחתו. הוא ביקש מהנער שיקח אותו למקום צדדי כדי לנוח מעט. תוך

כדי שהעיור היה נח, בא הנער בלט וגנב את כספו של העיור, ספר אותו והניחו במקום מוחבא.

לאחר שהתעורר העיור, חיפש את כספו והנה איננו, ויצעק צעקה גדולה ומרה, 'היכן כספי' גנבו את כספי'. באו אנשים ועזרו לו לחפש, וגם הנער עשה את עצמו מחפש. תוך כדי החיפוש, אמר העיור לסובבים אותו, שיבדקו אצל הנער שנמצא איתו. הרגיש בזה הנער, ומיד פנה לעיור וקרא בקול גדול: הנה מצאתי לך את האלפיים שקל שאבדו לך! לקח העיור את הכסף, ולקח גם את הנער והתחיל להכותו מכות נמרצות, ולצעוק עליו שהוא הגנב. כל האנשים הסובבים התפלאו על העיור, למה מכה הוא את הנער, במקום להודות לו שמצא את הכסף, ומניין לו שהוא הגנב? אמר להם העיור, ודאי שהוא הגנב, שאם לא כן, מנין לו לדעת שיש כאן אלפיים שקל בדיוק, אולי יש כאן אלף חמש מאות ואולי אלפיים מאתיים? אם אמר הוא בדיוק את הסכום, בודאי שהוא גנב את הכסף וספר אותו, ועכשו פחד שיגלו שהוא הגנב, לכן אמר שמצא את הכסף.

והנמשל, הנה חרבונוא אומר, 'גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי עומד בבית המן גבוה חמישים אמה', והרי מנין לחרבונוא לדעת שגובהו של העץ חמישים אמה, אולי ארבעים ותשע אולי חמישים ואחד, אלא ודאי שהרשע הזה, אף הוא באותה עצה היה, ורק כשראה שכלתה הרעה אל המן מאת המלך, ופחד על עצמו, לכן עשה עצמו כאילו אינו מאנשי המן, ואמר שיתלו את המן עליו.

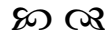
בגתנא ותרש

בתחלת המגילה נכתב שמרדכי אמר לאסתר על 'בגתן ותרש' שרצו להרוג את אחשוורוש, על ידי שימת רעל בתוך המשקה. והנה כשהמלך אמר לנעריו לראות מה כתוב בספר הזכרונות, נכתבו שמוטיהם בשינוי לשון: "וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על 'בגתנא ותרש'", ולמה השינוי הזה? אלא אמרו חז"ל, שמזכירו של המלך - שמשו, בנו של המן הרשע, משנאתו למרדכי, לא רצה שמרדכי יבוא על שכרו מאת המלך, ולכן כתב שמרדכי אמר על בגתן 'או' תרש. כלומר שרק אחד מהם רצה להרוג את המלך, ומחמת הספק הרגו את שניהם. וממילא לא מגיע למרדכי שכר על זה, כיון שבגללו נהרג אדם בחינם. אבל שלח הקב"ה את המלאך גבריאל משמים, וחילק את המילה 'או' לשנים. בגתנא ותרש, כדי שידעו שבאמת שניהם רצו להרוג את המלך ויבוא מרדכי על שכרו.

גדול השלום

כותב הגאון מוילנא על הפסוק: **פִּי מְרַדְּכֵי הַיְהוּדִי מִשְׁנֵה לְמַלְךְ אַחֲשׁוּרוֹשׁ וְגָדוֹל לַיְהוּדִים וְרָצוּי לְרַב אֶחָיו דְּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדַבֵּר שְׁלוֹם לְכָל זֶרְעוֹ: מִשְׁנֵה לְמַלְךְ -** הוא בעיני אומות העולם. **וגדול ליהודים - פירוש,** שהיה גם חשוב בעיני עם ישראל, לפי שהיה גדול בתורה. **‘ורצווי לרוב אחיו - בתורה,** כמו שכתוב (משלי פרק ח פסוק לה): **כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה’.** **דורש טוב -** הוא מעשים טובים ומדות טובות. והמדות טובות, הן יותר מכולן, שהרי הטעם שלא נכתבו המדות טובות בתורה, כי הם כוללים את כל התורה, כמו שאמרו (מסכת שבת דף קה עמוד ב) **‘כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה’,** וכל המספר לשון הרע ככופר בעיקר (מסכת ערכין דף טו עמוד ב), **וכן כולם. והשלום הוא הכלי לכל המדות,** והוא הלבוש של כל המדות. וזה שאמרו (במסכת עוקצין פרק ג משנה יב): **לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום.** והיינו שהכלי צריך שיהיה יכול לקבל הכל, ולא מצא הקב"ה כלי שיוכל לקבל הכל אלא השלום, שהוא הלבוש של כל המדות, והמדות הם כלל של כל המצות. ובירך ה' את ישראל בשלום, שיהיו יכולים לקבל את התורה, והיינו ברכת כהנים, שהם שש ברכות, חמש כנגד חמשה חומשי תורה, והששית היא כנגד המדות. **ושלום הוא כלל כל המדות,** לכן סיים בשלום, ולכן גם הששה סדרי משנה סיים בשלום, כי הם גם כן כנגד ששה הנזכרים לעיל. ועל כן מתחיל המשניות בברכות, **כי שלום הוא הצדיק,** וברכות לראש צדיק (משלי פרק י פסוק ו), ולכן אמר גם כן ודובר שלום לכל זרעו, שהיה מטיב מרדכי עם כל האומות, שלא ינקמו בזרעו הבאים אחריו, שבחיייו היה תקיף גדול ולא יכלו לעשות כנגדו כלום, אבל היה מטיב עם כל האומות במדותיו הטובות, שלא ינקמו מזרעו אחר מותו, שהיה דובר שלום עם הכל, ומזה הגיע שלום לכל זרעו עד עולם. **ושלום וברכה יהיה לנו ולכל ישראל עד העולם.** אמן.

מילי בדיחותא לפורים

☺ פעם אחת שאל כומר אחד את הגאון רבי יהונתן אייבשיץ: אתם היהודים אסורה לכם הנקימה והנטירה, ולמה עד היום אתם מתנקמים בהמן שהיה לפני יותר מאלפיים שנה? ענה לו הרב: חס ושלום, אין בזה משום נקימה ונטירה, אלא זוהי "תזכורת" ל"המנים" של כל דור ודור, להזכיר להם את סופו של המן רבם הראשון...

☺ ראו פעם אחת עם הארץ כשהוא יושב ומגרד בסכין כל שם "המן" הכתוב במגילת אסתר המודפסת בסוף החומש. גערו בו: איך אתה מקלקל את המגילה? תמה עם הארץ: הרי כתוב במפורש בתורה "מחה תמחה את זכר עמלק", אם כן צריך למחוק את שם המן מן הספר! אמרו לו: טוב, מילא שמו של המן ראוי למחוק אותו, אולם בזה אתה מגרד ועוקר גם את המילים הקדושות שמעבר לדף

מול תיבת המן? אמר להם אותו עם הארץ: הרי אמרו חז"ל 'אוי לרשע ואוי לשכנו'...

☺ עם הארץ אחד שאל את חברו: משה רבנו כידוע נולד ביום ז' באדר, אם כן יוצא שיום הברית מילה שלו חל בי"ד באדר שהוא פורים, והשאלה היא במה התחילו אז, אם במגילה או בברית? חברו ה"גאון" עיין, יגע ומצא, ענה ואמר לו: העיר גושן מסתמא היא מוקפת חומה מימות יהושוע בן נון, ואם כן אין מקום כלל לשאלתך, כי שם קורים את המגילה ביום ט"ו ולא ביום י"ד...

☺ נדבן אחד שאשתו קמצנית, הזמין פעם אחת קבוצת עניים לסעודת פורים. ראו שהאשה מגישה לבני הבית רבע עוף לכל אחד, ואילו להם העניים – רבע עוף לארבעה אנשים. מיד קם אחד מהם וקרא: רבותי, קומו ונתפלל מנחה! אמר לו בעל הבית: מה אתה מממהר, הלוא טרם אכלנו והשעה היא רק רבע לאחת?! השיב לו העני בחיוך: אצלך בצלחת רבע לאחד אבל אצלנו רבע לארבע...

☺ איש אחד הזמין לביתו אורח עני לסעודת פורים. הגישו לשולחן קערה גדולה מלאה כיסנים טעימים מאוד, וריחם נודף למרחוק. נטל האורח כיסן אחד ואמר: זה כנגד יחידו של עולם! נטל עוד שניים ואמר: אלה כנגד משה ואהרון. נטל עוד שלושה ואמר: אלו כנגד שלושת האבות, ועוד ארבעה – כנגד ארבע האמהות, ועוד שנים עשר כנגד י"ב שבטים... אמר בעל הבית לאשתו, סלקי מיד את הקערה מכאן, בטרם יקח כנגד ששים רבוא בישראל...

* * *

* *

*

שער ההלכה

הלכות פורים

חודש אדר

שמחה וששון ליהודים

הן אמת שתמיד צריך האדם להיות בשמחה, בכל מצב ובכל זמן, ויכול להגיע לזה על ידי שתולה את בטחונו אך ורק בה' יתברך, ולא חושש משום אדם בעולם, וכמו שכתב בספר חובות הלבבות, כי אחד מעמודי הביטחון הוא, להאמין ולדעת ששום אדם בעולם לא יכול להזיק לי, ולא להיטיב לי, אם לא ברצון הבורא יתברך, [כמבואר בהרחבה בשער האגדה]. מכל מקום אמרו חז"ל, משנכנס אדר מרבנים בשמחה, וכמו שנאמר במגילה, והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה. (לא)

וגבר ישראל

יש לדעת כי חודש אדר מסוגל לישועות גדולות יותר מכל חודש אחר. ולכן אם יש משפט ליהודי עם גוי, ישתדל כמיטב יכולתו שהדיון יתקיים בחודש אדר, שאז מזלם של ישראל למעלה הרבה. (לא)

משה רבנו

חילוקי דעות יש בתאריך פטירתו של משה רבנו, ומכל מקום הדעה הרווחת היא שביום ז' באדר נפטר משה רבנו, כמבואר בגמרא (מסכת קדושין דף לו עמוד א) ובשלחן ערוך (סימן תק"פ סעיף ב). ולכן מנהג החסידים הבריאים להתענות ביום זה. ובלייל ז' באדר, יש נוהגים לעשות לימוד עם סעודה, ומנהג יפה הוא, ולומדים את התיקון שסידר הגאון הבן איש חי זצ"ל. ובשנה מעוברת, יעשו את הלימוד והתענית בז' אדר ב'. וטוב שיעשו את הלימוד גם בז' אדר א'. (לב. ילקוט יוסף ה רעד)

קבלת תענית

הרוצה להתענות ביום שבעה באדר, צריך לקבל על עצמו את התענית בתפלת מנחה שלפני יום ז' באדר, ככל תענית יחיד שאדם מקבל עליו להתענות, שצריך לקבל ממנחה שביום הקודם, כמבואר בשלחן ערוך (סימן תקס"ב סעיף ו). ויאמר את הנוסח המובא בסידורים קודם אמירת 'עושה שלום' שבסיום העמידה.

פורים קטן

בשנה מעוברת, אע"פ שאין קוראים את המגילה בימים י"ד וט"ו שבאדר ראשון, מכל מקום אסור להספיד ולהתענות בהם, ואין אומרים בהם תחנון. ויש נוהגים לעשות קצת משתה ושמחה בי"ד לבני הפרזים, ובט"ו לבני ירושלים. כמו שכתבו

התוספות, הסמ"ק, הר"ן, ורבנו פרץ העיד שכן נהגו רבותיו, ושכן היה רגיל רבנו יחיאל להרבות בו בשמחה ובסעודה, ולהזמין בני אדם לשמוח עמו. וכן כתבו הגאון מוילנא, החתם סופר, האליה רבה, מנחת יצחק ועוד. לכן, נכון וראוי לעשות מסיבות עם שירות ותשבחות לה' יתברך, ולומר שם דברי תורה וחיזוק האמונה, כדי לזכות את הרבים. וכל העושים כן, תבוא עליהם ברכה. כמו שסיים הרמ"א בהלכות מגילה, 'זוטוב לב משתה תמיד', והעיקר שיהיה הכל לשם שמים. (רח)

קריאת ארבע פרשיות

סדר ארבע פרשיות

כתוספת לקריאת התורה של פרשת השבוע, תקנו חז"ל עוד ארבע קריאות בשבתות הסמוכות לפורים, ואלו הן: שקלים, זכור, פרה, החודש. והיינו שלאחר הקריאה בפרשת השבוע, קורא המפטיר אחת מהקריאות הנ"ל. פעמים שתהיה שבת אחת או שתיים מחודש אדר, שבה לא נקרא מהקריאות הנ"ל, ושבת זו נקראת 'שבת הפסקה', שמפסיקים בשבת זו מהרצף של הקריאות הנוספות.

נכדי לקבוע באיזו שבת אנו קוראים את הפרשה, ואיזו שבת היא 'שבת הפסקה', תלוי הדבר באיזו יום בשבוע יחול ראש חודש אדר. וקבעו לנו חז"ל כך: אם יחול ר"ח אדר ביום שבת, אזי בשבת זו יקראו פרשת שקלים, ולאחריה [ח' אדר] פרשת זכור, ולאחריה [ט"ו אדר] תהיה שבת הפסקה, ולאחריה [כ"ב אדר] פרשת פרה, ולאחריה [כ"ט אדר] פרשת החודש.

אם יחול ר"ח אדר ביום שני, אזי בשבת הקודמת [כ"ט שבט] יקראו פרשת שקלים, ולאחריה [ו' אדר] תהיה שבת הפסקה, ולאחריה [י"ג אדר] פרשת זכור, ולאחריה [כ' אדר] פרשת פרה, ולאחריה [כ"ז אדר] פרשת החודש.

אם יחול ר"ח אדר ביום רביעי, אזי בשבת הקודמת [כ"ז שבט] יקראו פרשת שקלים, ולאחריה [ד' אדר] תהיה שבת הפסקה, ולאחריה [י"א אדר] פרשת זכור, ולאחריה [י"ח אדר] פרשת פרה, ולאחריה [כ"ה אדר] פרשת החודש.

אם יחול ר"ח אדר ביום שישי, אזי בשבת הקודמת [כ"ה שבט] יקראו פרשת שקלים, ולאחריה [ב' אדר] תהיה שבת הפסקה, ולאחריה [ט' אדר] פרשת זכור, ולאחריה [ט"ז אדר] תהיה שבת הפסקה, ולאחריה [כ"ד אדר] פרשת פרה, ולאחריה [כ"א אדר] פרשת החודש.

כסימן לזכור את התאריכים הנ"ל, נתנו לנו חז"ל ראשי תבות: ז"טו, ב"ו, ד"ד, ו"ביו. והיינו: ז"טו, כשיחול ר"ח אדר ביום ז', אזי שבת הפסקה תחול בט"ו לחודש. ב"ו, כשיחול ר"ח ביום ב', שבת הפסקה תחול בו' לחודש. ד"ד, כשיחול ר"ח ביום ד', שבת הפסקה תחול בד' לחודש. ו"ביו, כשיחול ר"ח ביום ו', יהיו שתי שבתות הפסקה, אחת תחול בב' לחודש, ואחת בי"ז לחודש. [לחודש.]

פרשת שקלים

בשבת שלפני ראש חודש אדר, או בשנה מעוברת בשבת שלפני ראש חודש אדר ב', מוציאים שני ספרי תורה, בספר הראשון קוראים את פרשת השבוע, ובספר השני קורא המפטיר פרשת 'שקלים', שהיא בספר שמות בתחלת פרשת כי תשא.

הטעם לקריאת פרשה זו, מפני שבזמן שבית המקדש היה קיים, היו מכריזים בציבור בראש חודש אדר להביא תרומת 'מחצית השקל' לבית המקדש, כדי שמראש חודש ניסן יקריבו את קרבנות התמיד של שחר ושל בין הערבים מכסף זה, כפי שציותה התורה, ולכן אנו קוראים בתורה בשבת שלפני כן מענין נתינת 'מחצית השקל', כדי להזכיר לציבור שהגיע הזמן לתת 'מחצית השקל'.

ולכן אם חל ראש חודש אדר בשבת עצמה, אנו קוראים את פרשת שקלים בשבת שהיא ראש חודש, ולא מקדימים לשבת שלפני כן, שהרי ראש חודש הוא הזמן המתאים בדיוק לקריאה זו, שבו היו מתחילים לתת את 'מחצית השקל'. (א)

פרשת זכור

פרשת 'זכור', היא שלושה פסוקים האחרונים שבפרשת 'כי תצא', המדברים בענין מצות מחיית עמלק. והיינו שנצטוינו לזכור פעם אחת בשנה את אשר עשה עמלק לעם ישראל כששהו במדבר לאחר שיצאו ממצרים, היאך בא להלחם בהם, והפיג את האימה והפחד הנוראים שהיו לאומות העולם מעם ישראל, כי מאחר ששמעו כולם את גבורות ה' בעשר המכות שהביא על מצרים, ואת קריעת ים סוף, כולם רגזו ופחדו ונמס לבם ולא העזו להלחם בישראל, כפי שהתורה מעידה בשירת הים: שָׁמְעוּ עַמִּים יְרֵגוֹן, חֵיל אֶחָז יִשְׁבִּי פְלִשְׁתִּים: אֲזַ נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֲדוֹם, אֵילֵי מוֹאָב יֵאֱחָזְמוּ רָעַד. נִמְגּוּ [נמסו] כָּל יִשְׁבֵי כְנָעַן: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפְחַד, בְּגֹדֶל זְרוּעֶךָ יִדְמֻ [שתקו] כְּאֶבֶן. ועל ידי שבא זה הרשע עמלק, ונלחם עם ישראל, העזו אומות אחרות לאחר זמן גם כן להלחם בישראל. לכך נצטוינו לזכור דוקא את אשר עשה עמלק, ולא מה שעשו האומות האחרות, אף שגם הם נלחמו בישראל.

תקנו חכמים לקרוא פרשה זו בשבת שלפני פורים, כדי להסמיך את מחיית עמלק למחיית המן, שאף הוא היה מזרע עמלק, כמו שכתוב במגילה, המן בן המדתא האגגי, ואגג הוא היה מלך עמלק. (ג)

מצוות צריכות כוונה

לדעת רוב הפוסקים קריאת פרשת זכור היא מן התורה, וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן תרפ"ה סעיף ז). וכיון שלהלכה מצוות צריכות כוונה, לכך על השליח צבור, לעורר את דעת הקהל קודם הקריאה, שיטו אוזן קשבת לשמוע כל מילה, ויכוונו לצאת ידי חובת מצות עשה מהתורה של זכירת עמלק ומחייתו, ושגם הוא מכוין להוציאם ידי חובתם, ולא יקראו עם החזן בלחש כלל. (ג. ילקו"י רנח)

המהדרין

יש להקפיד בקריאת פרשת 'זכור', להוציא את ספר התורה היותר מהודר שיש בבית הכנסת. ולכן מקומות שאין להם ספר תורה מהודר, טוב שישתדלו להשיג ספר תורה ממקום אחר מהודר כפי ההלכה. (ה)

מושבים

אנשים הדורים במקומות מסוימים שאין להם מנין קבוע מידי שבת, עליהם לתת את דעתם על זה מלפני שבת, ולארגן מנין אנשים לקריאת 'זכור'. ואם אינם משיגים, עליהם לשבות במקום אחר שיש שם מנין, כדי לשמוע פרשת 'זכור' ולצאת ידי חובתם. ומכל מקום אם לא השיגו מנין, לפחות יקראו מתוך ספר התורה את פרשת 'זכור', אך בלי הברכות על התורה. (ו)

בר מצוה

נער בר מצוה שעלייתו לתורה בשבת פרשת 'זכור', יש להודיע לו שלא יכין לקרוא בציבור את עליית 'זכור' אלא יכין עלייה אחרת מפרשת השבוע, כיון שקריאת 'פרשת זכור' היא מן התורה ויש להקפיד שיקרא אותה רק אדם שהוא גדול ממש. ומכל מקום בדיעבד אם קרא נער הבר מצוה, יצאו הציבור ידי חובתם. (כט)

חולה

אדם שהיה חולה ולא יכל לבוא לבית הכנסת, יקפיד לרשום לעצמו שלא ישכח שכאשר יגיעו הציבור לפרשת 'כי תצא' לקראת סוף השנה בחודש אלול, יאמר לחזן שיכוין להוציא ידי חובה במצות קריאת 'זכור'. ועל כל פנים, טוב שכל חזן בפרשת 'כי תצא', יאמר לציבור שהוא מכוין להוציא ידי חובה, את כל מי שלא שמע את קריאת 'זכור' בחודש אדר. (ז)

ספר תורה פסול

ציבור שקראו 'פרשת זכור' בספר תורה מסוים, ולאחר זמן במשך השנה מצאו בו טעות, טוב שיכוונו לצאת ידי חובת 'זכור' בפרשת כי תצא, וכנ"ל. (ילקו"י רעב)

בני אשכנז

אע"פ שבכל ימות השנה, אין בני אשכנז מקפידים להתפלל דוקא בבית הכנסת שמתפללים בו על פי מבטא ונוסח בני אשכנז, אלא מצוי הדבר שפעמים רבות הם מתפללים בבית הכנסת של בני ספרד, ושומעים קריאת התורה מחזן ספרדי במבטא ספרדי, ויוצאים ידי חובתם ללא שום פקפוק, מכל מקום טוב ונכון בשבת 'פרשת זכור', שיתפללו בבית הכנסת של בני אשכנז, כדי לשמוע את הקריאה, במבטא של בני אשכנז לפי מסורת אבותיהם, כיון שקריאה זו היא מן התורה. (ח)

בני ספרד

והוא הדין להיפך, בני ספרד שמתפללים עם בני אשכנז, יקפידו שבשבת 'זכור', יתפללו בבית הכנסת של בני ספרד, כדי לשמוע את קריאת 'זכור', במבטא של בני ספרד לפי מסורת אבותיהם, כיון שקריאה זו היא מן התורה. (ח)

הכה תכה

הנוהגים להכות ברגליהם על הארץ כשהחזן קורא תיבת 'עמלק', בפרשת 'זכור' לא יעשו כן, פן יגרמו מכשול לציבור, שלא ישמעו את הקריאה כראוי. (ה. ילקו"י רנט)

נשים

מכיון שנחלקו הפוסקים אם נשים חייבות לשמוע פרשת 'זכור', לכך אשה שיכולה לבוא לבית הכנסת ולשמוע 'זכור', תעשה כן ותבוא עליה ברכה. אך אשה שקשה לה להגיע, כגון שאין בית הכנסת בקרבת ביתה וצריכה ללכת רחוק, יש לה על מה לסמוך שלא לבוא לשמוע קריאת פרשת 'זכור'. (ט)

העוסק במצוה פטור מן המצוה

נשים שיש להם ילדים קטנים ועסוקות בטיפול הילדים, ואי אפשר לעזובם מבלי שיהיה משהו שישגיח עליהם, פטורות מלבוא לשמוע פרשת 'זכור'. והטעם בזה שכלל גדול בידינו (סוכה כה ע"ב), 'העוסק במצוה פטור מן המצוה', דהיינו שכיון שהן עסוקות כרגע במצות חינוך הילדים, פטורות הן ממצות שמיעת פרשת 'זכור'. (י)

הסירו מכשול

ואמנם יש לדעת שגם אותן נשים הבאות לבית הכנסת, כדי לשמוע פרשת 'זכור', כל זה בתנאי שבאות בצניעות, ואינן מדברות בינתיים בשעת התפלה, שעוון חמור הוא מאוד, וגם לאחר התפלה אינן מתעכבות לפטפט עם כל אחת ואחת, כי כל הדברים האלו גורמים צער גדול לשכינה, שהרי הן מחטיאות את הרבים באיסור של שמירת העיניים, שאנו מזכירים אותו פעמיים בכל יום, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. לכך כל אשה תבדוק את עצמה באמת וביושר, אם כדאי שתבוא לבית הכנסת או כדאי שתשאר בירכתי ביתה, ולמצוה יחשב לה. והלואי שכל הנשים תקיימנה את המצוות שהן חייבות מן הדין כברכת המזון, כיסוי ראש ועוד, עד שיחפשו להן מצוות נוספות מחוץ לבתיהן.

מנין נשים

כדי לזכות את אותן הנשים שלא יכולות לבוא לבית הכנסת בבוקר, יש מקומות שנהגו לארגן בשעה מאוחרת יותר קריאה מיוחדת לנשים בלבד, ומכינים חזן ירא שמים שיבוא עם אשתו, ויקרא להן מתוך ספר התורה. ופשוט שאינן מברכות ברכות התורה. והגבאים המארגנים את הדבר הזה, תבוא עליהם ברכה. (י)

חומש

נשים שאינן מגיעות לבית הכנסת, טוב לפחות שיקראו את הפסוקים של 'פרשת זכור' מתוך החומש. (שו"ת יביע אומר חלק ח חאו"ח סימן נד)

מי כמוך

בשבת זכור, נהגו לומר פיוט 'מי כמוך ואין כמוך', שחיברו רבי יהודה הלוי, שחי לפני כתשע מאות שנה. ונהגו לאומרו קודם קריאת התורה, ויש שנהגו לאומרו לאחר קריאת התורה. (מו)

ירושלים

אם חל ט"ו באדר בשבת, שבת זו נקראת 'שושן פורים', נדהיינו פורים לבני ירושלים ובני שושן בלבד, אבל לשאר המקומות אינו פורים כלל, ותושבי ירושלים מוציאים בה שני

ספרי תורה, וקורא המפטיר בספר התורה השני את קריאת יום הפורים 'ויבוא עמלק', כפי שיבואר להלן בדיני 'פורים משולש'.

פרשת פרה

קריאת פרשת פרה היא בתחילת פרשת חוקת. והטעם לקריאת פרשה זו, משום שמתקרבים אנו לחודש ניסן, שבחודש זה צייתה התורה להקריב קרבן פסח בזמן שהיה בית המקדש קיים, וחייבים להקריב את הקרבן בטהרה. ויש להזכיר לכל האנשים שנטמאו בטומאת מת, לבל ישכחו לטהר את עצמם לפני הפסח, ומשלבי הטהרה שיזהו עליהם הכהן מאפר פרה אדומה, ולכן קוראים אנו פרשת פרה, ששם בארה התורה לאדם הנטמא, את תהליך טהרתו באפר פרה אדומה.

ולפי טעם זה, מבואר שנכון להודיע לציבור הנשים, כל שיכולות לבוא ולשמוע את קריאת פרשת פרה, תשתדלנה לעשות כן, שהרי גם בהן שייך הטעם שיטהרו מטומאתן, כדי לאכול קרבן פסח. (יח)

כוונת הלב

רבים מהפוסקים אומרים שגם קריאת פרשת פרה, היא מן התורה, וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן תרפ"ה סעיף ז), ולכן יש לקרוא את הפרשה, מתוך ספר התורה היותר כשר ומהודר שניתן להשיג. וכן יכוונו גם לצאת ידי חובת מצות קריאת פרשת פרה. (טז, יז)

פרשת החודש

קריאת פרשת 'החודש' היא בחומש שמות פרשת בא, ששם צויה הקב"ה לעם ישראל על קרבן פסח, כמו שנאמר, ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית.

טעה בהפטרה

בכל ארבע הפרשיות הללו: שקלים, זכור, פרה והחודש, אם טעה המפטיר ובמקום לקרוא את ההפטרה של הפרשיות הנ"ל, קרא את ההפטרה הרגילה של פרשת השבוע, אם עדיין לא ברך את הברכות האחרונות של ההפטרה, יחזור ויקרא את ההפטרה השייכת לשבת זו על פי סדר ארבע הפרשיות, אולם אם כבר סיים את ברכות ההפטרה, לא יחזור לברך שוב, אלא יקרא את ההפטרה השייכת לשבת זו מארבע הפרשיות ללא ברכות ההפטרה שוב. (כב)

מחצית השקל

זכר למחצית השקל

כבר בארנו שהמעות של מחצית השקל שצייתה התורה לתת, היו בשביל קניית הכבשים לקרבנות התמיד שהקריבו בבית המקדש, ומכל מקום גם היום בעוונותינו הרבים שחרב בית המקדש, נותנים אנו את אותו סכום, אך נזהרים לומר שכסף זה הוא 'זכר למחצית השקל' ולא מחצית השקל ממש. (קא)

זמן הנתינה

מראש חודש אדר [ובשנה מעוברת מראש חודש אדר ב'] מתחיל הזמן של נתינת זכר למחצית השקל. ועל כל פנים ישתדל לתת לפני קריאת המגילה, כמו שדרשו חז"ל (מגילה יג עמוד ב), "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם [הקב"ה], שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים הקב"ה את שקלי ישראל לשקליו". (קא)

מי המקבל

את הכסף של זכר למחצית השקל, נותנים היום לטובת מוסדות של תורה וישיבות קדושות שמתגדלים בהם תלמידי חכמים, שזה מהווה כתחליף לקרבנות שהיו מכפרים על עם ישראל בזמן שבית המקדש היה קיים. ואדרבה מעלת התורה גדולה יותר ממעלת הקרבנות, כמו שאמרו חז"ל במסכת מגילה (דף ג עמוד א), גדולה מצות תלמוד תורה יותר מהקרבנות. ובמדרש מסופר על רבן יוחנן בן זכאי שהיה מהלך בירושלים ורבי יהושע היה מהלך אחריו, וראו את בית המקדש שהוא חרב, אמר רבי יהושע אוי לנו על בית המקדש שהוא חרב, שבו היו מתכפרים עוונותינו. אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: בני, אל ירע בעיניך, יש לנו כפרה אחרת שהיא כמותה, והיא תלמוד תורה וגמילות חסדים, וזהו שנאמר: (הושע ו, ו) "כִּי חֶסֶד חִפְצָתִי וְלֹא זָבַח וְדָעַת אֱלֹהִים [תורה] מַעֲלֹת". וכל המשתדל להיות עושה וּמַעֲשֵׂה בהרמת קרן התורה ולומדיה, יזכה לראות בהרמת קרן ישראל. (קא)

מאיזה גיל

כל מי שהוא למעלה מגיל עשרים שנה, צריך לתת זכר למחצית השקל. אולם טוב להחמיר ולתת כבר מגיל שלוש עשרה. וכן טוב לתת גם עבור ילדיו הקטנים. (קד)

נשים

גם הנשים צריכות לתת זכר למחצית השקל. (קא)

הסכום

מטבע של מחצית השקל הוא תשעה גרם כסף טהור, לפי מחיר הכסף הגולמי מידי שנה בשנה [ובשנים האחרונות סכום זה נע בין 10 ₪ ל - 20 ₪]. ורשאי לתת או כסף או חפץ בסכום זה. (קב)

העשיר ירבה

הרוצה לתת יותר מהסכום הנדרש, רשאי לתת כמתנת ידו למוסדות של תורה, צדקה וחסד, ותבוא עליו ברכה.

והדל ימעיט

מי שמצבו הכלכלי קשה, די שיתן מטבע של חצי שקל [50 אגורות] המצוי כיום. (קד)

מעשר כספים = מדה בינונית

ראוי ונכון לכל אדם [במשך כל ימות השנה] להפריש מהכנסותיו לצדקה. ואדם הנותן מעשר כספים, דהיינו 10% מכל הרווחים, זוהי מדה בינונית בצדקה, אך מצוה מן

המובחר לתת חומש [20%]. ומכל מקום הנותן פחות ממעשר הרי זו עין רעה, כמבואר כל זה בשלחן ערוך הלכות צדקה (יורה דעה סימן רמט סעיף א).

הנוהג לתת מעשר כספים או חומש, אין לו לתת מזה למעות של 'זכר מחצית השקל', אלא יתן מכסף אחר 'זכר למחצית השקל'. אולם אם בשעה שהתחיל לתת את המעשר או את החומש, אמר שהוא נוהג כן 'בלי נדר', ולעת עתה מצבו הכלכלי קשה, רשאי לתת 'זכר למחצית השקל' ממעות אלו. (קד)

תענית אסתר

חסדי ה' כי לא תמנו

ברוב רחמיו וחסדיו של בורא עולם עלינו, ביטל את גזרתו של המן רשע, ששלח אגרות למאה ועשרים ושבע מדינות, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ביום י"ג לחודש אדר, ובורא עולם הפר את עצתו וקלקל את מחשבתו. בעקבות ביטול הגזרה, נשלחו אגרות שניות שהיהודים יקהלו באותו יום י"ג לחודש אדר, לעמוד על נפשם מפני אויביהם ולהרוג בשונאיהם, והיו זקוקים לרחמי שמים מרובים, לבל יוכלו אויביהם לפגוע בהם, ועמדו בתפלה ובתחנונים ובתענית באותו יום, כשם שעשה משה רבנו ביום שנלחמו עם ישראל בעמלק, שישב בתענית ובתפלה, וגבר ישראל. וה' יתברך שמע את תחינתם, וקיים בהם 'ונהפוך הוא אשר ישלחו היהודים המה בשונאיהם', והרגו היהודים בשונאיהם שבעים וחמשה אלף איש, מלבד מה שהרגו בעיר שושן, ושום יהודי לא נהרג, כי לא בחיל ולא בכוח, כי אם ברוחי אמר ה' צבאות. וזכר לתענית זו, נהגו בכל תפוצות ישראל להתענות בכל שנה ושנה ביום י"ג באדר, זכר לנס שנעשה לעם ישראל. (לז)

כשחל י"ג באדר ביום שבת, מקדימים להתענות ביום חמישי. ואע"פ שאר תעניות שחלו בשבת מאחרים ליום ראשון, כאן מקדימים, מכיון שכל התעניות נתקנו מחמת פורענויות שהיו כמאורעות החורבן וכדומה, וכלל בידינו שפורענות לא מקדימים, אבל תענית אסתר אינה זכר לפורענות. ועוד כי לא שייך לדחות את התענית ליום ראשון שזה פורים שאסור להתענות בו.

מעוברות

נשים מעוברות פטורות מלהתענות, אף אם אינן מצטערות מהתענית. ומעוברות היינו משלושה חדשים ומעלה. ומכל מקום אף קודם לכן אם סובלת מהקאות ומיחושים או חולשה רבה, פטורה מלהתענות. ויש מקילים כל שנודע לה על ידי בדיקה רפואית שהיא בהריון. (לז. סנסן ליאיר עמוד קמה)

יולדת ומפלת

היולדת פטורה מלהתענות, בין שהיא מניקה בפועל ובין שאינה מניקה בפועל, כל שהיא בתוך עשרים וארבע חודש [שנתיים] ללידה, הרי היא פטורה. (לט)

אשה שהפילה, גם היא פטורה מלהתענות בתוך כ"ד חודש מהפלתה. (ילקו"י רעח) ויש לציין שקולא זו היא רק בתענית אסתר, אבל בשאר תעניות אם אינה מניקה בפועל, הרי היא

צריכה להתחיל להתענות, ורק אם תרגיש חולשה יתירה, תהיה רשאית לאכול. כמבואר בחוברת 'ארבע תעניות ובין המצרים בהלכה ובאגדה'. (לח)

חולה

חולה אפילו שאין בו סכנה, או אדם שיש לו חולשה יתרה, וכן זקן מופלג שתש כוחו, פטורים מלהתענות. ואינם צריכים להשלים את התענית לכשיבריאו. ואולם מי שמצטער מכאבי עיניים, אף על פי שפטור מלהתענות ביום זה, מכל מקום כשיבריאו, ישלים את תעניתו לאחר פורים, אלא אם כן אכל על פי פקודת רופא, שאז אינו צריך להשלים את התענית. (לט)

ויראת מאלוהיך

על כל אדם בריא להתענות תענית אסתר, בין אנשים ובין נשים, ולא יפרוש מן הציבור בחיפוש כל מיני תרוצים של חולשה וכדומה, כי יודע תעלומות יודע בדיוק, אם האדם יכול להתענות או לא. (מב)

מזל טוב

חתן וכלה שנמצאים בתוך שבעת ימי המשתה, פטורים מלהתענות. וכן שלושה בעלי ברית: אבי הבן, הסנדק והמוהל, פטורים מלהתענות, ואינם רשאים להחמיר על עצמם, כיון שיום טוב שלהם הוא. [אבל בשאר התעניות שחלו בזמן ואינן דחויים, הרי הם חייבים להתענות, כמבואר בחוברת 'ארבע תעניות ובין המצרים בהלכה ובאגדה']. (מב)

רוב מניין

אם יש בבית הכנסת ששה מתענים, אז מוציאים ספר תורה במנחה וקוראים 'ויחל משה'. אך אם אין ששה מתענים, לא יוציאו ספר תורה. וכמו כן, לא יאמר השליח ציבור 'ענגו' בחזרת התפלה בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו', אלא יאמרה בברכת 'שומע תפלה'. (מד)

פעמיים באהבה

אין להעלות לספר תורה אלא אדם שמתענה, ולכן אם יש כהן אחד ואינו מתענה, טוב שיצא הכהן מבית הכנסת ויעלה ישראל במקומו. ואם אינו יוצא, יאמרו "אף על פי שיש כאן כהן, יעמוד ישראל במקום כהן". והוא הדין אם יש לוי שאינו מתענה, יקרא הכהן פעמיים גם במקום הלוי. (מה)

קריאת המגילה

ערים המוקפות חומה

נאמר במגילה (פרק ט פסוק יט), על כן היהודים הפרזים הישבים בערי הפרזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלח מנות איש לרעהו: ומכאן למדו חז"ל שאותם ערים שלא היו מוקפות חומה בתקופתו של יהושע בן נון שנכנסו עם ישראל לארץ ישראל, אלא היו פרזות [לשון פרוץ בלי חומה], קוראים את המגילה ביום י"ד באדר. אבל הערים שהיו מוקפות חומה בתקופה ההיא כעיר הקודש ירושלים, קוראים את המגילה ביום ט"ו באדר.

אחד מן הטעמים שתלו זאת בערים המוקפות חומה דוקא מזמן יהושע בן נון, משום שיהושע בן נון הוא הראשון שנלחם בעמלק, והמן הוא מזרע עמלק. (קי)

ערים המסופקות

יש כמה מערי הארץ העתיקות, שמסופקים אנו אם אכן הן היו מוקפות חומה בתקופת יהושע בן נון או לא, [כמו טבריה, חברון, יפו, עכו, צפת, לוד, רמלה, באר שבע, חיפה]. ואף על פי שבפסוקים בנביא מבואר בכמה מקומות שערים אלו היו מוקפות חומה, מכל מקום חוששים אנו שמא בימינו נבנו הערים האלו רחוק ממקומם הראשון. ולכן במקומות אלו קוראים את המגילה עם ברכותיה ביום י"ד, וביום ט"ו חוזרים וקוראים את המגילה בלא ברכה, ויאמרו 'ועל הניסים' בתפלות גם ביום ט"ו, ואין בזה חשש הפסק. וטוב שיעשו גם את שאר המצוות: משלוח מנות, מתנות לאביונים וסעודת פורים. אך לא יוציאו ספר תורה לקרוא שוב את קריאת התורה של פורים. (קיא, קיד)

סמוכים לעד לעולם

עיר המוקפת חומה שקוראים בה בט"ו, ויש עיר הסמוכה לה בתוך מרחק של מיל [960 מטר], גם העיר הזאת מצטרפת לעיר המוקפת חומה, ונחשבת כהמשך אליה, וקוראים בה בט"ו. [ומכיון שפרטי דינים רבים יש בזה, לכן כשיש ספק יש לשאול רב] (ת"ה ריט)

לו יצויר שיבנו את כל השטחים הפנויים שבין עיר לעיר בארץ ישראל עד ירושלים, ימצא שבכל ערי הארץ יקראו מגילה ביום ט"ו כירושלים עיר הקודש. ובאמת אין זה פלא, כי בקרוב ממש עומד להיות כך, וכמו שאמרו חז"ל (פסיקתא רבתי פרשה א) אמר רבי לוי עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל, וארץ ישראל ככל העולם כולו, והיאך באים הם לראש חודש ולשבת מסוף העולם? אלא העננים באים וטוענים אותם ומביאים אותם לירושלים, והם מתפללים שם בבוקר, והוא שהנביא ישעיה (ח, ט) מקלסם, "מִי אֵלֶּה בָּעֵב [כענן] תְּעוֹפִינָה וְכִיּוֹנִים אֶל אֶרְבֹּתֵיהֶם".

בני ברק. תל אביב.

בערים הסמוכות לערים המסופקות, יש מחמירים לקרוא את המגילה שוב בט"ו. ולכן בעיר בני ברק ותל אביב שהם סמוכות ברצף בתים לעיר יפו, טוב שיחמירו לקרוא גם ביום ט"ו בלי ברכה, וכן כל כיוצא בהן. (קיב)

ירושלים

ואמנם ירושלים עיר הקודש, שברור לנו שהיא אותה ירושלים שבזמננו, שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, קוראים בה את המגילה ועושים את כל מצוות הפורים בט"ו באדר בלבד. וכן בעיר שושן [המאדאן] קוראים את המגילה ביום ט"ו, כיון ששם המשיכו עם ישראל להרוג בשונאיהם גם ביום י"ד, ונמצא שנחו מהמלחמה ביום ט"ו, לכך חוגגים הם את יום הפורים ביום זה שנחו בו. (קי)

ועשו סייג לתורה

נתנה התורה כח לחכמי ישראל לתקן תקנות ולגזור גזרות, למען ישמרו עם

ישראל את דיני התורה כדת וכדין, ולא יבואו חס ושלום להכשל בהם. וכמה דוגמאות מצאנו לזה, כמו במצות שופר, שכידוע שאם חל יום הראשון של ראש השנה בשבת, גזרו חז"ל שלא לתקוע בשופר בשבת, ותוקעים רק למחרת ביום השני של ראש השנה. והטעם, כיון שהתורה אסרה עלינו בשבת לטלטל חפץ כל שהוא מרשות היחיד [מהבית] לרשות הרבים [לרחוב] כאשר אין עירוב בעיר, וקיים חשש שמא ישכח משהו ששבת היום ויטלטל את השופר מרשות היחיד לרשות הרבים. וכיוצא בזה מצאנו לגבי מצות לולב, שאם חל ט"ו בתשרי ביום שבת, אין אנו נוטלים את ארבעת המינים בשבת, מחשש שמא יטעה אדם ויוציא את הלולב מרשות היחיד לרשות הרבים, ויעבור על איסור תורה של הוצאה.

ומעתה כאשר חל ט"ו באדר בשבת קודש, [אבל יום י"ד באדר לעולם לא יחול בשבת] גזרו חכמים שלא לקרוא את המגילה בשבת, מחשש שמא יטעה משהו ויוציא את המגילה מהבית לרשות הרבים, ולכך הקדימו את הקריאה ליום שישי שהוא יום י"ד באדר. ונמצא אז שתושבי ירושלים יקראו את המגילה יחד עם כל עם ישראל. ומחשש זה שמא יטעו ויוציאו את המגילה בשבת, אסרו חכמים לטלטל את המגילה בשבת זו בלבד, והרי היא מוקצה. (ה"ע ג קצה)

זמן הקריאה

חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה, ולחזור שוב ולקרוא ביום. וקריאה של לילה, זמנה עד עמוד השחר. וקריאה של יום, זמנה מהנץ החמה עד השקיעה. ואם לא קרא את המגילה בליל פורים, לא מועיל שיחזור לקרוא פעמיים ביום. (מז)

לא תאכלו

אסור לאכול קודם קריאת המגילה עוגה או לחם בכמות כביצה [בלי קליפתה - 50.4 גרם]. וגם הנשים צריכות להזהר בזה. ומכל מקום מותר לאכול פירות או אורז וכיוצא בזה אפילו יותר מכביצה. וכן מותר לשתות תה או קפה הרבה. ומכל מקום ברוב המקומות שקוראים את המגילה בליל י"ד באדר, כיון שהם יוצאים מהתענית מיד ליום הפורים, אם רעב הוא מאוד, ובפרט אם הוא החון הקורא את המגילה, רשאים לאכול יותר משיעור כביצה עוגה או לחם, ובתנאי שיבקשו מאחר שיזכיר להם לקרוא את המגילה. (צה)

הדרת מלך

מצוה מן המובחר לקרוא את המגילה בציבור גדול, כמו שנאמר (משלי פרק יד פסוק כה) "ברוב עם הדרת מלך", שבזה מתהדר ומתגדל שמו יתברך יותר, היאך עם ישראל מתקבצים ובאים בהמוניהם לספר ולפרסם את שבחיו של הבורא יתברך, ואת נסיו ונפלאותיו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

לא ברעש ה'

ומכל מקום אם בבית הכנסת שהציבור גדול, יש הפרעות ורעשים, ואינו יכול לשמוע את המגילה כראוי, רשאי לקרוא במקום אחר במנין של עשרה. (מט)

לא טוב היות האדם לבדו

מי שיש לו מגילה כשרה בעצמו, מעיקר הדין רשאי לקרואה לעצמו ולברך לעצמו בלחש, אלא שעדיף יותר שישמע מהשליח ציבור, כי בכל בתי הכנסת המתוקנים, ישנו שליח ציבור המכין את הקריאה קודם לכן היטב וקוראה כראוי, אבל זה הקורא את המגילה לבדו בלחש, על פי רוב אינו בקי לקרוא בדקדוק כראוי, ויכול לטעות בקריאה ולא יהיה מי שיתקנו. ופעמים רבות הקריאה בלחש מפריעה ליושבים על ידו. ולבד מזה, הרי שבקריאתו לבדו, הוא מפסיד את מעלת 'ברוב עם הדרת מלך', שזה שייך דוקא כשכולם יוצאים ידי חובה מאדם אחד. (סט)

עיוור ואילם

הסומא והאילם, חייבים לשמוע מקרא מגילה מאדם אחר. (נו)

חרש

חרש המדבר, צריך לקרוא את המגילה לעצמו, אך אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתם, כיון שלא ברור חיובו כל כך. ומכל מקום אם הוא שומע על ידי מכשירי שמיעה המצויים בימינו, ואין קורא אחר, יש להקל שיקרא להוציא אחרים. (נה)

חולה

חולה שלא הגיע לבית הכנסת בפורים ולא שמע קריאת המגילה, רשאי החזן ללכת לביתו אחר התפלה ולקרוא לו שוב ולהוציאו ידי חובה. ולגבי ברכות המגילה - אם החולה יכול לברך, עדיף שהוא יברך והקורא יקרא, אך אם הוא חולה כל כך שאינו יכול לברך, רשאי הקורא גם לברך ולהוציאו ידי חובה.

והטעם בזה, כיון שב'ברכות המצוות' יש לנו כלל: אע"פ שיצא אדם ידי חובתו, מוציא הוא את אחרים ידי חובתם. שכיון שכל ישראל ערבים זה לזה, נמצא שכל עוד יש יהודי שלא קיים את המצוה, חסר בי גם כן חלק מקיום המצוה, ורשאי אני להוציאו כדי להשלים את חלקי.

נשים

אשה חייבת בקריאת המגילה עם ברכתיה, ובפרט שברוך ה' רבה הדעה בבנות ישראל ולומדות קרוא וכתוב כבר מגיל קטן, ומבינות את הכתוב, שבודאי יש להן לברך ללא שום חשש, כדעת מרן השלחן ערוך והרמ"א (סימן תרפ"ט). ולכן אם מארגנות להן הנשים מנין לעצמן, אשה אחת תברך, ותוציא ידי חובה את שאר הנשים, והאיש יקרא. (נג)

והן אמת שכלל גדול בידינו: נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא [גורם]. דהיינו כל מצוה שצויה אותנו בורא עולם לעשותה, אם המצוה היא תלויה בזמן קבוע, כלומר, שהזמן גורם למצוה לבוא, האשה פטורה מלעשותה. כגון, מצות סוכה, שהנשים פטורות מלשבת בסוכה, כי זמנה קבוע שבעה ימים בשנה. וכן פטורות הן מלהתעטף בציצית, כי זמנה קבוע ביום ולא בלילה. וכן פטורות הן מלהניח תפילין, כי זמן הנחתם קבוע בחול ולא בשבת, וכן כל כיוצא בזה.

וכלל זה קיים לא רק במצוות מהתורה אלא גם במצוות מדברי חכמים, ואם כן לכאורה תהיינה הנשים פטורות מקריאת המגילה, כיון שמצוה זו זמנה קבוע ב"ד או בט"ו באדר? אולם יש מצוות

שהגם שזמנן קבוע, בכל זאת הנשים חייבות בהן, כגון מצוות ש'אף הן [הנשים] היו באותו הנס'. כמו בחנוכה, שהיו גם הנשים בכלל גזרת השמד של היוונים, והתשועה היתה לכלל ישראל, וגם בזכות יהודית בתו של יוחנן כהן גדול שדחפה את אחיה החשמונאים שילחמו ביוונים ולא יכנעו להם. וכן היה בנס פורים, שביקש המן להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף 'נשים' ביום אחד, ואף הן נושעו בכלל ישראל, ונתקיים בהם 'ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם'. וגם הנס היה בהשתדלותה של אשה היא אסתר המלכה, לכך גם הנשים חייבות.

נשים צדקניות

אם אפשר עדיף שכל אשה תצא ידי חובתה, על ידי שבעלה יקרא לה מתוך מגילה כשרה לאחר שיחזור מבית הכנסת. אולם כיון שלא כולם בקיאים בקריאת המגילה כראוי, טוב שיארגנו בבית הכנסת בשעה מסוימת לכל ציבור הנשים, שתבואנה לשמוע קריאת המגילה מחזן ירא שמים שיבוא עם אשתו, והיא תברך והוא יקרא להן.

ואולם יש נשים שנהגו לבוא לעזרת הנשים שבבית הכנסת ולשמוע משם את קריאת המגילה, אך כבר כתב המשנה ברורה (סימן תרפ"ט סעיף קטן א) שלא ברור אם יוצאות ידי חובה הנשים ששומעות מעזרת הנשים, שהרי קשה לשמוע כראוי, מבלי לאבד אפילו מילה אחת. ולפי זה במקומות שמביאים ילדים קטנים לבית הכנסת, וכל שכן כשהאשה עצמה מביאה את ילדיה, אין ספק שהריכוז קשה מאוד שהרי עסוקות הן בהשגחה על הילדים, ולכן כל אחת תתן אל ליבה קודם לכן, אם אכן היא מקפידה שלא לאבד מלשמוע אפילו מילה אחת, שלדעת הרבה פוסקים לא יצאה ידי חובתה, וממילא אם כדאי לה לצאת ידי חובה באופן כזה.

בת ישראל כשרה

ומכל מקום יש לדעת כי אף אם ברור לה שבאמת היא תקשיב טוב ותצא ידי חובתה כראוי, כל זה בתנאי שאינה באה לבית הכנסת עם כל מיני תחפושות שאינן עומדות בגדרי הצניעות שתורתנו הציבה לנו, אלא באה ביראת שמים ובצניעות כראות לבת ישראל הכשרה. ובלאו הכי אין מן הראוי כלל שאשה בוגרת תבוא מחופשת במקום שהגברים מצויים שם, שאין דרך בנות ישראל הכשרות במעשים אלו, ואין רוח חכמים נוחה מהם כלל. וכן אינה מדברת בשעת התפלה, וגם לאחר התפלה אינה מתעכבת לפטפט עם כל אחת, כי כל הדברים האלו גורמים צער גדול לשכינה שהן מחטיאות את הרבים בעוון החמור של שמירת העיניים. לכך כל אשה תבדוק בעצמה באמת ובתמים, אם כדאי שתבוא לבית הכנסת או שעדיף לה שתצא ידי חובה בדרכים האחרות כנ"ל.

נוסח הברכה

גם לנשים נוסח הברכה הוא: 'על מקרא מגילה'. ויש מבנות אשכנז, שנוהגות לברך 'לשמוע מקרא מגילה'. וכל מקום יעשו כפי מנהגם. (ה"ע א רכד. משנ"ב תרפ"ט ח)

קטנים

ילדים קטנים שהגיעו לגיל חינוך [מגיל חמש או שש ומעלה, כל ילד לפי הבנתו], מצוה להביאם לבית הכנסת, בתנאי שיושבים יפה בקריאת המגילה, ואינם מפריעים

כלל. אך ילדים קטנים שלא הגיעו לגיל חינוך, אין להביאם לבית הכנסת, שהם מבלבלים את השומעים החייבים בקריאה, והמביאם לבית הכנסת, חטא הרבים נשא. ולכן על כל גבאי בתי הכנסת שומרי משמרת הקודש, לעמוד על המשמר להשיג בעין פקוחה שלא יפריעו הילדים בהכאות ברעשנים ובאקדחים ובכל סוגי הפיצוצים, בעת שהשליח ציבור אומר 'המן', שדבר זה גורם לרעש והפרעת הסדר, וגורם מניעת שמיעת מקרא מגילה כהלכה לאנשים המחויבים בה. (סא)

מעשה רב

וכבר סיפר מרן הרב עובדיה יוסף שליט"א, שלפני כחמישים שנה שהיה גר בשכונת בית ישראל בירושלים, קודם שהיה קורא את המגילה היה אוסף בכבודו ובעצמו יחד עם הגבאי את כל כלי הנשק והפיצוצים שהביאו הילדים, כדי שלא יפריעו באמצע הקריאה, ולו אפילו לאדם אחד שלא ישמע את הקריאה כהלכה.

ומכל מקום גם ילדים קטנים שלא הגיעו לגיל חינוך, אם הם שקטים ודעתנים, אפשר להביאם, ויש בזה גם מצוה. (סב)

אבל

אבל בתוך י"ב חודש על אביו או אמו, או בתוך שלושים יום על שאר קרובים [אח, אחות, בן, בת, אשתו], רשאי לקרוא את המגילה בציבור ולברך ברכת 'שהחיינו'. (סז)

רדיו

השומע קריאת המגילה ברדיו בשידור חי, אינו יוצא ידי חובה. ומכל מקום עונה 'אמן' אחר ברכות החזן. אך אם אינו שידור חי, לא יענה 'אמן'. (נו)

רמקול

אם אולם בית הכנסת גדול מאוד, ובאים קהל גדול לשמוע את המגילה, ורוצים להשמיע את המגילה באמצעות הרמקול, כאן תלוי הדבר, שאם כל הקהל יכולים לשמוע את השליח ציבור גם אם לא היה הרמקול, אלא שהרמקול רק מסייע קצת להגברת קולו, הרי הם יוצאים ידי חובתם. אך אם אינם יכולים לשמוע את השליח ציבור ללא הרמקול, כאותם היושבים רחוק מהתיבה או בעזרת נשים, אין יוצאים ידי חובה בשמיעה מהרמקול. וכמבואר כן בפוסקים: מנחת אלעזר ממונקטש, שבט הלוי וואזנר, רבבות אפרים גרינבלט, האדמו"ר מליבאוויטש בספרו שובע שמחות, ועוד. (נו)

כתבי הקודש

טוב להחמיר ליטול את הידים קודם קריאת המגילה, כדי שיוכל לגעת במגילה בידי ממש, ולא באמצעות מטפחת. (עו)

גלילה

יש שנהגו לפתוח את כל המגילה קודם הקריאה, וכך מברכים כשהמגילה כולה פתוחה. ויש שנהגו שלא לפתוח את המגילה, אלא שלאחר שמסיימים לקרוא את

העמוד הראשון, אינם גוללים אותו כספר תורה, אלא מניחים את המגילה פתוחה, וכן הלאה בכל עמוד ועמוד, עד שכאשר מסיימים את הקריאה כולה, תהיה כל המגילה פתוחה לפניו כאגרת, כדי לפרסם ולהראות את הנס יותר.

ויש להזכיר לקהל שגם הם לא יגללו את המגילה אחר קריאת העמוד הראשון, אלא יניחו אותה פתוחה עד סיום הקריאה, ויזהרו מאוד שלא תיגרר בארץ. (עד)

ברכות המגילה

קודם קריאת המגילה בלילה, עומד השליח ציבור ומברך שלוש ברכות: א. על מקרא מגילה. ב. שעשה ניסים. ג. שהחיינו. וקודם קריאת המגילה ביום, מברך רק שתי ברכות: א. על מקרא מגילה. ב. שעשה ניסים. (גס)

בני אשכנז

יש מבני אשכנז שנהגו לברך 'שהחיינו' גם קודם קריאת המגילה ביום. ויש שנהגו כבני ספרד שלא לברך 'שהחיינו' אלא בלילה. וכל מקום יעשו כפי מנהגם. (גס)

כבוד הציבור

השליח ציבור יעמוד מתחילת הברכות עד סוף הקריאה, מפני כבודם של הציבור. ומכל מקום הקורא לנשים בביתו, אינו צריך לעמוד בשעת הקריאה. (סט)

עמוד עמדי

יש נוהגים שהקהל עומדים בשעת הברכות, ויושבים בשעת הקריאה. ויש נוהגים שהקהל יושבים גם בשעת הברכות. וכל מקום יעשו כפי מנהגם. ובמקום שנוהגים לעמוד, גם הנשים הנמצאות בעזרת הנשים, וגם במנין מיוחד לנשים, תעמודנה הנשים בברכות. (סח)

מימיני מיכאל ומשמאלי גבריאל

טוב ששני אנשים יעמדו אחד מימין השליח ציבור ואחד משמאלו, במשך כל זמן הברכות וקריאת המגילה. (ע)

כוונת הלב

קודם הברכות, יעורר השליח ציבור את תשומת לב הקהל שיכוונו לצאת ידי חובת מקרא מגילה, שהרי 'מצוות צריכות כוונה'. וכן שיקפידו לשמוע כל מילה ומילה, ולא יאבדו מלשמוע אפילו מילה אחת. (ע)

דיוק הקריאה

צריך לדקדק היטב בקריאת המגילה ובשמיעתה, לבל ידלג אפילו תיבה אחת, כי רבו הפוסקים האומרים שאם חיסר אפילו תיבה אחת, לא יצא ידי חובתו. ולכן במקום שמרעישים באמירת 'המן', על החזן להמתין עד שיעבור הרעש, ולחזור על המילה שוב, כדי להוציא ידי חובה את אותם שלא שמעו כראוי. (עח, עט)

טעמו וראו

לכתחילה צריך לקרוא את המגילה עם נגינת טעמי המקרא שלה. אולם אם אין בציבור מי שיוודע לקרוא עם הטעמים, יקראוה בלי טעמים. (ילקו"י רצו)

ונחלמה חלום

טוב שכל אדם יחזיק מגילה כשרה בידו, כדי שאם 'חלם' באמצע הקריאה ולא שמע כמה מילים, יקרא מהר מתוך המגילה שלו, וידביק את הקצב עם החזן. ואינו רשאי להמשיך לשמוע ולאחר מכן להשלים, כיון שחייבים לקרוא או לשמוע את המגילה כולה על הסדר.

ואולם אם אין לו מגילה כשרה, יקח לכל הפחות מגילה מודפסת שאינה כשרה, וגם ממנה רשאי להשלים כמה מילים. ובתנאי שאין זה ענין שלם במגילה, כגון המעשה כולו של בגתן ותרש, שאז אינו יכול להשלים אלא ממגילה כשרה. (עט)

טעות

אם טעה החזן וקרא ומרדכי 'ישב', במקום 'יושב', או שטעה וקרא והמן 'נפל' במקום 'נופל', לא יצא, ומחזירים אותו וקורא שנית כהוגן. וכן בכל טעות שמשנה את הענין, מחזירים אותו. אבל אם אין זה משנה את הענין כגון שקרא 'יהודיים' במקום 'יהודים', אין מחזירים אותו. (פ)

ואתם תחרישון

אסור לדבר בשעת הקריאה, ואם דיבר בעוד שהחזן המשיך לקרוא, לא יצא ידי חובה וצריך לחזור לקרוא על הסדר מאותו פסוק שדיבר בו, עד סוף המגילה. (פ)

מתנמנם

הקורא את המגילה כשהוא מתנמנם, יצא ידי חובתו. אבל השומע את המגילה כשהוא מתנמנם, לא יצא. ולכן אותם שנשארים ערים בליל פורים וחוגגים עד השעות הקטנות של הלילה, יזהרו שלא לנמנם בקריאת המגילה בבוקר, שאז לא יצאו ידי חובה. וגם יש בעיה שנרדמים עם התפילין. (פג)

לשונות של גאולה

נוהגים הציבור לומר בקול רם את ארבעת הפסוקים הקשורים לגאולה שהיתה לעם ישראל בפורים, והם: א. איש יהודי היה בשושן הבירה. ב. בלילה הוא נרדה שנת המלך. ג. ומרדכי יצא מלפני המלך. ד. ליהודים היתה אורה ושמחה. ויש שנהגו לומר בקול רם גם את הפסוק האחרון, כי מרדכי היהודי משנה למלך. ולאחר שאמרו הקהל בקול רם, חוזר החזן לומר שוב את הפסוקים מתוך מגילתו הכשרה. (פד)

המלך

כשקורא החזן 'בלילה ההוא נרדה שנת המלך', ינגן ויאריך מעט בתיבת 'המלך',

כדי לרמוז מה שדרשו חז"ל (ילקוט שמעוני אסתר תתרוז) 'שנת המלך', אמר רבי תנחומא, כביכול 'נדרה שנת מלכו של עולם'. ועיין לעיל בשער האגדה בזה. (ה"ע א רכז)

נשימה ארוכה

צריך החזן לקרוא את שמות עשרת בני המן, ואת תיבת 'עשרת' בנשימה אחת, כדי לרמוז שכולם נהרגו ונתלו כאחד. וטוב שיתחיל לקרוא בנשימה אחת כבר מתיבות 'חמש מאות איש' עד 'עשרת', לרמוז שעשרת בני המן היו שרים על אותם חמש מאות איש. ומכל מקום אם לא אמר בנשימה אחת, יצא ידי חובה. (פה)

ואת

כשקורא בנשימה אחת, יקפיד שלא ידלג את התיבות 'ואת' של כל אחד מעשרת בני המן, מתוך המגילה כראוי. (פז)

דקדוקים

כשיגיע הקורא במגילה לפרק ח פסוק יא, יכפול: לְהַשְׁמִיד לְהַרְג וּלְאַבֵּד, וְלַהֲרֹג וּלְאַבֵּד. וכן בפרק ט פסוק ב, יכפול: וְאִישׁ לֹא עִמָּד בְּפָנֵיהֶם, וְאִישׁ לֹא עִמָּד לְפָנֵיהֶם. כי יש בהם שתי נוסחאות. אבל אין לכפול בפרק ג פסוק ד, וַיְהִי כְּאֶמְרָם, באמרם, אלא יקרא 'כְּאֶמְרָם' בלבד ככל קרי וכתוב. כמבואר בשלחן ערוך (סימן קמא סעיף ח) (פז)

וששון ויקר

בקריאת המגילה ביום, כשיגיע לפסוק, 'ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר'. בתיבת 'אורה' ימשמש בספר תורה המונח על התיבה. ובתיבת 'ויקר', ימשמש בתפילין של יד ושל ראש וינשקם. והנוהגים להניח תפילין של רבנו תם, רשאים לקרוא את המגילה עם תפילין של רבנו תם. (קח)

האגרת הזאת

כשיגיע הקורא במגילה לפסוק, 'אגרת הפורים הזאת', ינענע את המגילה. (קח)

ברכה אחרונה

בסיום קריאת המגילה, גולל השליח ציבור את המגילה, ולאחר מכן מברך ברכת 'האל הרב את ריבנו'. וישתדלו שלא לדבר עד אחר הברכה. (עו)

עשרה

אין לברך ברכה אחרונה על המגילה אלא אם יש עשרה גברים או עשר נשים. ולכן הקורא את המגילה לנשים ויש שם עשר נשים, אחת תברך ותוציא את כולן ידי חובתן. וגם קטנים או קטנות שהגיעו לחינוך, אפשר לצרפם לברכה זו. (פט)

ארור המן

אחר קריאת המגילה אומרים: ארור המן ברוך מרדכי, ארורה זרש ברוכה אסתר, ארורים כל הרשעים שונאי ה', ברוכים כל הצדיקים המאמינים בה', וגם חרבונה זכור לטוב. ונוהגים לכפול קטע זה שלוש פעמים. (צד)

יש להקפיד לומר, ארורים כל הרשעים שונאי ה', ולא ארורים כל הרשעים בלבד, כיון שיש רבים מאחינו התועים מדרך האמת שאינם שונאי ה', ומה שעוברים על התורה אין זה בידיעה ברורה אלא בידיעה בורה, שהם בורים ועמי הארץ בענייני התורה והמצוות. ואם היו מודעים, בודאי שהיו מקיימים. ולכן הרי הם כ'תינוקות שנישבו', שהולכים שולל אחר אותם החוטאים והמחטיאים את הרבים בתקשורת נגד ה' ונגד התורה ונגד חכמי ישראל.

ליל פורים

בגדים נאים

בליל פורים יבוא לבית הכנסת בבגדים נאים של יום טוב, לכבוד היום הקדוש והחשוב הזה, ולא כאותם הבאים עם בגדי חול. וכבר הפליגו חז"ל בשבח יום פורים, עד שאמרו שיום הכיפורים מעלתו כיום פורים. (צט. ועיין תיקוני זוהר נז ע"ב)

ערבית

קודם תפלת ערבית, נהגו להזכיר לציבור, לתת את המעות של 'זכר למחצית השקל'. וקוראים מזמור תהלים (פרק כב) 'למנצח על אילת השחר', שדרשו אותו חכמים בגמרא (מסכת יומא דף כט עמוד א) על אסתר המלכה. (צט)

'ועל הניסים'

בתפילות פורים, מוסיפים בעמידה נוסח 'ועל הניסים' לאחר אמירת 'מודים'.

נוסח אמירת 'ועל הניסים'

נכון יותר לומר 'ועל הניסים' עם ו' החיבור, מאשר לומר 'על הניסים'. וכן נכון יותר לומר 'בימים ההם בזמן הזה', מאשר לומר 'בזמן הזה'. ובסיום 'ועל הניסים', וכן הנכון לומר ועשית עמהם 'ניסים ונפלאות', ולא לומר ועשית עמהם 'נס ופלא'. (ק)

טעה בתפלה

שכח ולא אמר 'ועל הניסים', אם נזכר כשאמר 'ברוך אתה' קודם שהמשיך 'ה' הטוב שמך ולך נאה להודות', חוזר ואומר 'ועל הניסים', אבל אם כבר אמר ברוך אתה ה', כיון שהזכיר שם ה' בחתימת הברכה, יסיים את העמידה. ובסיום העמידה לפני 'עושה שלום', נכון שיאמר: 'מודים אנחנו לך על הניסים ועל הנפלאות וכו', בימי מרדכי ואסתר וכו', ואחר כך יאמר 'עושה שלום'. (קפח)

אחר העמידה אומר החזן חצי קדיש, ויקרא את המגילה בשמחה ובחדוה ובדקדוק כהלכה. ואחר קריאת המגילה יאמרו קדושת 'ובא לציון' ויתחילו מ'ואתה קדוש', ויאמר החזן קדיש תתקבל, שיר למעלות אשא עיני, ועלינו לשבח. (קא)

בני אשכנז

בני אשכנז, אחר העמידה אומר החזן קדיש 'תתקבל' וקורא המגילה. ואחר 'ואתה קדוש' יש שנהגו לומר קדיש 'יהא שלמא', ויש שנהגו לומר שוב קדיש 'תתקבל'.

פורים במוצאי שבת

* כשחל פורים במוצאי שבת [בערי הפרזות], מתפללים ערבית כבכל מוצאי שבת, עד 'ואתה קדוש' שלאחר העמידה, ולאחר מכן קוראים את המגילה. לאחר הקריאה אומרים 'ואתה קדוש', קדיש 'תתקבל' ומסיימים את התפלה. (קו)

* קודם קריאת המגילה, צריך לברך על הנר 'בורא מאורי האש', ולאחר מכן יקראו את המגילה. (הראב"ד, האשכול, הכל בו, ארחות חיים, פרי חדש, ברכי יוסף, הגר"פ ועוד. קו)

* אם שכחו לברך על הנר קודם קריאת המגילה, יפסיק החזן באמצע המגילה בין פרק לפרק ויברך. ואם נזכרו אחר הקריאה, יברכו בהדלה כבכל מוצאי שבת. (קו)

* יש להזכיר לציבור שלא יביאו את המגילה בשבת בשביל מוצאי שבת, כיון שנמצא שמכינים משבת לחול. ואולם במקום צורך, רשאים להביאה לאחר השקיעה. ואדם שביתו רחוק מבית הכנסת ויודע שלא יספיק ללכת אחר צאת הכוכבים לביתו ולהביאה, רשאי להביאה בשבת. (קז. ת"ה רנג)

* המגילה בשבת אינה מוקצה, ולכן רשאי לטלטל אותה ולקרוא בה. (ה"ע ג קצה)

תחפושות

נאמר בתורה (דברים פרק כב פסוק ה) לא יהיה כלי גבר על אשה, ולא ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת ה' אלהיך כל עשה אלה: והיינו שאיסור חמור מן התורה שאשה תלבש בגד של גבר, וכן שאיש ילבש בגד של אשה. וכל העובר על זה, הרי הוא עובר בלא תעשה מן התורה, ויותר גרוע מאדם שאכל חזיר. ואין ספק שגם בפורים חייב אדם להזהר שלא לעבור על איסור לא תעשה זה, ולא לתת לבניו תחפושות של בנות, וכן לא לתת לבנותיו תחפושות של בנים, ואפילו שעדיין לא הגיעו לגיל מצוות. ובעונותינו הרבים ישנם אנשים שמחמת חוסר ידיעה נכשלו באיסור זה ונתנו לבנותיהם ללבוש בגדי בנים, באומנם שלכבוד פורים מותר. ואף שולחים אותן כך מחופשות לבית הספר יום או יומיים לפני פורים, שבזה אף אחד לא התיר, ובעונותינו הרבים כמה מכשולים יצאו מאותם שהקלו בזה, וירדו ביראת שמים בצורה מחרידה מאוד.

וכבר מרבתינו הראשונים כתבו על ענין זה בחומרה רבה. ומרן החיד"א כתב שאין להקל כלל נגד הרמב"ם ורבנו אליעזר ממיץ ועוד רבים מרבתינו הראשונים שאסרו דבר זה בכל תוקף. וכל איש על העדה יאזור חיל בדעת ובכשרון לבטל המנהג הרע הזה, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה. וגם הב"ח כתב

שאינן כח ביד שום בית דין להתיר דבר איסור משום שמחת פורים, ואפילו אם היה האיסור רק מדברי חכמים, קל וחומר שכאן הוא איסור של תורה. ולכן כל ירא שמים יזהיר לאנשי ביתו ולשומעי לקחו, שלא יעברו על איסור לאו של 'לא ילבש גבר שמלת אשה', לא בפורים ולא בשמחת חתן וכלה. וכן כתבו עוד פוסקים רבים, שיש למחות ביד המקילים בזה בכל תוקף ולבטל מנהגם, שכיון שהוא לאו המפורש בתורה, לא שייך לומר בזה (מסכת ביצה דף ל עמוד א) 'מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידיים'. (קצט)

שמחה וששון ליהודים

מצוה רבה לשמוח ולשמח ביום הקדוש הזה 'פורים', וכמו שנאמר במגילה, 'ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר'. ויכוין להודות לבורא עולם על כל הניסים והנפלאות שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, והצילנו מיד איש צר ואויב המן הרע הזה, אשר זמם להרוג ולהשחית בעם ישראל מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד. וברוב רחמיו של בורא עולם, גבר חסדו עלינו ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם'.

וכמו שנים שנים כל השמחה הזאת, יש להקפיד שלא להכשל חס ושלום בליצנות וקלות ראש, שכבר אמרו חז"ל (סוטה מב ע"א) אמר רבי ירמיה בר אבא ארבע כיתות אינן מקבלות פני שכינה: כת ליצנים, כת חנפים, כת שקרנים, וכת מספרי לשון הרע. ועוד אמרו (עבודה זרה יח ע"ב), כל המתלוצץ, יסורים באים עליו, ומזונותיו מתמעטים, ונופל בגיהנם, וגורם כליה לעולם. ה' יצילנו. ולכן ישמח בקדושה ובטהרה, ואך ורק בדברים המותרים, ולא ילעג חס ושלום על בני אדם. וכל שכן אם מבייש את חברו בפניו, שבודאי חמור יותר, שכל המלביין את פני חברו ברבים, הרי הוא כאילו שופך דמים (בבא מציעא נח ע"ב), וכן אין לו חלק לעולם הבא (סנהדרין קו ע"א). וכתב המאירי, ולא נצטוינו בפורים על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא על שמחה ותענוג שמגיעים בה לאהבת ה'. וכן מבואר בנימוקי יוסף, שמה שאמרו חייב איניש לבסומי, היינו לומר מילי דבדיחותא ולשמוח בשמחה של מצוה, ולא שישתגע בשכרותו וימשך אחר שחוק וקלות ראש וניבול פה, שאין זה שמחה אלא הוללות וסכלות. ובספר חיי אדם כתב, שהיודע בעצמו שאם ישתה יין, יגרום לזלזול באיזו מצוה שהיא, או שיתבטל מתפלה או שינהג קלות ראש וליצנות, מוטב לו שלא ישתה. וכן כתבו עוד אחרונים רבים. אשר על כן, שומר נפשו ירחק כמטחוי קשת מכל ליצנות וקלות ראש. ולא יבוש מפני המלעיגים עליו, על שאינו משתתף עמם בליצנותם, ואפילו אם יצטרך לקיים בעצמו (תהלים קא ב) אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם לְבָבִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי. יזכה שבזכות זה, יתקיים בו הפסוק, (תהלים קטז ט) אֶתְהַלֵּךְ לְפָנַי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים. (רב)

וכמו כן יש להקפיד שהמסיבות שעורכים לכבוד יום הפורים, יהיו נעשים בקדושה ובטהרה, בצניעות וביראת שמים, בלי תערובת של גברים ונשים יחד, אלא גברים לבד ונשים לבד. ומסיבה הנערכת כן, גורמת שמחה להקב"ה, ומגבירים בזה את כח הקדושה למעלה, ויזכו לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. ישמע חכם ויוסף לקח.

סעודה

אף על פי שמצות סעודת פורים אינה אלא ביום, מכל מקום גם בליל פורים יש ענין להרבות בסעודה. כמבואר בכתבי הגאונים ובראבי"ה. (קעט)

זרעונים

מנהג טוב לאכול זרעונים בליל פורים, זכר לאסתר המלכה שכאשר היתה בבית אחשוורוש, לא אכלה מהמאכלים שהביאו שם אלא זרעונים בלבד. וכתב רבנו אברהם אבן עזרא בפרושו על ספר דניאל (פרק א פסוק טז): זרעונים אלו הם האורז, שהוא נכבד מאוד, ועושים ממנו תבשיל, והוא בריא וערב יותר מן החיטה, ועושה דם טהור לאדם, ומבריא את הבשר. (קעט)

יום פורים**שחרית**

יקום בבוקר בזריזות ובשמחה לעבודת בוראו, ולקראת היום הגדול והקדוש שהוא פעם בשנה, שעתה זכה ובאים לפניו כמה מצוות לקיימם. ויאמר 'ועל הניסים' בתפלת שמונה עשרה, ואם שכח דינו ככל האמור לעיל בתפלת ערבית. ואחר חזרת התפלה, אומר השליח ציבור חצי קדיש. וקוראים בספר תורה תשעה פסוקים, מתחלת פסוק 'ויבוא עמלק' שבסוף פרשת בשלח. וחוזרים על הפסוק האחרון, כדי להשלים לעשרה פסוקים. ואם לא כפל את הפסוק האחרון, יצאו ידי חובה, ואין בכך כלום, כיון שהסתיימה הפרשה. (קז)

פרשה קטועה

הטעם שפרשת עמלק קטועה, [דהיינו שאין בה עשרה פסוקים אלא תשעה], כתב הארחות חיים: אמר הקב"ה, עמלק הרשע גרם לשמי ולכסאי שיהיו חסרים, שנאמר, כי יד על כס [ולא כסא] יד [מהויה], כך תהיה פרשת עמלק חסרה. (קז)

תושב ערי הפרזות שקרא את המגילה בי"ד בעירו, ועלה בלילה לירושלים, לכתחילה לא יעלה לספר תורה בבוקר לפרשת 'ויבוא עמלק', כיון שאין זה יום פורים שלו, ואולם אם כבר קראוהו בשמו כמנהג בני אשכנז, רשאי לעלות. (קטו)

שיר של יום

לאחר קריאת התורה אומרים חצי קדיש, 'אשרי' 'ובא לציון' עד ואתה קדוש. וקוראים את המגילה. ולאחר המגילה ממשיכים 'ואתה קדוש'. ובאמירת שיר של יום, יאמר 'היום יום פלוני בשבת קודש' בלבד, ולא יאמר: 'השיר שהיו הלויים אומרים על הדוכן'. (קח)

לאחר שיר של יום אומרים את המזמור בתהלים (פרק כב) 'למנצח על אילת השחר', ואחר כך אומרים 'הושיענו', וקדיש 'יהא שלמא'. (קט)

ברית מילה

אם יש ברית מילה בפורים, יש להקדים את קריאת המגילה למילה. משום שמעלת קריאת המגילה גדולה מאוד, שיש בה פרסום הנס, וגם היא מצוה של רבים. ויש מבני אשכנז שנוהגים למול קודם קריאת המגילה. (קט)

פורים שחל ביום שישי

* ישתדל לקרוא 'שנים מקרא ואחד תרגום' מיד לאחר תפלת שחרית, שמצוה מן המובחר לקרוא לאחר התפלה מיד. אך אם יש חשש שבהתעכבותו יגרום ללחץ בבית לקיום מצוות היום, עדיף יותר שיקרא אחר הצהריים או בשבת.

* אף על פי שטוב לקנות ולהכין את כל צרכי השבת ביום שישי, מכל מקום כשחל פורים ביום זה, שבודאי קשה לקנות ולהכין את הכל באותו יום, רשאי לקנות ולהכין את צרכי השבת קודם יום השישי, ובפרט אם יש חשש שלחץ ההכנות, יגרום לקלקול השלום בבית חס ושלום. ואולם טוב שישאירו איזה תבשיל קטן לבשלו ביום שישי לכבוד שבת.

* על אף כל העיסוקים במצוות יום הפורים, יש לזכור שאנו ביום שישי לקראת שבת המלכה, ויש לבצע את כל ההכנות הנצרכות לכבודה של השבת כמידי שבוע בשבוע, כמו רחיצת גופו, גזיזת צפורניים, טעימת התבשילים ועוד. וכן יש לנקות ולשטוף את הבית היטב לטוב לכבודה של השבת, כדי לקבלה בפנים יפות.

מלאכה

המנהג שלא לעשות מלאכה ביום פורים, והעושה מלאכה אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה. ומכל מקום מותר לעשות מלאכה שהיא לצורך פורים, כגון לתפור איזו תחפושת שנקרעה וכדומה. וכן מותר להתגלח, לגהץ, לגזוז צפרניים, ולתקן את המשקפיים אם נשברו ביום פורים. וכאשר חל פורים ביום שישי, מותר אף להסתפר לכבוד שבת. (קצד. ת"ה רסב)

יש להזכיר לציבור הנשים, שגם ביום אסור לאכול קודם קריאת המגילה כמות של כביצה [בלי קליפתה - 50.4 גרם] לחם או עוגה, וכמבואר בדיני הקריאה בליל פורים.

סעודת פורים

המקור למצוות הפורים

נאמר במגילה (פרק ט): ויכתב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש הקרובים והרחוקים: לקיים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה: כימים אשר נחו בהם היהודים מאיביהם והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ומשלח מנות איש לרעהו, ומתנות לאבנים:

זמן הסעודה

עשה סעודת פורים בלילה, לא יצא ידי חובתו. שנאמר 'ימי' משתה ושמחה, ימים ולא לילות. (קעח)

השכם בבוקר

לפי הקבלה, יש לאכול את הסעודה לאחר תפלת שחרית, ובה המעלה יותר מאשר לאכול לאחר המנחה. כן כתבו הרש"ש, השל"ה, הפרי מגדים, הגר"א ועוד. (קפא)

כבוד השבת

כשהל פורים ביום שישי, אף הנוהגים בכל שנה לעשות את הסעודה לאחר מנחה, יקדימו את הסעודה לשעות המוקדמות של היום, ובעיקר קודם חצות היום, כדי שיוכלו לאכול בליל שבת לתיאבון. ואם לא הקדימו הסעודה, רשאים לעשותה כל היום, אבל בליל שבת בודאי שלא יוצאים ידי חובת סעודת הפורים. (ת"ה שמו)

אם בליל שבת, הוא ובני ביתו מרגישים שעדיין אינם יכולים לסעוד סעודת שבת לתיאבון, יעכבו את הקידוש מעט, ובינתיים ילמדו הלכות פסח ולא יבזבוזו זמנם.

לחמו בלחמי

מצוה להרבות בסעודת פורים, ולכתחלה צריך לאכול לחם בסעודה. (קעג)

סעודת פורים

לכתחלה יש לאכול בשר בהמה שמן בסעודה, כיון שיש אומרים שלא יוצאים ידי חובה בבשר עוף ודגים, שהרי אין שמחה אלא בבשר בהמה. (חגיגה ח ע"א). וכ"פ היעב"ץ, החת"ס ועוד. ופשוט שיקפיד שהבשר יהיה 'חלק' עם הכשר כדת וכדין.

יש מקומות שנהגו לקבץ כמה משפחות, ולקיים יחד את סעודת הפורים, ומזמרים שירות ותשבחות לה' יתברך, עם דברי תורה וחיזוק באמונה ובטחון בה', ומספרים על הנס הגדול, היאך הרגו היהודים בשונאיהם, ואף אחד לא נכחד מישראל, כמו שנאמר במגילה, 'ואיש לא עמד בפניהם, כי נפל פחדם על כל העמים'. אמנם כל זה טוב ונכון כאשר מתנהל הכל בקדושה, ובהפרדה מלאה בין גברים לנשים ולא יושבים חס ושלוים בערבוביא. אבל אם חס ושלוים יושבים בערבוביא, שומר נפשו ירחק מהליכה למקומות אלו, אף אם כולן באות בלבוש צנוע, שבודאי אין הקב"ה שמח כאשר יושבים בצורה כזאת. ואדרבה אנשים שבאמת יראת שמים נוגעת אל ליבם, ורוצים לזכות את עצמם ואת הרבים להנצל מאיסורים של מראות אסורים ודיבורים אסורים, ידברו על לב האחראים שיארגנו סעודה זו בקדושה ובטהרה ובהפרדה מלאה. ואז באמת וערבה לה' סעודה כזו, ויאכלו ענוים וישבעו. ואשרי העושים כן, וכל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו. וזכות הרבים תלוי בו.

חייב אינוש לבסומי

כתב המאירי [לפני כשבע מאות שנה], חייב אדם להרבות בשמחה בפורים ובאכילה

ושתיה, עד שלא יחסר דבר מעל שלחנו. ומכל מקום אין אנו מצווים לשתות יין כל כך ולהשתכר, ולהפחית כבודנו מתוך השמחה, כי לא נצטוינו על שמחת הוללות ושטות, אלא על שמחת תענוג שנגיע מתוכה לאהבת ה' יתברך ולהודות לו ולברך בשמו על הניסים שעשה לנו. ע"כ. ובספר חיי אדם כתב, כיון שכל הנס נעשה על ידי משתה שעשתה אסתר המלכה, ציוו רבותינו לשתות יין יותר מהרגלו, כדי לזכור את הנס הגדול שעשה לנו ה' יתברך. אולם היודע בעצמו שבשתייתו יזלזל במצוה מן המצוות, כגון בברכת המזון או שלא יתפלל מנחה או ערבית או שיתנהג בשחוק וקלות ראש, מוטב לו שלא ישתה. ולכן ישתה מעט יותר מהרגלו וילך לישון, ואז כשהוא ישן, אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי. (קעה)

שיכור

מי ששתה יין בפורים והשתכר והתחיל לרקוד ולהסתובב, והזיק לחברו או לכלך את בגדיו, חייב לשלם לו כפי ההיזק, שאין הבדל בין המזיק בפורים למזיק בשאר ימות השנה. וכתבו השל"ה והאליה רבה, ששומר נפשו ירחק מן השכרות, כי זו שמחת הוללות, ולא נצטוינו אלא על שמחה של מצוה. ובספר ערוך השלחן כתב, שאף מי שפטר את המזיק בפורים מלשלם, מודה שבימינו חייב המזיק לשלם. (רו)

נשים

אף על פי שהנשים חייבות בסעודת פורים, מכל מקום אין הנשים צריכות לשתות יין, כי אם מעט, כיון שגנאי לאשה לשתות יין רב. כמבואר בכתובות סה ע"א. (קעו)

שלושים יום קודם הפסח

בגמרא (מסכת פסחים דף ו עמוד א) למדנו ממשא רבנו שצריכים להתכונן וללמוד בהלכות הפסח, שלושים יום קודם הפסח. נמצא שביום פורים שהוא היום השלושים שקודם הפסח, צריכים להתחיל בלימוד הלכות הפסח.

אשר על כן, כל אחד ישתדל ללמוד אפילו זמן מועט בהלכות הפסח, וטוב שילמד גם בסעודה, כדי שיזכה את בני ביתו ואת כל המסובים על שלחנו. וכבר דרשו חז"ל על הפסוק, ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, אורה זו תורה.

ומסופר על אביו של הגאון בעל ה'אבני נזר', שפעם אירע ביום פורים שכל העולם כולו היו עסוקים ברגע אחד בסעודת פורים ובשאר מצוות היום, ובדיוק באותה שעה ישב הרב ועסק בתורה, ונעשה מזה רעש גדול בשמים, כי אלמלא הוא, היה כל העולם באותו רגע בלי תורה, לכן נתנו לו משמים בן עם נשמה גבוהה מאוד כהגאון ה'אבני נזר', שהאיר את העולם בתורתו הקדושה. (קפא)

מה טוב ומה נעים מה שיש מתפללים שחרית בנץ החמה ביום פורים וקובעים לעצמם לאחר התפלה שיעור שעה אחת מענייני היום בהלכה ובאגדה או בהלכות הפסח, כי במשך היום עסוקים במצוות ושמא ישכחו ללמוד. וכל המזכה את הרבים לארגן זאת, עליו נאמר (דניאל יב ג) ומצדיקי הרבים פכוכבים לעולם ועד.

אָבֵל

אָבֵל על אביו או אמו בתוך י"ב חודש, יכול להשתתף במסיבת סעודת פורים שנערכת חוץ לביתו. אלא שאם יש שם כלי נגינה, טוב שימנע מלהיות שם. ואולם אם הוא בקי בכלי נגינה, ומבקשים ממנו לנגן בסעודת פורים, רשאי לנגן שם. (קפ)

ועל הניסים' ברכת המזון

בסעודות שאוכלים בפורים, מוסיפים בברכת המזון את הנוסח 'ועל הניסים', בתוך הברכה השניה קודם 'ועל הכל'.

שכח ולא אמר 'ועל הניסים' בברכת המזון, אם נזכר כשאמר 'ברוך אתה' קודם שהמשיך 'ה' על הארץ ועל המזון, חוזר ואומר 'ועל הניסים'. אבל אם כבר אמר 'ברוך אתה ה', כיון שהזכיר שם ה' בחתימת הברכה, ימשיך את ברכת המזון. וטוב שיוסיף באמירת 'הרחמן', נוסח זה: 'הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה וכו', ויסיים את ברכת המזון. (קפב)

משלוח מנות

חייב המצוה

חייב אדם לשלוח לחברו ביום פורים, שתי מנות של שני מיני אוכלים, כמו שנאמר 'ומשלוח מנות איש לרעהו'. וטוב שישלח לחברו קודם שיאכל סעודת פורים. (קלה)

טעם התקנה

הטעם שתקנו חז"ל את מצות 'משלוח מנות', כי על ידי שהאדם שולח לחברו תשורה ומנחה, מביע לו בזה את רגשי אהבתו וחיבתו אליו, ונוטע בלב חברו, אהבה ואחווה שלום וריעות כלפיו, כי כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם. ובזה אנו מראים היפך דברי איש צר ואויב המן הרע הזה שאמר, ישנו עם אחד מפוזר ומפורד, שיש בהם פירוד לבבות ח"ו.

ועוד טעם יש בזה, כי ישנם אנשים מחוסרי כל, וצנועים בהליכותיהם, אשר יבושו לפשוט ידם לקבל צדקה כדי לקיים מצות סעודת פורים במאכל ובמשתה כיאות, אבל עתה כששולח להם דרך כבוד בהוד והדר 'משלוח מנות איש לרעהו', בדרך זו לא יתביישו ולא יכלמו, ויוכלו לקיים את סעודת הפורים. (קיו)

אהבה ואחווה

מן הדין יוצא אדם ידי חובת משלוח מנות כאשר שולח לאדם אחד, כמו שמדויק בלשון הפסוק, ומשלוח מנות 'איש לרעהו'. אלא שכל המרבה לשלוח מנות לעוד רעים וחברים, נחשב לו להידור מצוה והרי זה משובח, שעל ידי זה מרבה עוד שלום ואחווה בעם ישראל. וכבר אמרו חז"ל בסיום ששה סדרי משנה (מסכת עוקצין

פרק ג משנה יב), אמר רבי שמעון בן חלפתא: לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. וכידוע שעל ידי האחדות שיש בעם ישראל, ה' יתברך מבטל כל מיני גזרות ורעות מעליהם. (ק"ז, קלג)

הידור מצוה

כששולח להרבה אנשים, אין צורך מהדין להזהר בכל פרטי הדינים שיתבארו להלן, לבד מהמשלוח מנות הראשון, שהרי שאר המשלוחים אינם חובה. (קלג)

כמות המנות

טוב שכמות שתי המנות תהיה לפחות כמשקל סעודה אחת, דהיינו 162 גרם. (קכט)

איש לפי אוכלו

טוב שיהיו שתי המנות יקרות וחשובות לפי ערך הנותן, כדי להראות חיבה וריעות למקבל. ואם המקבל עשיר ביותר, טוב שיהיו גם לפי ערך המקבל. (קכט)

אגודה אחת

אין צריך להניח את שתי המנות בשתי צלחות נפרדות, אלא רשאי להניח את שתי המנות בצלחת אחת, ואין הכלי מחברן להחשיבן כמנה אחת. (קלא)

דברי מאכל

משלוח מנות אינו שייך אלא במאכל אבל אינו יוצא ידי חובה בספרים או בגדים או כספים וכדומה. ואמנם רשאי להוסיף על המאכל גם דברים אחרים. (קכ)

שני מינים

אין יוצאים ידי חובה אלא בשני מיני מאכל שונים, אבל מין אחד אפילו חלקן לשתי צלחות, אינו נחשב לשתי מנות.

למשל: השולח לחברו שתי לשונות של עגל, אפילו מניח כל לשון בצלחת נפרדת, אינו יוצא ידי חובת משלוח מנות, כיון שצריך שיהיו שני מינים שונים. אבל השולח לחברו לשון וגם חתיכת בשר אחרת, יוצא ידי חובה.

משקה

גם המשקה נחשב למנה, ולכן רשאי לשלוח לחברו מנת מאכל ומנת משקה, או שני סוגי משקים, אלא שעדיף יותר שישלח לו שני מיני מאכל. (קכד)

ממתקים

היום נהגו הרבה לתת ממתקים במשלוח מנות ולא מיני תבשיל ובשר, מחשש שהמקבל לא סומך תמיד על ההכשר של הבשר והתבשילים. ומכל מקום היודע שחברו סומך עליו ורוצה לשלוח לו מיני בשר ותבשילים, יש לו להזהר בודאי שיהיה הבשר אך ורק 'חלק' בכשרות טובה ומהודרת. (קלה)

מורא רבך

אף על פי שכתוב ומשלוח מנות איש לרעהו, בכל זאת יוצא אדם ידי חובה כששלוח מנות לרבו, כמו שמצאנו שהקב"ה קורא לעם ישראל רעים, שנאמר (משלי כו ז): "רַעַךְ וְרַע אָבִיךָ אֶל תַּעֲזֹב", ורעך זה הקב"ה, שנאמר (תהלים קכב ח): "לְמַעַן אֶחָי וְרַעִי". ומקיים בזה גם מצות עשה של כבוד התורה. (קלה)

כבודה של תורה

קהל מוקירי תורה שהשתתפו יחד, וקנו בסכום נכבד משלוח מנות לרובם, אף אותם אנשים שלא נתנו סכום כמחיר של שתי מנות, יצאו ידי חובה, כיון שבסדה"כ קיבל הרב את הכמות הדרושה לפי ההלכה למשלוח מנות. (קלו)

נשים

נשים חייבות במצות 'משלוח מנות' ככל מצוות הפורים, וגם אשה נשואה צריכה לשלוח בעצמה, ואינה יוצאת ידי חובה בזה שבעלה שולח.

שלוחו כמותו

כלל גדול בדינינו (קידושין מב ע"א) 'שלוחו של אדם כמותו', והיינו שיש מצוות מסוימות שכאשר ממנה אדם שליח שיעשה את המצוה במקומו, נחשב הדבר כאילו עשה הוא עצמו את המצוה. אי לכך, יכולה אשה למנות את בעלה או אחר להיות שליחה ולשלוח מנות במקומה, ונחשב לה שהיא קיימה את המצוה. (קמ)

שלח תשלח

יש אומרים שעדיף לשלוח את המנות, דוקא על ידי שליח, כיון שכתוב בפסוק 'משלוח מנות', לשון שליחות, אך להלכה אין צורך לשלוח מנות דוקא על ידי שליח. וכן נהג הגאון החזון איש לתת בכבודו ובעצמו את המשלוח מנות, ולא שלח על ידי שליח. (קמג)

משלוח לקטן

יש לשלוח לגדול למעלה מבר מצוה אבל השולח לקטן לא יצא ידי חובה. (קמז)

שליח קטן

רשאי הגדול למנות ילד קטן פחות מבר מצוה, שיתן את המשלוח מנות במקומו. ואמנם צריך לוודא שבאמת הגיע המשלוח מנות למקום ייעודם, אבל בשליח גדול אין צריך לוודא, כי כלל בדינינו (מסכת גיטין דף סד עמוד א): 'חזקה, שליח עושה שליחותו', דהיינו מסתמא אנו אומרים שהשליח עשה כהוגן כפי שציווהו, ונתן את המשלוח ליעד שהתבקש, אבל ילד קטן אין אנו סומכים עליו כל כך. (קמג)

כי ירחק ממך הדרך

אם חברו גר רחוק ממנו ורוצה לשלוח לו 'משלוח מנות' על ידי המשלוחים

שעושים בחנויות, רשאי לעשות כן, ואפילו אם השליח הוא גוי. כך כתב הגאון החתם סופר בתשובה לחותנו הגאון רבי עקיבא איגר. (קמ"ה)

ואת צנועים חכמה

לכתחלה לא תתן האשה משלוח מנות לאיש, וכן האיש לא יתן לאשה, אלא האיש לאיש והאשה לאשה. (קמ)

בני הבית

על כל אדם להזכיר לבני ביתו הגדולים, שיתנו גם הם משלוח מנות. ויתן להם במתנה את המנות, כדי שיקיימו את המצוה כהלכתה. ואמנם גם ילדים שלא הגיעו לגיל מצוות, טוב לחנכם שיתנו לחבריהם משלוח מנות. (קמ"א)

אָבֵל

האבל אפילו בתוך שבעה, חייב במשלוח מנות ובמתנות לאביונים, ככל המצוות שהוא חייב בהם, אולם לא ירבה במשלוח מנות.

בני ספרד נהגו לשלוח מנות לאבל בתוך י"ב חודש על פטירת אב או אם, או בתוך שלושים יום על שאר קרובים, אבל בני אשכנז לא שולחים לאבל אלא אם הוא רבו, שאין זה אלא כתשלום חוב. ושולחים מנות לבעל אף שאשתו אבלה. (קצ"ג)

מתנות לאביונים

זמן המצוה

חייב אדם לתת שתי מתנות לשני אביונים, מתנה אחת לכל אביון, וזמן המצוה הוא לאחר קריאת המגילה ביום ולא בלילה. (קס"ה)

שיעור הנתינה

מעיקר הדין יוצאים ידי חובה כאשר כל מתנה היא לפחות פרוטה, והפרוטה היא המטבע הפחות ביותר שיוצא בשוק. [מטבע של חמש אגורות]. אבל ירא שמים ירבה לתת יותר כיד ה' הטובה עליו, וכל המרבה הרי זה משובח. (קס"ו)

בסבר פנים יפות

כשנותן את המתנות לאביונים, ישתדל לתת בשמחה ובסבר פנים יפות שלא יתבייש המקבל. ורשאי לתת לאדם אחר שהוא יעביר את המתנות לאביונים ביום פורים. ומעלה גדולה יש יותר, כאשר נותן האדם את הצדקה בסתר. (קס"ו, קע"ב)

במה יוצאים

יוצאים ידי חובת 'מתנות לאביונים' בין בנתינת כסף ובין בנתינת מאכל, אבל לא בנתינת חפצים אחרים כמו כלים או בגדים, ושאר דברים שאינם מאכל. (קס"ו)

נשים

נשים חייבות במצות מתנות לאביונים ככל מצוות הפורים, וגם אשה נשואה צריכה לתת, ואינה יוצאת ידי חובה בזה שבעלה נותן עבורו, אלא צריך שבעלה יוסיף עבורה עוד שתי מתנות לשני אביונים. (ת"ה שלא)

חנוך לנער

על כל אדם להזכיר לבני ביתו הגדולים, שיתנו גם הם מתנות לאביונים. ואמנם גם ילדים שלא הגיעו לגיל המצוות, טוב לחנכם שיתנו מתנות לאביונים. (ת"ה שלא)

משפחה

רשאי אדם לתת לאיש ואשתו אביונים, ויוצא בזה ידי חובת שתי מתנות לשני אביונים. וכן רשאי לתת לאב ובנו אביונים. (קסז)

דמי פורים

יוצא אדם ידי חובה במתנות לאביונים, גם כשנותן את המעות לאביון קטן, ואם הוא יתום, מצוה יותר לתת לו. ומכל מקום יש להזהר שלא לתת כסף לכל ילד, שיש ילדים שמשתמשים בכספים לדברים לא טובים, וכל חכם יעשה בדעת. (קסח)

הרוצה לשמח את הקב"ה

כתב הרמב"ם: מוטב לאדם להרבות כמיטב יכולתו במתנות לאביונים, יותר מאשר להרבות בסעודת פורים, ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שמחה גדולה ומפוארה אצל הקב"ה כאדם המשמח לב עניים, יתומים ואלמנות. שהמשמח לב אומללים האלה דומה לשכינה, כמו שנאמר על ה', (ישעיה נז טו): לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחְיֹת לֵב נִדְכָּאִים". (קסח)

עני

גם עני המתפרנס מצדקה, חייב לתת מתנות לאביונים. ועני שנתן לחברו פרוטה, רשאי חברו העני להחזיר לו את הפרוטה, ויצאו ידי חובה שניהם במתנה אחת לאביון אחד. ויעשו כן עם עוד עני, ויקיימו שתי מתנות לשני אביונים. (קסט)

מעשר כספים

כבר בארנו שטוב ונכון לתת מעשר כספים מידי חודש בחודשו, מכל הרווחים שהאדם מרויח, ומצוה מן המובחר לתת חומש. ומכל מקום הנוהג לתת מעשר או חומש, אין לו לתת מזה למעות של 'מתנות לאביונים', אלא יתן מכסף אחר פרטי שלו. ואולם אם בשעה שהתחיל לתת, אמר שהוא נוהג כן 'בלי נדר', ומצבו הכלכלי קשה לעת עתה, רשאי לתת 'מתנות לאביונים' ממעות אלו.

אם נתן מתנות לאביונים כדין, רשאי לתת את שאר המתנות מכספי מעשר. (קע)

לעשות כרצון איש ואיש

אין המקבל חייב לקנות ממעות אלו דוקא דברי מאכל, אלא רשאי לעשות בהם כרצונו הטוב, כגון לקנות בגדים או נעליים לילדיו, וכל שאר צרכיו. (קעב)

כמה פרטי דינים ליום הפורים

נפלה המגילה

אם נפלה המגילה מידו לארץ, אין צריך להתענות כמו באדם שנפלו תפילין מידו, אבל יתן מחיר של סעודה אחת לצדקה. (עח)

אבל

אין אבלות של שבעה נוהגת בפורים, לא ביום י"ד ולא ביום ט"ו, בין בירושלים ובין בשאר המקומות. ולכן לא ישב על הארץ, ולא ילבש בגד קרוע אלא בגדי שבת, וינעל נעלי עור. ומכל מקום נוהג אבלות בדברים שבצנעא בלבד כמו בשבת. וכמו שפסק מרן השלחן ערוך בהלכות אבלות (יורה דעה סימן ת"א סעיף ז). (קפז)

בית הקברות

לא יעלו לבית הקברות ביום פורים, ולכן מי שיש לו יום השנה ביום פורים, יקדים לעלות לבית הקברות יום או יומיים קודם פורים.

אזכרה

ימי הפורים, אף על פי שהם ימים טובים לישראל, מותר לעשות בהם אזכרה [ניארציט] לנפטר למלאות השבעה או השלושים או השנה. אלא שיזהרו שלא לספר בשבחיו של הנפטר ולא יבכו, אלא ידברו רק דברי תורה מענייני המגילה, וחיזוק באמונה ובטחון לעילוי נשמתו של הנפטר. (ת"ה רסו)

תענית

אסור להתענות בשני ימי הפורים, כיון שהם ימים טובים לעם ישראל. ואפילו אם חל יום השנה של אביו או אמו, שפסק מרן בשלחן ערוך (סימן תקסח סעיף ח) שטוב להתענות ביום זה, מכל מקום בימי הפורים לא יתענה כלל. (ת"ה רסו)

ובלאו הכי כיום שהדורות נחלשו, ואם יתענה יש חשש שיפסיק או ימעט מלימוד התורה, עדיף שלא יתענה כלל אפילו בשאר ימות השנה, אלא ישב ויעסוק בתורה, וזכות התורה תעלה במעלות גבוהות מאוד מאוד את הוריו הנפטרים, ובפרט אם זוכים לארגן שיעור תורה ברבים לעילוי נשמתם של ההורים.

הלכות פורים משולש

והחוט המשולש

כבר התבאר לעיל שכאשר חל ט"ו באדר בשבת, גם בירושלים קוראים את המגילה ביום י"ד, אלא שעדיין אין ירושלים עושים את כל מצוות הפורים ביום י"ד, אלא מחלקים את שש מצוות הפורים [קריאת המגילה, מתנות לאביונים, משלוח מנות, משתה ושמחה, ועל הניסים, וקריאת התורה] לשלושה ימים, ובכל יום מקיימים שתיים מהן, ועל כן נקרא שמו 'פורים משולש'.

יום שישי - י"ד באדר

ביום שישי שהוא יום י"ד באדר, מקיימים בירושלים שתי מצוות: א. קוראים את המגילה בלילה וביום. ב. נותנים מתנות לאביונים ביום. והטעם שנותנים ביום שישי ולא ביום ראשון, אמרו חז"ל כיון שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, דהיינו שיוודעים הם שכאשר קוראים את המגילה, אז נותנים להם צדקה, כי מחיבת הנס, הלב פתוח לתרום בעין יפה לטובת העניים. (רטו)

אין אומרים בירושלים 'ועל הניסים' ביום שישי, כיון שאינו יום פורים להם, ומכל מקום אם טעה ואמר 'ועל הניסים' בין בתפלה ובין בברכת המזון, אינו חוזר. וטוב לעשות סעודה נאה ביום שישי, שהוא זמן פורים לכל העולם. (ת"ה שנט, שסב)

מלאכה

ביום שישי, מותר לבני ירושלים לעשות מלאכה, כיון שכל מה שלא עושים מלאכה בפורים, אינו אלא בזמנו ממש. וכן מותר להסתפר לכבוד שבת. (רטו)

יום שבת - ט"ו באדר

ביום שבת שהוא ט"ו באדר, עושים עוד שני דברים: א. אומרים 'ועל הניסים' בכל התפלות, ובכל סעודות שבת בברכת המזון. ב. מוציאים שני ספרי תורה, בראשון קוראים פרשת השבוע, ובספר התורה השני קורא המפטיר את קריאת פורים 'ויבוא עמלק' ומפטירים בנביא (שמואל א פרק טו) 'פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל', כהפטרות 'שבת זכור'. אבל בשאר הערים, מוציאים רק ספר תורה אחד, ומפטירים את הפטרות פרשת השבוע כבכל שבת. וכן לא אומרים 'ועל הניסים', ואם טעה ואמר 'ועל הניסים', יצא ידי חובת התפילה ואינו חוזר. (ריז, ריט)

יעלו ערים

תושב ערי הפרוות שעלה ביום שישי לעשות את השבת בירושלים, אחר שקיים את מצוות הפורים בי"ד בעירו, לכתחילה לא יעלה לספר תורה לעליית מפטיר בשבת, אולם אם קראוהו בשמו כמנהג בני אשכנז, רשאי לעלות. (קטו)

מהיות טוב

טוב להחמיר להכין עוד מנה לשבת לכבוד פורים, ולשתות מעט יין יותר מהרגיל, לזכר הנס. וכן טוב לשלוח מנות לחברו, אם יש עירוב בעיר. (רכה. ת"ה שסב)

שואלים ודורשים

ביום שבת בירושלים יש לדרוש לקהל מעניינו של יום הפורים, ולחזק את הציבור באמונה ובטחון בבורא עולם, שיראו את השגחתו הפרטית על כל נעלם, בד בבד עם סיפור המגילה, והשתלשלות הדברים שאינם במקרה חס ושלום, אלא הכל בהכוונתו של בורא העולם עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות. (רכ)

בשבת זו, אסרו חכמים לטלטל את המגילה והרי היא מוקצה, כמבואר לעיל.

יום ראשון - ט"ז באדר

ביום ראשון שהוא ט"ז באדר, מקיימים בירושלים עוד שתי מצוות: א. משלוח מנות. ב. סעודת פורים. ואינו אומר 'ועל הניסים' לא בתפילה ולא בברכת המזון.

אחד מן הטעמים שדוחים את סעודת פורים ליום ראשון, ולא עושים אותה בזמנה ביום שבת בט"ו, לפי שנאמר במגילה, לעשות אותם ימי משתה ושמחה, דהיינו המשתה צריך להיות ביום שנעשה לשמחה על ידי חכמים, אבל יום שבת השמחה בו לא נקבעה על ידי חכמים אלא בידי שמים, כמו שדרשו חז"ל בספרי 'וביום שמחתכם' אלו השבתות, ומטעם זה אומרים גם בתפלה בשבת, 'ישמחו במלכותך שומרי שבת'. (רכ)

תשלומים

ביום ראשון, אין לומר 'ועל הניסים' בתפלה ובברכת המזון, כיון שאינו יום פורים ממש אלא רק תשלומים לסעודת פורים. וטוב שיאמר בברכת המזון, הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מרדכי ואסתר וכו'. (רכז)

וידוי

ביום ראשון אין לומר וידוי בירושלים בתפלות שחרית ומנחה, כיון שהוא יום משתה ושמחה. ובשאר המקומות יש נוהגים לומר, ויש נוהגים שלא לומר. (רכז)

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

